

Waarom structuurmarkeringen? Daarom!

Een analyse van de inhoud en de didactiek van methodelessen in het voortgezet onderwijs over structuurmarkeringen

Dus! Want! En! Maar!

Het arrogantste woord
is dus. Dus weet
dat twijfels niet meer hoeven.

Het redelijkste woord
is want. Want geeft van alles
de reden aan.

Het plakkerigste woord
is en. En lijmt
de dingen aan elkaar.

Het gemeenste woord
is maar. Maar zet alles
weer op losse schroeven.

Ingmar Heytze, *Alle goeds*, 2001.

Masterscriptie Nederlandse taal en cultuur: educatie en communicatie

Faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit Utrecht

18-04-2013

Alet Krikken 3642399

Scriptie begeleider: Dr. J. Evers-Vermeul

Tweede beoordelaar: Prof. Dr. T. Sanders

Samenvatting

Uit de literatuur blijkt dat kennis van tekststructuur een positief effect heeft op tekstbegrip. Structuurmarkeringen zoals titels en tussenkoppen, tekstopbouw en signaalwoorden zijn voorbeelden van structuurmarkeringen die de tekststructuur expliciet kunnen maken, maar hoe leren we die kennis van structuurmarkeringen en tekststructuur? In dit onderzoek staan drie lesmethodes uit het voortgezet onderwijs centraal. Er is gekeken hoe de lesmethodes *Nieuw Nederlands*, *Op Niveau* en *Talent* aandacht besteden aan het onderwijzen van tekststructuur.

Uit het onderzoek is gebleken dat de lesmethodes globale en lokale structuurmarkeringen voornamelijk expliciet-deductief onderwijzen. Dit houdt in dat er eerst theorie wordt gegeven voordat leerlingen de theorie moeten benoemen, toelichten of zelf toepassen. De methode *Talent* blijkt het meest expliciet te zijn in het aanbieden van theorie en opdrachten over tekststructuur. De methodes behandelen structuurmarkeringen bij lees-, schrijf- en spreekvaardigheid, maar maken daarbij weinig koppeling naar datgene wat al geleerd is. Er is sprake van een minimale transfer tussen de onderdelen van het vak Nederlands en tussen het vak Nederlands en andere vakken op het voortgezet onderwijs. De mate van transfer wordt dus vooral aan de lesinvulling van de individuele docent overgelaten.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
2. Theoretisch kader	7
2.1. Tekstbegrip	8
2.2. Tekststructuur	8
1.2.1. Globale structuurmarkeringen	9
1.2.2. Lokale structuurmarkeringen	10
2.3. Tekststructuur in het onderwijs	12
3. Methode	14
3.1. Materialen	14
3.2. Analyse van de structuurmarkeringen in de methodes	15
3.2.1. Inhoud van tekststructuur onderwijs	15
3.2.2. Didactiek van tekststructuur onderwijs	16
4. Resultaten	17
4.1. Resultaten titels en tussenkoppen	17
4.1.1. Nieuw Nederlands	17
4.1.2. Op Niveau	19
4.1.3. Talent	20
4.1.4. Vergelijking methodes	21
4.2. Resultaten inleiding-kern-slot	22
4.2.1. Nieuw Nederlands	22
4.2.2. Op Niveau	24
4.2.3. Talent	25
4.2.4. Vergelijking methodes	26
4.3. Resultaten signaalwoorden	28
4.3.1. Nieuw Nederlands	28
4.3.2. Op Niveau	29
4.3.3. Talent	30
4.3.4. Vergelijking methodes	31
5. Conclusie	32
6. Discussie	33
6.1. Beperkingen	33
6.2. Vervolgonderzoek	34
6.3. Aanbevelingen voor de praktijk	34
Literatuur	36
Bijlagen	40

1. Inleiding

Leesvaardigheid is belangrijk voor iedereen. Denk maar aan een leerling die een opdracht maakt; een patiënt die de bijsluiter moet lezen. Niet iedereen heeft een goede leesvaardigheid. Internationaal gezien geldt dat 17,7 procent van leerlingen in het voortgezet onderwijs laaggeletterd is (OECD, 2010). In Nederland is 14,3 procent van de vijftienjarigen laaggeletterd. Volgens Bonset en Braakma (2008) is één op de vijf brugklasleerlingen onvoldoende in staat studieteksten met begrip te lezen. Van Silfhout, Evers-Vermeul en Sanders (2013, 16) bevestigen dit: ‘Veel leerlingen zijn niet of onvoldoende in staat om relaties tussen zinnen (met én zonder verbindingswoorden) te leggen en te interpreteren. Daarom is het noodzakelijk dat leerlingen effectieve verwerkingsstrategieën aangeboden krijgen.’ De vraag is hoe dit verbeterd kan worden.

Verschillende onderzoeken (Wright & Rosenberg, 1993; Dymock & Nicholson, 1999; Meyer & Poon, 2001) laten zien dat structuurmarkeringen een positief effect hebben op tekstbegrip. Wanneer een tekst signaalwoorden bevat, kijken lezers meer terug naar de vorige zinnen om het verband te leggen. Hoe leren lezers omgaan met structuurmarkeringen? Krijgen leerlingen op de basisschool en op het voortgezet onderwijs instructies hoe om te gaan met de structuur van een tekst of leren zij dit zichzelf aan? Als leerlingen instructies krijgen over structuurmarkeringen leren zij dan ook hoe ze dit kunnen toepassen bij andere onderdelen van het vak of bij andere vakken?

In hoeverre sluiten de inhoud en didactiek van tekststructuur in methodes van het voortgezet onderwijs aan bij de inzichten vanuit eerder onderzoek? Dat is de vraag die centraal staat in dit onderzoek. Ik leg me daarbij toe op het onderwijs over linguïstische middelen die een tekststructuur expliciet kunnen maken. Daarbij gaat het om titels en tussenkoppen, de tekstopbouw inleiding-kern-slot en signaalwoorden.

In het tweede hoofdstuk wordt wetenschappelijke literatuur rondom het onderwerp tekststructuur besproken. Daarna, in hoofdstuk drie, volgt een beschrijving van de methode van dit onderzoek: wat is er onderzocht en op welke manier? Het vierde hoofdstuk biedt de resultaten van dit onderzoek. Vervolgens bevat hoofdstuk vijf een conclusie, waarin de opvallendste resultaten beschreven worden. Ten slotte, in hoofdstuk zes, wordt in de discussie een en ander nog eens beschouwd: waar zitten de sterke en minder sterke punten in dit onderzoek? Daarbij worden suggesties voor vervolgonderzoek gegeven.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden wetenschappelijke artikelen over tekstbegrip en tekststructuur beschreven. In paragraaf 2.1 zal de definitie van tekstbegrip aan bod komen: is er eenduidigheid onder wetenschappers over wat tekstbegrip inhoudt? Vervolgens, in paragraaf 2.2., wordt nader gekeken naar factoren die van invloed zijn op tekstbegrip: is er een verband tussen structuurmarkeringen en tekstbegrip? De derde paragraaf van het tweede hoofdstuk behandelt ten slotte de didactiek van het onderwijs over tekstmarkeringen in het voortgezet onderwijs: hoe kunnen structuurmarkeringen het best onderwezen worden? Op welke manier en op welk moment is het effectief om de markeringen aan te leren?

2.1. Tekstbegrip

Tekstbegrip is een belangrijke voorwaarde voor kennisoverdracht. Scholen maken veelvuldig gebruik van geschreven teksten om informatie of kennis over te dragen aan leerlingen. Het is van belang dat leerlingen teksten begrijpen, maar wat is tekstbegrip? Wanneer hebben leerlingen een tekst begrepen? Het begrijpen van een tekst houdt in dat de lezer vragen over de tekst kan beantwoorden en dat de lezer delen van de tekst kan reproducere, samenvatten en parafraseren (Kintsch, 1998). Tekstbegrip ontstaat op het moment dat een lezer een representatie maakt van de tekst (Sanders & Van Wijk, 2002; Land & Sanders, 2007; Sanders & Spooren, 2007). ‘Tekstbegrip wordt op het moment gecreëerd dat elementen uit de tekst en hun onderlinge samenhang een plaats hebben gekregen binnen de kennis die de lezer al in zijn hoofd had (Land & Sanders, 2007, 118). Sanders en Spooren (2007) schrijven dat het geheel van een tekst meer is dan de som van de delen: ‘de betekenis van een tekst schuilt niet alleen in de betekenis van de zinnen of uitingen in die tekst, maar juist in de samenhang die je als lezer ervaart tussen die delen’. De samenhang wordt gemaakt in de cognitieve representatie die lezers van de woorden maken, de samenhang is dus een eigenschap van de representatie en niet van de tekst. Deze vorm van samenhang wordt coherentie genoemd (Staphorsius & Sanders, 2008, 177).

De representatie bestaat volgens Kintsch (1998) uit drie niveaus. Hij heeft een tekstbegripsmodel geconstrueerd dat ingedeeld is in de niveaus van oppervlaktestructuur, tekstbetekenis en situatiemodel. Wanneer er sprake is van een tekstrepresentatie op situatiemodel wordt de informatie uit de tekst niet alleen onthouden, maar ook daadwerkelijk begrepen en kan het op een later moment weer worden opgeroepen (Kintsch, 1998). Hacquebord, Linthorst, Stellingwerf en De Zeeuw (2004) gebruiken de termen micro-, meso- en macroniveau als niveaus voor het lezen van de tekst. Een tekst begrijpen op microniveau betekent begrip op woord- en zinsniveau en elementaire basiskennis om de tekst ook op hogere niveaus te kunnen begrijpen. Begrip op mesoniveau bestaat uit het adequaat combineren van informatie uit verschillende zinnen en tekstgedeeltes, meestal binnen een alinea. Daarbij moet de lezer onder meer tekstverbanden kunnen begrijpen. Begrip op macroniveau is het begrijpen van de tekst als geheel: de kern of hoofdgedachte uit de tekst kunnen halen, de globale opbouw, de functie en de strekking van de tekst begrijpen. Voor een goed begrip op macroniveau is ook wereldkennis en kennis van tekststructuur en tekstfunctie nodig.

Lezers komen tot de meest optimale tekstrepresentatie wanneer zij zich de inhoud van de tekst eigen maken door de informatie te integreren met hun wereldkennis, kennis over het onderwerp, over de context, tijdsordering en over de plaats in de ruimte (Land, Sanders & Van den Bergh, 2008). Vaardige lezers gebruiken verschillende strategieën om een tekst te begrijpen (Heydari & Mustpha, 2009), maar deze moeten wel aangeleerd worden. Een coherente tekstrepresentatie is een voorwaarde voor een goed tekstbegrip (Kintsch, 1998; Sanders & Noordman, 2000; Degand & Sanders, 2002).

2.2. Tekststructuur

Er zijn verschillende factoren van invloed op tekstbegrip (Bos-Aenen, Lentz & Sanders, 2001; Land, Sanders, Lentz & Van den Bergh, 2002; Pander Maat, 2002). Vooral structuurmarkeringen spelen hierbij een belangrijke rol.

Structuurmarkeringen zijn markeringen die structuur van de tekst expliciet maken, zoals *daarom* in ‘Jan heeft geen zin, daarom blijft hij thuis’. Als *daarom* achterwege gelaten wordt, is de zin impliciet en gefragmenteerd: ‘Jan heeft geen zin. Hij blijft thuis’.

Structuurmarkeringen kunnen de mate waarin lezers relaties tussen tekstdelen kunnen leggen bepalen en dus hoe de tekstrepresentatie tot stand komt (Land, e.a., 2008). ‘Readers of all ages must be aware of text structures if they are to be most successful’ (Meyer & Poon, 2001). Lezers die zich niet bewust zijn van de tekststructuur zijn vaak benadeeld om een tekst te begrijpen. Structuurmarkeringen spelen een belangrijke rol bij de totstandkoming van tekstbegrip. De structuur van een tekst kan een lezer in staat stellen om een tekst te begrijpen (Kintsch, 1998; Akhondi, Malayeri & Samad, 2011). Structuurmarkeringen expliciteren de structuur in een tekst en maken daarmee duidelijk hoe de verschillende zinnen met elkaar samenhangen (Sanders, 2001; Land, e.a., 2008). De expliciete markeerders van de tekststructuur specificeren de logische verbanden tussen de boodschap van de auteur en datgene wat de lezer leest (Meyer & Rice, 1984).

Lezers kunnen door structuurmarkeringen geholpen worden bij het leggen van verbanden tussen verschillende teksteenheden. Goede lezers zijn tijdens het lezen op zoek naar deze structuren om een coherente tekstrepresentatie te maken (Meyer, Brandt & Bluth, 1980; Broer, Aarnoutse, Kieviet & Van Leeuwen, 2002). Dit wordt de ‘structuurstrategie’ genoemd. Lezers gebruiken de structuur van de tekst om de informatie uit die tekst te begrijpen en te onthouden. Lezers die de ‘structuurstrategie’ toepassen, kunnen een betere tekstrepresentatie maken en meer onthouden dan lezers die deze strategie niet toepassen. Wanneer lezers meer kennis hebben van verschillende tekststructuren zijn ze beter in staat om een tekst te begrijpen en te onthouden (Meyer, e.a., 1980).

Een tekst moet samenhang vertonen, ofwel coherent zijn. Wanneer zinnen of tekstgedeeltes niet met elkaar samenhangen is een tekst moeilijker te begrijpen. Er zijn twee soorten coherentie: referentiële en relationele coherentie. Een verwijzing naar een eerder genoemd verschijnsel of naar iets wat nog moet komen wordt referentiële coherentie genoemd (Pander Maat, 2002, 47). In dit onderzoek ligt de focus op relationele coherentie. Bij relationele coherentie gaat het om inhoudelijke relaties tussen zinnen of tekstgedeeltes (Noordman & Maes, 2000). Deze relaties kunnen geëxpliciteerd worden door structuurmarkeringen. In de volgende twee paragrafen wordt een onderscheid gemaakt tussen globale en lokale structuurmarkeringen, die een tekst op macro- of mesoniveau beter leesbaar maken. Lokaal begrip is zonder globaal begrip een brug te ver: beide vaardigheden zijn noodzakelijk voor tekstbegrip’ (Van Silfhout e.a., 2013).

1.2.1. Globale structuurmarkeringen

Structuurmarkeringen op het macroniveau maken de structuur van de totale tekst expliciet. Het gaat om signalen op globaal tekstniveau: de indeling van de tekst, de inhoudsopgave, de titel en tussenkoppen en de lay-out van een tekst. In dit onderzoek staan titels en tussenkoppen en de tekstopbouw inleiding-kern-slot als globale structuurmarkeringen centraal.

Lezers kunnen door het lezen van een titel een globaal idee krijgen van waar de tekst over gaat. Dit is een belangrijke structuurmarkering voor lezers: ‘Ze krijgen immers informatie over de verdere inhoud van de tekst’ (Land e.a., 2008). Dus wanneer een tekst titels en

tussenkoppen bevat, kunnen lezers (snel) een overzicht krijgen van de tekst (Sanders & Noordman, 2000). Titels geven een expliciete representatie van de organisatie en het thema van een tekst, waardoor lezers direct geactiveerd worden en verwachtingen krijgen van een tekst (Sanders, Schilperoord, Spooren, 2001, 103). Een titel kan worden gezien als een oriëntatiepunt in de tekst (Pander Maat, 2002). Wanneer de titel ontbreekt, heeft een lezer vaak de grootste moeite erachter te komen over welk onderwerp er in de tekst wordt geschreven. Dit blijkt ook uit een onderzoek van Bransford en Johnson (1973: in Pander Maat, 2002). De groep proefpersonen die teksten kregen voorgelegd met een titel vonden de teksten meer begrijpelijk en onthielden de informatie beter dan de groep proefpersonen die dezelfde teksten kregen voorgelegd zonder titel. Titels kunnen nieuwe informatie introduceren, waardoor de daarop volgende informatie gestructureerd kan worden in het lange termijn geheugen. Voor tussenkoppen geldt hetzelfde effect, maar dan voor kleinere tekstgedeeltes. Zonder titels en tussenkoppen zou de tekst overweldigend kunnen zijn en is het verwerkingsproces minder effectief (Akhondi, e.a., 2011).

Een tekst is visueel te onderscheiden in alinea's. Een alinea is een inhoudelijke eenheid. Er zijn verbanden tussen zinnen in een alinea, maar ook verbanden tussen de alinea's. Er gelden principes voor een globale tekstopbouw: er is sprake van een grondpatroon inleiding-kern-slot. Daarbij zijn er verschillende manieren van een inleiding of een slot en er zijn vaste structuren voor de inhoud van de inleiding, de kern en het slot per genre (Overmaat, 1996). In tabel 1 staan drie voorbeelden van vaste structuren.

	Inleiding	Kern	Slot
Uiteenzetting	Onderwerp introduceren	Uitleg geven (feiten, voorbeelden)	Constatering, conclusie of samenvatting
Beschouwing	Onderwerp introduceren	Onderwerp uitwerken (verschillende standpunten, interpretaties, verklaringen, oplossingen, argumenten)	Conclusie
Betoog	Geven van mening, standpunt of stelling	Geven van (sub)argumenten/weerleggingen	Conclusie of aansporing

Tabel 1: Voorbeelden van vaste structuren

Lezers lezen anders wanneer ze weten welke tekstsoort ze lezen. Zwaan (1994) heeft een onderzoek uitgevoerd waarbij twee groepen dezelfde teksten lazen, maar de ene helft werd verteld dat ze een nieuwsbericht gingen lezen en de andere groep dacht dat ze een literair verhaal lazen. De laatstgenoemde groep nam langer de tijd om de tekst te lezen en kon significant meer oppervlakkige informatie navertellen, maar mindere informatie op situatiemodelniveau.

1.2.2. Lokale structuurmarkeringen

Structuurmarkeringen op het mesoniveau zorgen ervoor dat lezers de relaties tussen zinnen in de tekst beter kunnen interpreteren en begrijpen. Dit niveau wordt ook wel lokaal tekstniveau genoemd. Connectieven zijn een voorbeeld van structuurmarkeringen op lokaal niveau. Connectieven worden in lesmethodes van het basisonderwijs en voortgezet onderwijs vaak signaalwoorden of verbindingswoorden genoemd. Signaalwoorden zijn woorden die zinnen of

zinsdelen met elkaar verbinden en aangeven van welk verband er sprake is. In dit onderzoek worden signaalwoorden als lokale structuurmarkering onderzocht. Voorbeelden van veelvoorkomende verbanden staan in tabel 2.

Verband	Signaalwoorden
Opsomming	en, ook, tevens, bovendien, daarnaast
Tegenstelling	maar, echter, niettemin, toch, desondanks
Tijd	eerst, dan, daarna, toen, vroeger, voordat
Oorzaak / gevolg	door(dat), daardoor, ... had tot gevolg, wegens
Toelichting / voorbeeld	zo, bijvoorbeeld, zoals, neem nou, ter illustratie, u kent het wel, ter verduidelijking
Voorwaarde	als, indien, wanneer, in het geval, mits
Doel / middel	om ... te, door te, opdat, door middel van, daarmee, daartoe, teneinde, met als doel
Samenvatting	kortom, samenvattend, samengevat, met andere woorden, al met al
Conclusie	dus, daarom, dat houdt in, concluderend, slotsom
Reden / verklaring	daarom, want, omdat, dus, immers, namelijk, dat blijkt uit, hierom, derhalve
Vergelijking	net als, zoals, evenals, vergeleken met

Tabel 2: Veelvoorkomende verbanden en signaalwoorden

Van Silfhout en anderen (2013) hebben twee experimenten uitgevoerd waarbij leerlingen in het voortgezet onderwijs teksten moesten lezen die wel of niet gefragmenteerd waren en wel of geen signaalwoorden bevatte. “Beide experimenten laten zien dat signaalwoorden een positieve invloed hebben op het tekstbegrip van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Wanneer er een verbindingswoord in een tekst voorkomt, presteren leerlingen beter op open vragen waarbij binnen een alinea verbanden moeten worden gelegd”. Uit het onderzoek blijkt dat leerlingen gebaat zijn bij geïntegreerde zinnen, aangezien het zoeken en het zelf leggen van verbanden meer cognitieve energie kost. Als zinnen achter elkaar staan zou dit namelijk kunnen leiden tot het leggen van betere relaties (Land, 2009).

Van Silfhout en anderen (2013) hebben zich gericht op het maken van coherente teksten voor leerlingen van het voortgezet onderwijs. Daarbij hebben ze verbindingswoorden, zoals bovendien, daarom, dus en omdat, toegevoegd aan de teksten, omdat verbindingswoorden een lezer expliciet tonen hoe het ene tekstdeel met het andere tekstdeel is verbonden. Hierdoor verbetert het tekstbegrip van leerlingen. ‘Leerlingen van zowel het vwo als het vmbo hebben baat bij teksten waarin de relaties tussen zinnen expliciet worden weergegeven. De verbindingswoorden sturen lezers naar de juiste interpretatie’ (Van Silfhout e.a., 2013). Hierdoor hoeven leerlingen het verband niet zelf te leggen, wat cognitieve energie bespaart (Sanders, 2001; Land e.a., 2008; Van Silfhout e.a., 2013). Wanneer er geen verbindingswoorden in de zin staan, kan dat leiden tot twee gevolgen: de verwerkingstijd van de lezer neemt toe en/of het verband wordt niet of verkeerd gelegd. Uit het onderzoek van Van Silfhout en anderen (2013) blijkt dat leerlingen veel aan het zoeken zijn naar het verband van de tekst, tijdens het lezen, waardoor het tekstbegrip verloren gaat. Zwakke lezers hebben volgens Van Dooren, Evers-Vermeul en Van den Bergh (2012) structuurmarkeringen nodig.

Land en anderen (2008) hebben met een leesexperiment bij 561 vmbo-leerlingen onderzocht of structuurmarkeringen ervoor zorgen dat zij teksten uit de lesmethodes het best begrijpen. Uit hun onderzoek blijkt dat er in de methodes weinig teksten voorkomen waarin gebruik wordt gemaakt van linguïstische kenmerken die coherentie optimaliseren. Land en anderen vonden niet alleen verschillen tussen de leerlingen en teksten, maar ook tussen scholen. Zij verklaren dit doordat leerlingen verschillend zijn en dat scholen gebruik maken van verschillende methodes, die verschillen in aanpak. Volgens Land en anderen zouden leerlingen in de methodes veel geconfronteerd moeten worden met coherente teksten, want op die manier leren leerlingen teksten lezen die ze na hun schooltijd ook zullen tegenkomen in de praktijk. En wat volgens hen nog belangrijker is: ‘Juist leerlingen die moeite hebben met lezen kunnen dan hun leerteksten op school goed begrijpen’ (Land, e.a., 2008, 91). In dit onderzoek bestudeer ik de verschillen en overeenkomsten tussen de lesmethodes. Wanneer de verschillen en overeenkomsten duidelijk zijn, kunnen deze vergeleken worden met een onderzoek als die van Land en anderen (2008) om uit te maken welke methode het effectiefst onderwijs geeft over tekststructuur.

De bovenstaande onderzoeken laten zien dat leerlingen structuurmarkeringen gebruiken om een tekst beter te begrijpen. Dit veronderstelt dat ze dit geleerd hebben. Welke markeringen en hoe leren leerlingen structuurmarkeringen op het voortgezet onderwijs? In dit onderzoek worden zowel globale als lokale structuurmarkeringen in lesmethodes van het voortgezet onderwijs geanalyseerd, namelijk titels en tussenkoppen, de driedeling inleiding-kern-slot en signaalwoorden.

2.3. Tekststructuur in het onderwijs

Leesonderzoeken hebben laten zien dat kennis van tekststructuur een belangrijke factor is voor tekstbegrip (Meyer & Poon, 2001; Hall, Sabey, MCellan, 2005). Goede lezers gebruiken hun kennis van tekststructuren om een goede tekstrepresentatie te maken (Meyer, e.a., 1980). Volgens Meyer en Ray (2011, 128) is het belangrijk om leerlingen structuurstrategieën aanleren, zodat ze a) de logische structuur van een tekst en haar auteur begrijpen; b) hun cognitieve energie kunnen gebruiken om hun kennis te vergroten in plaats van de tekst te begrijpen; c) de structuren gebruiken om zelf een goede tekst te schrijven.

Het is van belang dat tekststructuur goed onderwezen wordt. Maar hoe? Moet je als docent leerlingen expliciet vertellen dat structuurmarkeringen bestaan en voordoen hoe ze de structuurmarkeringen zelf kunnen toepassen? Of moet je er helemaal geen aandacht aan besteden en ervan uitgaan dat ze het vanzelf oppikken door het lezen van teksten met structuurmarkeringen? Robinson (1996) heeft een vier instructievormen weergegeven in een schema, zie tabel 1. Leerlingen kunnen impliciet en expliciet leren. Impliciet leren verwijst naar de situatie waarbij leerlingen gebruikmaken van de structuur in hun omgeving zonder dat ze zich bewust zijn van de kennis die ze daarvoor hebben opgedaan en zonder dat ze zich bewust zijn van deze kennis. Expliciet leren daarentegen is intentioneel en doelgericht. Leerlingen die iets leren, zijn zich er bewust van dat ze aan het leren zijn. Expliciete instructie bestaat uit het voordoen van een strategie, begeleid inoefenen, consolideren, zelfstandig oefenen en vervolgens het toepassen in een nieuwe situatie (Pearson & Dole, 1987). Deze instructievormen worden gebruikt bij de analyse van de methodes.

	Instructievorm	Karakteristiek
Met bewustgemaakte regel/strategie	Expliciet-inductief	Leerlingen leiden zelf de regel af uit een talig aanbod.
	Expliciet-deductief	Leerlingen krijgen de regel aangereikt.
Zonder bewustgemaakte regel of strategie	Impliciet	Leerlingen leren talig materiaal met de structuur uit het hoofd.
	Incidenteel	Leerlingen komen alleen door een leestekst en bijbehorende tekstbegrip oefeningen in aanraking met de structuur.

Tabel 3: Vier instructievormen volgens Robinson (1996)

Een methode is deductief wanneer leerlingen eerst theorie aangeboden krijgen om vervolgens daarover opdrachten te maken, dus van theorie naar praktijk en van abstract naar concreet. De principes van de inductieve methode zijn zelf-ontdekkend en probleemoplossend leren. Leerlingen gaan door middel van ervaringen de leerstof zelf ontdekken met begeleiding van de leerkracht, dus van praktijk naar theorie en van concreet naar abstract.

Tompkins (1998) heeft een drie-stappenplan ontwikkeld om tekststructuren effectief te onderwijzen, dat lijkt op de instructievorm expliciet-deductief:

- (1) Introduceer een organisatiepatroon: eerst de signaalwoorden, dan een voorbeeldzin en vervolgens zet de docent de structuur in een schema, zodat het beeldend wordt. Laat leerlingen hetzelfde doen en daarbij de structuurmarkering benoemen.
- (2) Bied leerlingen de mogelijkheid om met teksten te werken. Leerlingen moeten de theorie kunnen toelichten in de opdrachten.
- (3) Laat leerlingen paragrafen schrijven, waarbij ze signaalwoorden gebruiken en daarna hele teksten om deze vervolgens te reviseren. Laat leerlingen de theorie toepassen in hun eigen opdrachten.

Wanneer leerlingen zich bewust zijn van de tekststructuur heeft dit een positief effect op hun tekstbegrip (Pearson & Duke, 2002). Door samen met leerlingen de structuur te schematiseren, begrijpen en onthouden leerlingen de tekst beter. Daarbij is het belangrijk dat de taken worden gereflecteerd: wat voor soort tekst heb je net geanalyseerd? Welke stappen heb je daarbij genomen? En hebben deze stappen tot een goed antwoord geleid? Leerlingen kunnen de feedback gebruiken bij een volgende les. Expliciete training in leesstrategieën is volgens Dymock (1997) noodzakelijk om de tekst goed te begrijpen. Meyer en anderen (1980, 137) vinden ook dat onderwijs over tekststructuur moet bestaan uit (meer) intensieve instructie (inclusief *modeling*) van de structuurstrategie, zodat leerlingen teksten beter leren begrijpen en daardoor beter kunnen onthouden.

In Nederland bestaat het traditionele onderwijs over tekstbegrip vaak uit het aanbieden van een strategie, leerlingen laten oefenen om vervolgens een toets te geven in tegenstelling tot het expliciet leren (Pearson & Dole, 1987). Broer en anderen (2002) hebben in Nederland onderzoek gedaan naar effectief onderwijs over tekststructuur. Ze onderscheiden in hun onderzoek het effect van elementen die de structuur in de tekst benadrukken, zoals een titel, signaalwoorden en de indeling van de alinea's, op het tekstbegrip van leerlingen in groep 7/8 van de basisschool (Broer, e.a., 2002, 224). De experimentele conditie kreeg in 16 lessen onderwijs in het maken van schema's van teksten en de groep leerde de structuurmarkeringen

(titels, tekstopbouw en signaalwoorden) herkennen. Aan het begin van elke les werd er samen met de leerlingen een expliciet doel gesteld. Daarna deed de docent de taak voor door middel van hard-op-denken (*modeling*). De leerlingen voerden vervolgens de taak samen met de docent uit om het tot slot zelfstandig uit te voeren. Leerlingen in de experimentele conditie werden gevraagd om hun eigen werk te evalueren, samen met de docent. Hierdoor is de interactie tussen de docent en de leerlingen hoger dan bij de traditionele manier van lesgeven, zoals in de controleconditie. Uit het onderzoek blijkt dat leerlingen die geleerd hebben om schema's te maken, door een combinatie van procesgericht onderwijs en directe instructie, significant beter om kunnen gaan met tekststructuren dan leerlingen die traditioneel leesonderwijs kregen (Broers, e.a., 2002, 232). De leerlingen uit de experimentele conditie scoorden niet beter dan de controle conditie op de algemene leesbegrip toets. Volgens Broers en anderen komt dit waarschijnlijk doordat de experimentele lessen compleet gefocust zijn op de tekst in het geheel, terwijl de toets gefocust zijn op woord- en zinsniveau. Tevens hangt het leesbegrip af van de woordenschat van leerlingen en dit werd niet onderwezen in de condities.

Wanneer leerlingen leren lezen zouden ze moeten leren om verschillende tekststructuren te herkennen, zodat ze weten welke informatie op welke plaats in de tekst kunnen verwachten. Dit betekent dat docenten en de methodes leerlingen moeten leren welke tekststructuren er zijn en hoe ze deze kunnen herkennen. Op deze manier worden leerlingen bewust van de tekststructuur en het profijt dat ze daarvan kunnen hebben (Dymock & Nicholson, 1999). Docenten spelen een belangrijke rol bij het ontwikkelen van tekstbegrip en de bewustwording van tekststructuur (Dymock, 1997; Pearson & Duke, 2002). Dit impliceert dat lesmethodes onvoldoende expliciteren.

In hoeverre sluiten de inhoud en didactiek van tekststructuur in methodes van het voortgezet onderwijs aan bij de inzichten vanuit eerder onderzoek? Om antwoord te kunnen geven op deze vraag heb ik een corpusonderzoek uitgevoerd naar drie lesmethodes Nederlands die gebruikt worden in het voortgezet onderwijs. Hierbij heb ik de inhoud en didactiek van het onderwijs in structuurmarkeringen geanalyseerd. Hoe ik dat heb gedaan, is beschreven in het volgende hoofdstuk.

3. Methode

In de eerstvolgende paragraaf beschrijf ik het onderzochte materiaal en in paragraaf 3.2 wordt de methode van het onderzoek vanuit de inhoudelijke en didactische invalshoek beschreven.

3.1. Materialen

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden heb ik drie meest gebruikte lesmethodes van het vak Nederlands voor het middelbaar onderwijs geanalyseerd: *Nieuw Nederlands* vierde editie (Noordhoff Uitgevers), *Op Niveau* (Thieme Meulenhoff) en *Talent* (Malmberg). De lesmethodes *Taallijnen* (Malmberg) en *TaalpuntNL* (Driestar Onderwijsadvies) worden ook veel gebruikt, maar deze methodes hebben geen materiaal voor de tweede fase en heb ik om deze reden achterwege gelaten. De methode *Op Niveau* is geheel lineair ingericht in tegenstelling tot de andere twee methodes. *Nieuw Nederlands* en *Talent* bieden de lesstof van de eerste fase lineair aan en in de tweede fase modulair.

Ik heb ervoor gekozen om de lesmethodes van 1-vwo tot en met 6-vwo te analyseren, aangezien dit de niveaus zijn waar ik na mijn Master Nederlands mee ga werken. De eerste

twee jaren van de geanalyseerde methodes bestaat uit materiaal van havo/vwo in plaats van alleen vwo. Ik heb ervoor gekozen om deze combinatie-editie te analyseren, omdat deze eenvoudig voorhanden was en omdat ik geen grote verschillen verwacht tussen de havo- en vwo-leerstof. Voor de analyse van dit onderzoek heb ik het leerlingenmateriaal en de docentenhandleiding gebruikt. Bij alle methodes is een differentie- of activiteitenboek en een online lespakket beschikbaar, maar deze worden in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Dit is niet zozeer een beperking voor het onderzoek aangezien het differentiatie- en het activiteitenboek aanvullende opdrachten bevat over de theorie die gegeven is in het leerlingenmateriaal.

De lesstof over structuurmarkeringen heb ik geanalyseerd op de inhoud en de didactiek. Ik heb ik me beperkt tot structuurmarkeringen in zakelijke en informatieve teksten. De fictieve en verhalende teksten heb ik achterwege gelaten, omdat de structuurmarkeringen tussenkoppen en inleiding-kern-slot minder van toepassing zijn op literaire teksten. In zakelijke en informatieve teksten hebben deze een meer structurerende functie.

3.2. Analyse van de structuurmarkeringen in de methodes

Om een beeld te creëren van het onderwijs over tekststructuur in lesmethodes heb ik ervoor gekozen om de lesstof van de volgende structuurmarkeringen te analyseren: titels en tussenkoppen, inleiding-kern-slot en signaalwoorden. Uit het theoretisch kader is gebleken dat deze structuurmarkeringen in verschillende onderzoeken zijn bestudeerd, waaruit blijkt dat ze een positief effect hebben op het tekstbegrip van leerlingen.

Door de komst van de ‘tweede fase’ zijn er in 1998 veel nieuwe edities van leergangen uitgekomen. Mulder, Rijlaarsdam, Tholey en Witte (1999) hebben destijds met behulp van docenten, vakdidactici en wetenschappers de nieuwe leergangen beoordeeld rond drie invalshoeken: de inhoudelijke, de didactische en de praktische invalshoek. De didactische en de inhoudelijke invalshoek worden in dit onderzoek gebruikt als leidraad.

3.2.1. Inhoud van tekststructuur onderwijs

In dit onderzoek heb ik de onderzochte leerstof beperkt tot het onderdeel tekststructuur. Dit onderdeel bevat leerstof over titels en tussenkoppen, de driedeling inleiding-kern-slot en signaalwoorden. De lesstof over structuurmarkeringen heb ik als eerst geanalyseerd op de inhoud: wat wordt in welk jaar onderwezen in de lesmethode? Daarbij heb ik gekeken welke tekstsoorten, verbanden en vaste structuren er betrokken worden bij de structuurmarkeringen en welke taalvaardigheden. Bij het analyseren van de structuurmarkeringen heb ik per methode en per leerjaar de hoeveelheid uitleg en opdrachten geteld. Wanneer er een hele pagina uitleg over een structuurmarkering werd gegeven, heb ik deze geteld als één uitleg. Hetzelfde geldt voor een uitleg van één zin of een korte samenvatting. De opdrachten zijn geteld per vraag. In voorbeeld [1] staan volgens deze telling bijvoorbeeld vier opdrachten (de vragen in a, b, c en d). Wanneer er in één opdracht gevraagd werd naar de inleiding, de kern en het slot heb ik dit geteld als drie opdrachten, aangezien een andere methode deze vraag opsplijt in drie verschillende vragen. Op deze manier zijn de methodes beter te vergelijken.

[1] Hieronder zie je vier kopjes.

2. ...
 3. ...
 4. ..
 5. ..
- a. Welke past het best bij alinea 1?
 - b. Welke past het best bij alinea 2?
 - c. Welke past het best bij alinea 3?
 - d. Welke past het best bij alinea 4?

3.2.2. Didactiek van tekststructuur onderwijs

Naast de vraag wat leerlingen moeten leren, heb ik me verdiept in de manier van onderwijzen: wat is de gehanteerde didactiek in de methodes in dit onderzoek? Er is gekozen voor een beschrijvende en kwalitatieve invalshoek om de didactiek van de lesmethode te beschrijven. De opdrachten die gegeven worden in de methode heb ik gecategoriseerd op basis van de theorie van Tompkins (1998), zoals beschreven in paragraaf 2.2.1. Daarbij heb ik de vraag gesteld: 'Moeten leerlingen de lesstof benoemen, toelichten of zelf toepassen?' In [2]-[4] staan voorbeeldvragen van de drie categorieën. Opdrachten worden geplaatst in de categorie *benoemen* als leerlingen theorie over tekststructuur of elementen van de tekststructuur moeten herkennen of categorieën moeten aanwijzen, zoals in [2]. Dit zijn receptieve opdrachten. Wanneer leerlingen de criteria van de structuurmarkeringen moeten toepassen of kritisch evalueren in de opdrachten heb ik deze opdrachten geplaatst bij de categorie *toelichten*, zie [3]. De laatste categorie is *toepassen*. Dit zijn productieve opdrachten. Hieronder vallen de opdrachten, zoals in [4], waarbij leerlingen zelf de structuurmarkeringen moeten toepassen. Zodra een categorie onoverzichtelijk werd, heb ik de categorie gespecificeerd. Een voorbeeld daarvan is de categorie *toelichten* bij het onderdeel titels en tussenkopjes. Er waren zodanig veel (87) toelichtende opdrachten, dat dit voor mij een aanleiding was om een veelgestelde opdracht in de resultaten te specificeren.

[2] Benoemen

- a) Hoe luidt de titel?
- b) Welke tussenkoppen heeft deze tekst?
- c) Aan welk signaalwoord zie het verband?
- d) Welk middel gebruikt de schrijver om de aandacht van de lezer in de inleiding te trekken? (abcd)

[3] Toelichten

- a) Past de titel bij de tekst?
- b) Past het tussenkopje bij de alinea?
- c) Welk verband geeft hoewel?
- d) Kijk je eigen werk of dat van een klasgenootje na. Klopt de inleiding?

[4] Toepassen

- a) Zet een passende titel boven de tekst.
- b) Bedenk een tussenkop voor alinea 3.
- c) Schrijf een betoog en gebruik signaalwoorden.
- d) Geef een voorbeeld van een binnenkomer en een uitsmijter.

Ten tweede heb ik beschreven of de methode duidelijke uitleg en oefeningen bevat over de verschillende onderdelen van tekststructuur: titels en tussenkoppen, inleiding-kern-slot en signaalwoorden. Daarbij heb ik net als in het onderzoek van Mulder en anderen (1999) geanalyseerd of de methode voornamelijk deductief of inductief is. Een methode is deductief wanneer leerlingen na de uitleg eerst de theorie moeten benoemen en toelichten voordat ze de theorie zelf toepassen. Een inductieve methode geeft geen expliciete uitleg maar meteen toepassingsopdrachten.

Tot slot is er gekeken of de methode opdrachten bevat die leerlingen stimuleren om verbanden te leggen met de kennis en vaardigheden van andere onderdelen van het vak Nederlands. Dit wordt de mate van transfer genoemd. Leren leerlingen datgene benutten wat ze eerder hebben geleerd? Moeten leerlingen bijvoorbeeld tekststructuren of tekstsoorten die ze bij lezen hebben geleerd ook herkennen en gebruiken bij spreken, luisteren en schrijven? De transfer tussen de verschillende vaardigheden is maximaal als deze niet alleen plaatsvindt tussen de onderdelen van het vak Nederlands, maar ook tussen het vak Nederlands en andere vakken en als deze transfer expliciet via opdrachten wordt gestuurd. Van minimale transfer is sprake als deze uitsluitend plaatsvindt tussen de onderdelen van het vak Nederlands en niet door de opdrachten, maar slechts gestuurd door overeenkomst in begrippen en procedures (Mulder e.a., 1999).

4. Resultaten

Per type structuurmarkering zal ik illustreren hoe vaak en wanneer deze onderwezen wordt in de drie methodes. De inhoudelijke en didactische invalshoek zal ik tegelijkertijd per structuurmarkering en per methode beschrijven, om herhalingen te voorkomen. De volgende drie paragrafen bestaan uit de resultaten van respectievelijk titels en tussenkoppen, inleiding-kern-slot en signaalwoorden. De volledige analyses zijn te vinden in bijlage 1, 2 en 3.

4.1. Resultaten titels en tussenkoppen

In deze paragraaf worden de resultaten van de analyse van de titels en tussenkoppen weergegeven in respectievelijk *Nieuw Nederlands*, *Op Niveau* en *Talent*, waarna een vergelijking tussen de drie methodes volgt.

4.1.1. *Nieuw Nederlands*

De methode biedt in het eerste jaar uitleg over het maken van een folder en een nieuwsbericht. Leerlingen krijgen hierbij de opdracht een pakkende titel erboven te plaatsen, terwijl ze geen uitleg hebben gehad over datgene wat een titel pakkend maakt. Ook in het vierde jaar wordt gevraagd om een passende of pakkende titel te bedenken voor een tekst. Dit veronderstelt dat de methode ervanuit gaat dat leerlingen deze kennis over titels en tussenkoppen al beheersen of dat er sprake is van een inductieve werkwijze.

Nieuw Nederlands lijkt een inductieve methode wat het onderdeel titels en tussenkoppen betreft. Leerlingen van 1-vwo krijgen in het eerste hoofdstuk uitleg over ‘zoekend lezen’ en het vinden van het onderwerp door middel van de titel en de tussenkopjes, maar vervolgens wordt dit pas bevraagd in hoofdstuk 3, zoals in (1) en (2). In 4- en 5/6-vwo bereidt *Nieuw Nederlands* leerlingen voor op het examen door een herhaling van de uitleg over ‘oriënterend lezen’ te geven.

- (1) Wat is de titel van tekst 2?
- (2) Vertelt de titel je iets over het onderwerp van de tekst?

Uit Leerlingenboek *Nieuw Nederlands* 1-havo/vwo, p.91.

Nieuw Nederlands laat leerlingen de lesstof over titels en tussenkoppen meer toelichten dan benoemen of toepassen, zoals in tabel 4 te zien is. 57 van de 87 toelichtingsopdrachten bestaan uit het aanwijzen welk kopje bij welke alinea past, zoals in (3).

- (3) Welk tussenkopje past het beste boven alinea 3?
 - A ‘Kind’ en modeartikel
 - B Liefde voor huisdier
 - C Mode accessoires
 - D Paris Hilton en Geri Halliwell

Uit Leerlingenboek *Nieuw Nederlands* 1-havo/vwo, p.90.

<i>Nieuw Nederlands</i>	1- vwo	2- vwo	3-vwo	4-vwo	5/6-vwo	Totaal
Benoemen	2	0	0	6	0	8
Toelichten	12	0	0	5	13	30
Welke kop past bij ...?	4	10	6	8	31	57
Toepassen	5	1	3	2	5	16
Totaal	23	11	9	21	49	113

Tabel 4: Opdrachten titels en tussenkoppen in *Nieuw Nederlands*

In het tweede en derde jaar wordt nauwelijks aandacht besteed aan titels en tussenkoppen. Nadat leerlingen in 5/6-vwo een herhaling van de uitleg over benaderingswijzen en vaste structuren in een tekst hebben gehad, wordt hen gevraagd welke benaderingswijzen en tekststructuren zij verwachten bij bepaalde titels. De tekststructuur wordt op deze manier geëxpliciteerd door leerlingen, maar hebben leerlingen dat ook in de gaten? De methode verwacht gemotiveerde leerlingen die zelf verbanden leggen tussen de onderdelen in de methode. Er is sprake van weinig transfer zowel binnen de onderdelen van het vak als naar andere vakgebieden. De structuurmarkeringen titels en tussenkoppen komen alleen voor in het onderdeel lezen en een enkele keer in het onderdeel schrijven. In het onderdeel schrijven is het een vast onderdeel (lees: één regel) van het schrijfplan. Dit schrijfplan is bedoeld als stappenplan en checklist bij het schrijven van een tekst.

Samengevat wordt de structuurmarkering titels en tussenkoppen op een inductieve werkwijze onderwezen in de methode *Nieuw Nederlands*. Leerlingen krijgen geen duidelijke uitleg wat een titel of tussenkop pakkend maakt, maar moeten dit vervolgens wel kunnen

toelichten of toepassen in de opdrachten. Leerlingen moeten dit zelf ondervinden of deze kennis al beheersen.

4.1.2. *Op Niveau*

Zoals in tabel 5 te zien is, moeten leerlingen in de methode *Op Niveau* de lesstof over titels en tussenkoppen meteen toelichten en toepassen, in plaats van deze eerst te benoemen in teksten. De vijf opdrachten die gecategoriseerd zijn als benoemen zijn vragen die de voorkennis van titels en tussenkoppen activeren. Daarna volgt een eerste duidelijke uitleg over titels en tussenkoppen, waarin de antwoorden op de eerste vragen verwerkt zijn. In het eerste jaar staan er twee doelen van een titel centraal, namelijk de lezer nieuwsgierig maken en de lezer vertellen waar de tekst over gaat. Het tweede punt ‘lezers vertellen waar een tekst over gaat’ komt voornamelijk terug bij uitleg van verschillende leesstrategieën. Nadat leerlingen uitleg hebben gehad over deze twee functies van titels, moeten leerlingen aan de hand van het onderwerp van de tekst aan kunnen geven of een titel bij een tekst past en zelf een titel kunnen bedenken bij een tekst. Dit is een deductieve werkwijze: leerlingen krijgen eerst uitleg en kunnen de theorie meteen leren toelichten of toepassen in opdrachten.

<i>Op Niveau</i>	1- vwo	2- vwo	3-vwo	4-vwo	5/6-vwo	Totaal
Benoemen	3	0	0	0	0	3
Toelichten	5	5	1	0	1	12
Welke kop past bij ...?	12	10	3	0	1	26
Toepassen	15	5	0	5	0	25
Totaal	35	20	4	5	2	66

Tabel 5: Opdrachten titels en tussenkoppen in *Op Niveau*

In het tweede jaar herhaalt *Op Niveau* één keer de uitleg over het onderwerp titels. Daarna moeten leerlingen toelichten of een titel bij de tekst past en zelf een titel verzinnen bij een tekst, zoals in (4) en (5). Hoewel de opdrachten realistischer zouden kunnen bieden biedt *Op Niveau* veel concrete opdrachten aan om de aangeboden theorie toe te leren passen.

(4) Kun je aan de titel al meteen zien waar de tekst over gaat?

(5) Welk kopje geeft de inhoud van alinea 3 het best weer?

- [A] Schoolopdracht
- [B] Rekenmodel
- [C] Het televisieprogramma *Kassa*
- [D] Tarieven vergelijken

Uit basisboek *Op Niveau* 2-havo/vwo, p. 84.

In het derde en vierde jaar wordt geen uitleg gegeven over het onderwerp titels en tussenkoppen, maar wordt er wel gevraagd om een titel te verklaren en tussenkoppen toe te voegen. In het vierde leerjaar moeten leerlingen vijf keer een tussenkop in een tekst toevoegen. Nadat leerlingen twee jaar geen uitleg hebben gehad over titels en tussenkoppen wordt in 5/6-vwo de theorie herhaald over het gebruik van titels en tussenkoppen. Titels en tussenkoppen kunnen volgens de methode *Op Niveau* gebruikt worden bij de leesstrategie

‘oriënterend lezen’ en bij het vinden van de hoofgedachte. Na de uitleg vraagt de methode een titel te interpreteren en leerlingen oefenen met het toevoegen van tussenkopjes. Ook hier is sprake van deductie.

Zowel de uitleg als de opdrachten hebben een impliciet karakter. Er wordt niet expliciet uitgelegd in het tekstboek wat leerlingen vervolgens zelf kunnen doen met titels. Net als bij de methode *Nieuw Nederlands* is er weinig sprake van transfer naar andere onderdelen van het vak Nederlands (behalve schrijven) of naar andere vakken.

4.1.3. *Talent*

Talent begint in 1-havo/vwo met uitleg over titels en deeltitels (tussenkoppen). Het doel, volgens de uitleg van *Talent*, van een titel bij het onderdeel lezen is het onderwerp van de tekst aangeven, terwijl bij het onderdeel schrijven de aandacht trekken centraal staat. In het eerste jaar wordt ook de hoofgedachte van een tekst gezocht door middel van de titel en tussenkoppen.

In tabel 6 is een overzicht te zien van de opdrachten uit de methode *Talent*. Opvallend is dat *Talent* leerlingen vraagt de titels en tussenkoppen te benoemen. In tegenstelling tot de andere methodes wordt er in het eerste jaar gevraagd wat de titel van een tekst is en in de latere jaren moeten leerlingen de theorie benoemen, zoals in (6).

(6) Aan welke eisen moet een titel voldoen?

Uit Handboek *Talent* 4-vwo, p.93.

Leerlingen leren schrijven met behulp van een schrijfplan, een soort stappenplan. Hierin wordt, in tegenstelling van de andere methodes, gewezen op het maken van goede titels en tussenkoppen. Doordat de paragraaf Schrijven (1-vwo t/m 4-vwo) een schrijfopdracht met behulp van het schrijfplan bevat, moeten leerlingen elk hoofdstuk titels en tussenkoppen bedenken. Het verschil met de andere twee methodes is dat *Talent* bij elke schrijfopdracht leerlingen erop wijst een goede titel en juiste tussenkoppen te maken.

<i>Talent</i>	1- vwo	2-vwo	3-vwo	4-vwo	5/6-vwo	Totaal
Benoemen	5	3	4	7	6	25
Toelichten	4	0	10	19	6	39
Welke kop past bij ...?	0	1	2	0	3	6
Toepassen	10	5	16	18	6	55
Totaal	19	9	32	44	21	125

Tabel 6: Opdrachten titels en tussenkoppen in *Talent*

Vanaf het tweede jaar leren leerlingen titels herkennen en bedenken bij verschillende tekstsoorten, zoals een interviewverslag, ingezonden brief, uiteenzetting en populair-wetenschappelijk artikel. In 4-vwo leren leerlingen actief, doordat zij veel opdrachten over titels en tussenkoppen moeten maken. Leerlingen moeten de theorie toelichten, zoals in (7) of toepassen. In de laatste twee jaren van het vwo wordt de lesstof herhaald door middel van toepassingsopdrachten.

(7) Leg uit dat de titel aanwijzingen geeft over de tekstsoort.

Uit Handboek *Talent* 4-vwo, p.155.

Deze methode is expliciet-deductief: leerlingen krijgen een heldere uitleg over het gebruik van titels en tussenkopjes en krijgen daarna de mogelijkheid om de geleerde theorie meteen toe te passen. De theorie staat in het midden van de pagina. Op deze manier kunnen leerlingen de theorie nog eens gemakkelijk nalezen, wanneer ze de opdrachten aan het maken zijn. De uitleg over titels en tussenkoppen is erg uitgebreid (zie bijlage 3a) voornamelijk in 4- en 5/6-vwo. In deze leerjaren wordt er dezelfde theorie over dit onderwerp weergegeven. De opdrachten die volgen bestaan uit het uitleggen van de theorie.

In tegenstelling tot de andere methodes bevat *Talent* veel transfer, zoals te zien is in (8). Door middel van deze vraag worden leerlingen zich ervan bewust dat ze datgene wat ze bij Nederlands leren ook bij andere vakken kunnen gebruiken. Ook binnen de onderdelen lezen en schrijven is transfer in de methode *Talent*. De uitleg van de titels en tussenkoppen wordt herhaald bij het onderdeel schrijven met daarbij een toevoeging hoe leerlingen dat kunnen toepassen bij het schrijven van teksten.

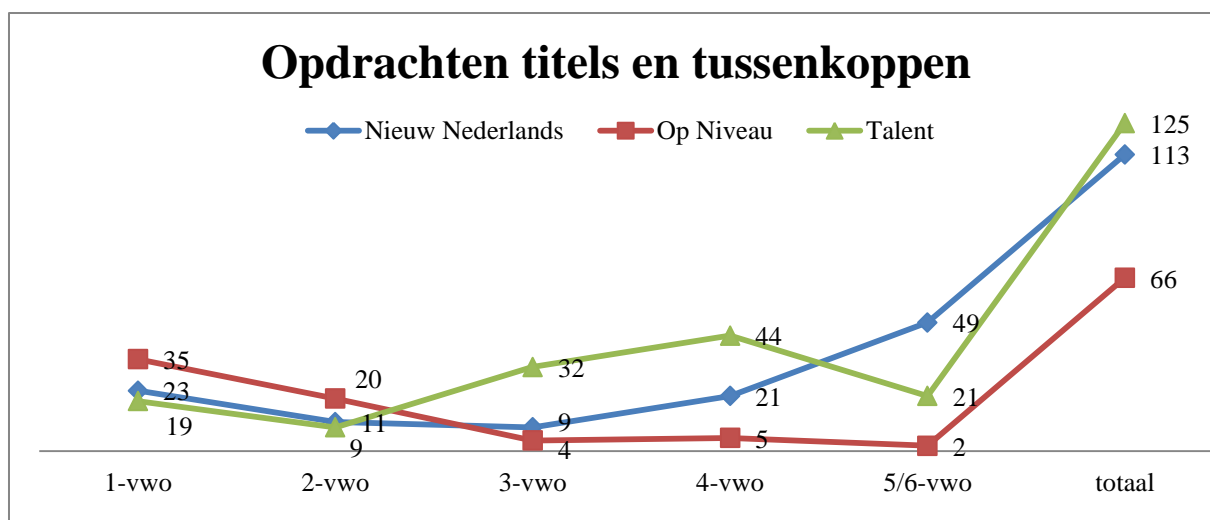
(8) Zou je deze leesstrategieën ook kunnen toepassen op teksten in bijvoorbeeld je geschiedenisboek?

Uit Handboek *Talent* 1-havo/vwo, p.17.

De methode *Talent* besteedt veel aandacht aan het onderdeel titels en tussenkoppen. *Talent* geeft een duidelijke uitleg wat de doelen van titels en tussenkoppen zijn en hoe leerlingen deze kunnen toepassen. Voordat leerlingen deze moeten toepassen worden ze gevraagd de theorie toe te lichten.

4.1.4. Vergelijking methodes

Zoals te zien is in figuur 1 biedt *Op Niveau* het minst opdrachten aan over titels en tussenkoppen. *Nieuw Nederlands* en *Talent* bieden ongeveer evenveel opdrachten aan, maar *Nieuw Nederlands* vraagt leerlingen meer om tussenkoppen te plaatsen bij de juiste alinea en biedt minder toepassingsopdrachten aan in vergelijking met de andere methodes. Dit verklaart de stijging in 5/6-vwo bij *Nieuw Nederlands* in figuur 1. Persoonlijk vind ik dat andere toelichtings- en toepassingsopdrachten beter zijn dan 57 keer vragen om de juiste tussenkop bij een alinea te plaatsen. *Talent* besteedt in 3- en 4-vwo meer opdrachten om titels en tussenkoppen toe te lichten en toe te passen.

Figuur 1: vergelijking methodes opdrachten titels en tussenkoppen

Leerlingen die werken met *Nieuw Nederlands* moeten zelf ontdekken, of de stof al beheersen: de methode heeft een inductieve werkwijze bij het onderdeel titels en tussenkoppen. In tegenstelling tot *Nieuw Nederlands* zijn de methodes *Op Niveau* en *Talent* deductief. Zoals uit de analyse is gebleken is de methode *Talent* de meest deductieve methode en biedt deze methode ook de meeste transfer. *Talent* vraagt leerlingen om de theorie over titels toe te lichten en toe te passen bij verschillende tekstsoorten. *Nieuw Nederlands* en *Op Niveau* doen dit niet. De drie methodes bieden alle transfer tussen lees- en schrijfvaardigheid, maar *Nieuw Nederlands* en *Op Niveau* benoemen het maken van een goede titel en juiste tussenkoppen maar één keer, namelijk bij de uitleg van het schrijfplan, terwijl *Talent* bij elke schrijfopdracht leerlingen helpt herinneren een goede titel en juiste tussenkoppen te schrijven.

4.2. Resultaten inleiding-kern-slot

Wanneer we een bepaalde tekstsoort gaan lezen of schrijven is het van belang dat we weten wat er in de bepaalde onderdelen moet staan, maar hoe leren leerlingen omgaan met deze structuurmarkering? In deze paragraaf geef ik de resultaten weer van de inhoud en de didactiek van de structuurmarkering inleiding-kern-slot in de methodes *Nieuw Nederlands*, *Op Niveau* en *Talent*.

4.2.1. *Nieuw Nederlands*

In 1-vwo krijgen leerlingen die met *Nieuw Nederlands* werken uitleg over hoofd- en bijzaken: in elke alinea komt een ander deelonderwerp aan de orde en het belangrijkste staat in de kernzin. Leerlingen moeten vervolgens kernzinnen benoemen uit teksten, zoals in (9). Leerlingen in het eerste jaar leren de inhoud van een inleiding, kern en slot bij een spreekbeurt, nieuwsbericht, e-mail, folder en ingezonden brief. Leerlingen krijgen eerst uitleg, om vervolgens zelf de theorie toe te passen. Er is sprake van een deductieve werkwijze in het eerste jaar.

(9) Wat is de kernzin van alinea ...?

Uit Leerlingenboek *Nieuw Nederlands* 1-havo/vwo, p.91.

Hoofdstuk 1 van het tweede leerjaar valt met de deur in huis om de algemene inhoud van inleiding-kern-slot te herhalen. Hierbij krijgen leerlingen een handreiking hoe ze de onderdelen kunnen vinden in een tekst. Dit wordt geoefend en getoetst door middel van vragen zoals (10). De inhoud inleiding-kern-slot van een recensie, zakelijke brief, betogende spreekbeurt, verslag, werkstuk en presentatie worden in 2-vwo aangeboden door *Nieuw Nederlands*. Bij de uitleg van deze tekstsoorten wordt er expliciet vermeld welke informatie in de inleiding, kern en slot hoort te staan.

- (10) Verdeel de tekst in inleiding, middenstuk en slot. Schrijf alleen de alineanummers op.

Uit Leerlingenboek *Nieuw Nederlands* 2-havo/vwo, p.45.

Nadat leerlingen geleerd hebben dat de driedeling inleiding-kern-slot kan verschillen van inhoud, leren ze in het derde jaar dat er vaste tekststructuren zijn, zoals argumentatiestructuur, probleem-oplossingsstructuur, oorzaak-gevolgstructuur, etc. In tabel 10 is een volledig overzicht te zien welke tekstsoorten met betrekking tot inleiding-kern-slot aangeboden worden in *Nieuw Nederlands*. In 4-vwo wordt de geleerde kennis over de indeling van inleiding-kern-slot herhaald. Opdrachten bestaan uit het benoemen, toelichten en toepassen van de inleiding, de kern en het slot. In 5/6-vwo be vraagt *Nieuw Nederlands* in de opdrachten naar de inleiding, de kern en het slot, maar in de uitleg over het schrijven van een beschouwing, column en essay wordt er niet beschreven welke informatie in de inleiding, de kern of het slot komt, terwijl dit bij de uitleg van een betoog en zakelijke brief expliciet wordt weergegeven. Het betoog is een examenonderdeel bij het vak Nederlands, wat zou verklaren waarom de onderdelen van een betoog wel geëxpliciteerd worden.

In tabel 10 is te zien dat de verdeling over de soorten opdrachten gelijk is. Leerlingen moeten ongeveer 60 keer de inleiding, de kern of het slot benoemen, toelichten en toepassen. Opvallend is dat er in 4-vwo meer aandacht geschonken wordt aan deze structuurmarkering, vergeleken met de andere jaren. In het vierde jaar moeten leerlingen meer toelichten en toepassen.

<i>Nieuw Nederlands</i>	1- vwo	2-vwo	3-vwo	4-vwo	5/6-vwo	Totaal
Benoemen	6	6	19	14	23	68
Benoemen kernzin	7	16	1	6	0	30
Toelichten	6	9	3	25	17	60
Toepassen	8	8	3	26	12	57
Totaal	27	39	26	71	52	215

Tabel 7: Opdrachten inleiding-kern-slot in *Nieuw Nederlands*

Nieuw Nederlands biedt de structuurmarkering inleiding-kern-slot expliciet-deductief aan bij het onderdeel lezen, schrijven en spreken. Leerlingen leren eerst de tekstonderdelen inleiding-kern-slot herkennen in teksten, vervolgens leren ze de tekstopbouw zelf toe te passen in een werkstuk of presentatie. Hierbij verwijst de methode niet terug naar eerder geleerde kennis, maar *Nieuw Nederlands* gebruikt dezelfde uitleg en aanpak. Op deze manier biedt de methode transfer binnen het vak Nederlands.

4.2.2. *Op Niveau*

De methode *Op Niveau* bevat aanvullende opdrachten die gemaakt kunnen worden op de methodesite. Zoals te zien is in het leerlingenboek gaan deze opdrachten onder andere over tekstsoorten, kernzinnen en structuurschema's. De methodesite is tijdens dit onderzoek niet beschikbaar geweest, daarom zijn deze opdrachten niet geanalyseerd. Zoals eerder geschreven is dit geen beperking van het onderzoek, omdat het om aanvullende opdrachten gaat.

Volgens de docentenhandleiding moet de leerling inzicht hebben in de tekstopbouw, waarbij het belangrijk is functies van tekstgedeelten te kunnen onderscheiden. Voorbeelden van functies zijn aanleiding, opsomming, conclusie en toelichting. Dat inzicht maakt het, volgens *Op Niveau*, mogelijk snel de hoofdgedachte van een tekst vast te stellen en de hoofdzaken uit een tekst te halen.

In de methode *Op Niveau* worden wel de verschillende tekstsoorten behandeld (zie tabel 10), maar de explicitering van de tekstopbouw inleiding-kern-slot wordt hierbij achterwege gelaten, net als bij *Nieuw Nederlands*. De tekstopbouw inleiding, kern en slot wordt op een algemene manier uitgelegd, zodanig dat het toepasbaar is op alle tekstsoorten. Als leerlingen in 4-vwo en 5/6-vwo een bepaalde tekstsoort moeten schrijven, worden zij erop gewezen dat het beoordeeld wordt volgens de criteria die in het informatieboek staan. Op deze manier wordt er niet expliciet naar de tekstopbouw verwezen en is het maar een klein onderdeel van de vele beoordelingscriteria.

<i>Op Niveau</i>	1- vwo	2-vwo	3-vwo	4-vwo	5/6-vwo	Totaal
Benoemen	5	8	7	42	47	109
Benoemen kernzin	7	10	3	69	188	277
Toelichten	13	9	6	16	57	101
Toepassen	8	13	6	12	19	58
Totaal	33	40	22	139	311	545

Tabel 8: Opdrachten inleiding-kern-slot in *Op Niveau*

Zoals te zien is in tabel 8 moeten leerlingen in 4- en 5/6-vwo heel vaak de kernzin benoemen. Dit betreft meer liefst de helft (277 van de 545) van het totaal aan opdrachten over de structuurmarkering inleiding-kern-slot. *Op Niveau* vraagt leerlingen niet één of twee kernzinnen van een tekst, maar elke kernzin van elke alinea van de tekst. Leerlingen moeten dit vaak in een schema zoals in (11) invullen. Vaak bevat de tekst tien tot twintig alinea's, daardoor loopt het aantal keer benoemen van de kernzin in de methode al gauw op. In 4- en 5/6-vwo moeten leerlingen veel de theorie over de opbouw van een betoog benoemen.

(11) Vul in:

Alinea	Kernzin	Functie
1		
2		
Etc.		

Uit basisboek *Op Niveau* 5/6-vwo, p. 163.

Er is één keer sprake van een expliciete uitleg over de inleiding, de kern en het slot en daarna moeten de leerlingen de opdrachten maken. Bij de materialen voor 4- en 5/6-vwo is er sprake van een expliciete-inductieve instructievorm. Leerlingen uit 4- en 5/6-vwo werken naast hun basisboek met een informatieboek. In het basisboek staan vanaf 4-vwo alleen opdrachten en wordt er verwezen naar de theorie in het informatieboek. Op zich een slimme manier, aangezien dezelfde theorie wordt aangeboden in 4- en 5/6-vwo, maar ik verwacht dat leerlingen de theorie in het informatieboek minder gaan lezen vergeleken met de theorie in het basisboek van 3-vwo, omdat dit meer moeite en tijd kost. Op deze manier wordt er in de methode *Op Niveau* in 4- en 5/6-vwo meer impliciet dan expliciet-inductief gewerkt.

Er is sprake van minimale transfer binnen de onderdelen van het vak Nederlands: de theorie over de structuurmarkering inleiding-kern-slot wordt toegepast bij leesvaardigheid en schrijfvaardigheid. Dit wordt vanaf 1-vwo tot en met 5/6-vwo op dezelfde manier aangeboden en bevestigd. In 1-vwo is er één keer sprake van transfer naar andere vakken door een opdracht (12). Deze opdracht is voor leerlingen erg belangrijk, maar helaas stelt de methode deze maar één keer.

- (12) Kun je wat je in deze paragraaf hebt geleerd ook bij opdrachten van andere vakken gebruiken? Licht je antwoord toe.

Uit basisboek *Op Niveau* 1-vwo, p. 133.

Samengevat laat de methode *Op Niveau* leerlingen vaak de kernzin en de functie van de alinea benoemen. In de laatste twee jaren van het vwo moeten leerlingen vaak de alinea's splitsen in inleiding, kern en slot. En er is sprake van minimale transfer tussen lees- en schrijfvaardigheid binnen het vak Nederlands.

4.2.3. *Talent*

Talent gaat ervanuit dat leerlingen de tekstopbouw inleiding-kern-slot geleerd hebben op de basisschool. In het eerste hoofdstuk wordt er uitgelegd dat een tekst ook kan bestaan uit een tweedeling, namelijk kern-slot. De methode *Talent* vraagt veel naar de zojuist uitgelegde theorie. Vragen zoals (13) en (14) komen veelvuldig voor in de eerste drie leerjaren van het vwo. Op deze manier wordt de theorie vaak herhaald en herhaling is belangrijk in het onderwijs.

- (13) Wat schrijf je in een inleiding/kern/slot/alinea?

Uit Handboek *Talent* 1-havo/vwo, p.125.

- (14) Waarvoor gebruikt een schrijver een inleiding/slot?

Uit Handboek *Talent* 3-vwo, p.24.

In tabel 9 is te zien dat de methode in het tweede jaar relatief veel aandacht vraagt voor het onderdeel inleiding-kern-slot. Deze aandacht bestaat voornamelijk uit het bevragen van de theorie, zoals hierboven al geschreven is. Het benoemen van de theorie neemt even af in het vierde jaar, maar in het vijfde en zesde jaar moeten leerlingen laten zien dat ze de theorie beheersen.

<i>Talent</i>	1- vwo	2- vwo	3-vwo	4-vwo	5/6-vwo	Totaal
Benoemen	31	44	27	3	17	122
Benoemen kernzin	6	2	9	3	3	23
Toelichten	6	35	25	28	23	117
Toepassen	19	24	17	27	17	104
Totaal	62	105	78	61	60	366

Tabel 9: Opdrachten inleiding-kern-slot in *Talent*

In tegenstelling tot de methode *Op Niveau* vraagt *Talent* niet vaak de kernzin van de alinea te benoemen. Daarentegen wordt de theorie van de tekstopbouw wel vaak herhaald in de opdrachten. In het tweede jaar herhaalt *Talent* de theorie over tekstopbouw en de functies van de inleiding, de kern en het slot. Daarbij wordt er expliciet vermeld dat de opbouw verschilt per tekstsoort. Deze theorie wordt nog eens bevestigd, zie (15). De methode vraagt niet naar de inhoud, maar alleen of het een twee- of driedeling is. Als *Talent* zou vragen naar de inhoud van de inleiding, de kern en het slot zou het nog explicieter zijn.

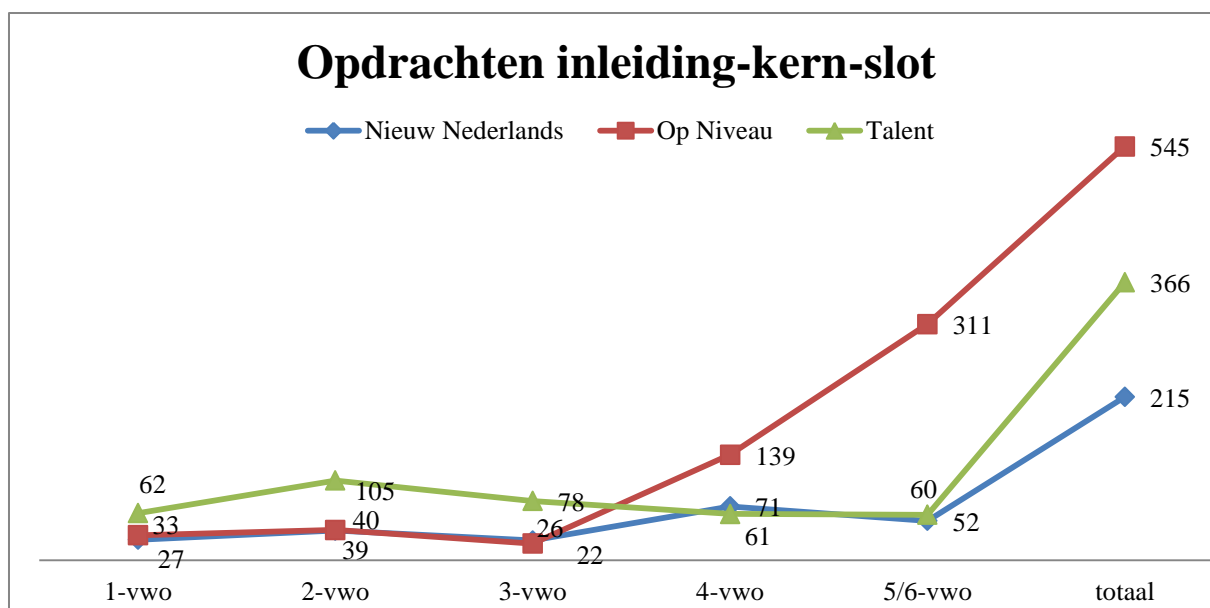
- (15) Als je weet wat voor tekstsoort het is, dan kan je ook de tekststructuur voorspellen. Doe dat eens.

Uit Handboek *Talent* 2-havo/vwo, p.75.

Inleiding-kern-slot wordt in de methode *Talent* ook onderwezen bij het onderdeel spreekvaardigheid. Dit wordt op dezelfde manier uitgelegd en geoefend. Leerlingen leren eerst wat er in een lees-, spreek- of schrijftaak kan komen te staan en vervolgens proberen ze deze te benoemen, toe te lichten of toe te passen in de opdrachten die volgen. Er is sprake van maximale transfer binnen de onderdelen van het vak Nederlands. Ook in deze methode is er sprake van een deductieve werkwijze. De eerste drie leerjaren van *Talent* zijn erg overzichtelijk: de theorie staat in het midden van twee bladzijden en de opdrachten staan aan de zijkanten van de twee bladzijden. In 4- en 5/6-vwo is de methode lineair opgebouwd, waardoor theorie en opdrachten achter elkaar staan.

4.2.4. Vergelijking methodes

Op Niveau biedt in 4- en 5/6-vwo meer opdrachten over de tekstopbouw aan dan *Nieuw Nederlands* en *Talent*, zie figuur 2. Dit komt door de vele opdrachten die vragen naar het benoemen van de kernzin.

Nieuw Nederlands biedt leerlingen een handreiking hoe ze de inleiding, de kern en het slot kunnen vinden in een tekst.

Zowel *Nieuw Nederlands* als *Op Niveau* bieden leerlingen schrijfopdrachten aan om de vaste tekststructuren te oefenen, maar daarbij geven ze geen uitleg over hoe de vaste structuur vorm wordt gegeven in de inleiding, de kern en het slot. *Nieuw Nederlands* en *Op Niveau* geven een beschrijving welke elementen bij een bepaalde vaste structuur horen. *Talent* geeft daarentegen per vaste structuur aan wat er in de inleiding, de kern en in het slot moet staan en geeft daarbij een voorbeeld. *Talent* biedt de opdrachten expliciet-deductief aan en is in dit opzicht explicieter dan *Nieuw Nederlands* en *Op Niveau*.

	<i>Nieuw Nederlands</i>	<i>Op Niveau</i>	<i>Talent</i>
Beoordeling			3
Beschouwing	5/6	3, 4, 5/6	3, 4, 5/6
Betoog	3, 5/6	3, 4, 5/6	1, 2, 3, 4, 5/6
Column	5/6	5/6	4, 5/6
E-mail	1	1, 4, 5/6	
Essay	5/6		5/6
Folder	1, 4	3, 4, 5/6	2
Ingezonden (klachten) brief	1, 4, 5/6	3	2
Interview verslag		2	2, 3
Nieuwsbericht	1, 4	1, 4, 5/6	1, 2, 3
Onderzoeksverslag			4, 5/6
Persoonlijke brief	1		2, 4
Populairwetenschappelijk artikel			4, 5/6
Recensie	2, 4	1, 4, 5/6	4
Reisverslag			2
Uiteenzetting	3	2, 4, 5/6	3, 4, 5/6
Verslag	2, 4	2, 4, 5/6	5/6
Werkstuk	2		
Zakelijke brief	2, 5/6	2, 3, 4, 5/6	2, 4, 5/6

Tabel 10: Aanbod van tekstsoorten met betrekking tot inleiding-kern-slot.

In tabel 10 is te zien welke methode aandacht besteedt aan de driedeling inleiding-kern-slot bij verschillende tekstsoorten. Hierbij moet worden opgemerkt dat *Nieuw Nederlands* en *Op Niveau* een algemene beschrijving geven over de informatie die in de inleiding, de kern en het slot staan die van toepassing is op alle tekstsoorten. *Talent* biedt als enige leerlingen expliciete informatie over wat er in de driedeling inleiding-kern-slot staat per tekstsoort.

De methodes geven niet met dezelfde tekstsoorten onderwijs over tekststructuur. Zoals te zien is in tabel 10 en hierboven al beschreven is besteden *Nieuw Nederlands* en *Op Niveau* minder aandacht aan de driedeling inleiding-kern-slot bij verschillende tekstsoorten.

4.3. Resultaten signaalwoorden

In de tabellen 11, 12 en 13 wordt een overzicht weergegeven van het aantal en type opdrachten over signaalwoorden dat wordt aangeboden in de drie lesmethodes. Er is geanalyseerd welke signaalwoorden in welk jaar zijn onderwezen. Vervolgens is er gekeken hoe de signaalwoorden gedidactiseerd zijn in de methodes. Een overzicht van de analyses van de signaalwoorden in de methodes zijn te vinden in bijlagen 1c, 2c en 3c.

4.3.1. *Nieuw Nederlands*

Nieuw Nederlands besteedt voornamelijk in het tweede, derde en vierde jaar aandacht aan signaalwoorden. In het eerste jaar biedt *Nieuw Nederlands* signaalwoorden expliciet-deductief aan om de betekenis van moeilijke woorden te achterhalen en om verbanden duidelijk te maken in een tekst. Signaalwoorden kunnen volgens de methode voorkomen bij meningen en argumenten. Belangrijke signaalwoorden bij het vormen van een argument zijn *want* en *omdat*. Daarnaast zijn er meer signaalwoorden genoemd zoals, *namelijk*, *immers*, *zoals* en *denk maar aan*. Leerlingen moeten in het eerste jaar na twee benoemingsopdrachten zelf *want* of *omdat* tussen zinnen plaatsen, zie tabel 11.

<i>Nieuw Nederlands</i>	1-vwo	2-vwo	3-vwo	4-vwo	5/6-vwo	Totaal
Benoemen	0	0	0	0	0	0
Welk signaalwoord zie je?	2	34	19	24	2	81
Toelichten	0	0	2	17	0	19
Welk verband geeft dit signaalwoord?	0	8	1	1	1	11
Toepassen	2	1	3	0	0	6
Totaal	4	42	25	42	3	117

Tabel 11: Opdrachten signaalwoorden in *Nieuw Nederlands*

Vanaf het tweede jaar leren leerlingen verschillende verbanden in teksten herkennen, zoals chronologisch, opsommend, tegenstellend, vergelijkend, concluderend en voorwaardelijk verband. Er wordt in *Nieuw Nederlands* nauwelijks gevraagd naar het soort verband, zoals in (16), maar voornamelijk naar het signaalwoord en naar de inhoud van het verband zoals in (17). Deze inhoudelijke vragen zijn achterwege gelaten in de analyse, aangezien deze naar de inhoud van het verband vragen, in plaats van naar het verband zelf.

- (16) Welk verband geeft hoewel?

Uit Leerlingenboek *Nieuw Nederlands* 2-havo/vwo, p.91.

- (17) Welk oorzakelijk verband zie je in alinea 1?

Uit Leerlingenboek *Nieuw Nederlands 2-havo/vwo*, p.131.

Zoals in tabel 11 te zien is, besteedt *Nieuw Nederlands* in het tweede, derde en vierde jaar in verhouding veel opdrachten aan het benoemen van de signaalwoorden in teksten, zoals in (18). Leerlingen moeten nauwelijks de theorie zelf toepassen. Dit veronderstelt dat *Nieuw Nederlands* het belangrijker vindt om signaalwoorden te herkennen en te benoemen dan het zelf toepassen van signaalwoorden.

- (18) Aan welk signaalwoord zie je dit opsommend verband?

Uit Leerlingenboek *Nieuw Nederlands 1-havo/vwo*, p.90.

Nieuw Nederlands biedt de signaalwoorden ook expliciet-deductief aan bij het onderdeel schrijven. Er is sprake van een minimale transfer binnen de onderdelen van het vak Nederlands, aangezien de methode geen koppeling maakt naar andere vakken dan Nederlands.

4.3.2. *Op Niveau*

Op Niveau besteedt in het eerste jaar geen aandacht aan signaalwoorden, zie tabel 12. In het tweede jaar worden er verschillende tekstverbanden aangeleerd, zoals opsomming, tegenstelling, middel-doel, verklaren en samenvatten. Bij de uitleg van de tekstverbanden worden signaalwoorden gekoppeld aan verbanden en wordt er een voorbeeldzin gegeven. In hoofdstuk 4 van het tweede jaar wordt een overzicht weergegeven van de geleerde tekstverbanden en signaalwoorden. Dit is een goede herhaling voor leerlingen. De methode is expliciet-deductief: *Op Niveau* geeft eerst uitleg en vervolgens opdrachten.

<i>Op Niveau</i>	1-vwo	2-vwo	3-vwo	4-vwo	5/6-vwo	Totaal
Benoemen	0	21	0	21	12	54
Welk signaalwoord zie je?	0	10	13	12	77	112
Toelichten	0	20	3	0	2	25
Welk verband geeft dit signaalwoord?	0	2	29	26	42	99
Toepassen	0	8	1	10	17	36
Totaal	0	61	46	67	150	324

Tabel 12: Opdrachten signaalwoorden in *Op Niveau*

In 5/6-vwo wordt er slechts één keer uitleg gegeven over het duidelijk maken van verbanden door middel van signaalwoorden. Uit tabel 12 blijkt dat er veel aandacht besteed wordt aan signaalwoorden in de laatste twee jaren van het vwo. Er worden veel benoeming- en toelichtingsopdrachten gegeven. Deze opdrachten worden vaak tegelijkertijd of na elkaar gesteld in *Op Niveau*, zoals in (19) en (20).

- (19) Welk signaalwoord vind je hier?

- (20) Welk verband wordt door dit signaalwoord aangegeven?

Uit basisboek *Op Niveau 5/6-vwo*, p. 11.

De methode *Op Niveau* besteedt weinig aandacht aan signaalwoorden bij het onderdeel schrijven. Een aantal keer herinnert de methode leerlingen om goede signaalwoorden in een tekst te gebruiken om de verbanden duidelijk te maken, maar gebeurt niet consistent. Er is sprake van een minimale transfer binnen en buiten het vak Nederlands.

4.3.3. *Talent*

Signaalwoorden worden in de eerste klas aangeboden om nauwkeurig te leren lezen en om tekstverbanden te herkennen en zelf toe te passen. Er is sprake van transfer tussen de onderdelen van het vak, want nadat de methode de signaalwoorden heeft aangeboden in het onderdeel lezen komt het aan bod bij schrijven: ‘Signaalwoorden zijn belangrijk als je een tekst leest: ze helpen je om tekstverbanden te herkennen. Als je een tekst schrijft, zijn ze minstens even belangrijk. Door een signaalwoord te gebruiken, leg je een duidelijk verbanden tussen twee zinnen. Of tussen twee groepjes zinnen. Of tussen twee alinea’s.’ Ondanks dat dit geëxpliciteerd wordt, zijn er weinig oefeningen om signaalwoorden toe te passen in teksten.

Uit tabel 13 valt op dat *Talent* veel opdrachten besteedt in 2-vwo en dat deze voornamelijk benoemend van aard zijn. Leerlingen moeten vooral in de eerste drie jaren signaalwoorden herkennen en daarbij het verband toelichten. Uit tabel 10 blijkt dat in de laatste drie jaren dit nauwelijks aan bod komt.

<i>Talent</i>	1-vwo	2-vwo	3-vwo	4-vwo	5/6-vwo	Totaal
Benoemen	5	8	3	2	2	20
Welk signaalwoord zie je?	15	59	20	5	1	100
Toelichten	1	3	2	2	0	8
Welk verband geeft dit signaalwoord?	14	30	16	9	1	70
Toepassen	7	2	0	9	3	21
Totaal	42	102	41	27	7	219

Tabel 13: Opdrachten signaalwoorden in *Talent*

In 2-, 3-, 4- en 5/6-vwo wordt een overzicht gegeven met alle aangeboden verbanden en bijbehorende signaalwoorden. Leerlingen krijgen daarbij te naast het tekstverband met signaalwoorden een voorbeeld in een tabel te zien. Daarna moeten leerlingen de signaalwoorden herkennen en verbanden toelichten, zoals in (21) en (22). De verbanden die leerlingen in 2-vwo aangeleerd krijgen zijn onder andere samenvattend, concluderend, oorzakelijk en doel-middel.

- (21) In de laatste alinea staan vier signaalwoorden die hetzelfde tekstverband aangeven, welke zijn dat?
- (22) Wat voor tekstverband geven die signaalwoorden aan?
- Tegenstellend verband
 - Voorbeeldgevend verband
 - Opsommend verband
 - Vergelijkend verband

Uit Handboek *Talent* 2-havo/vwo, p.77.

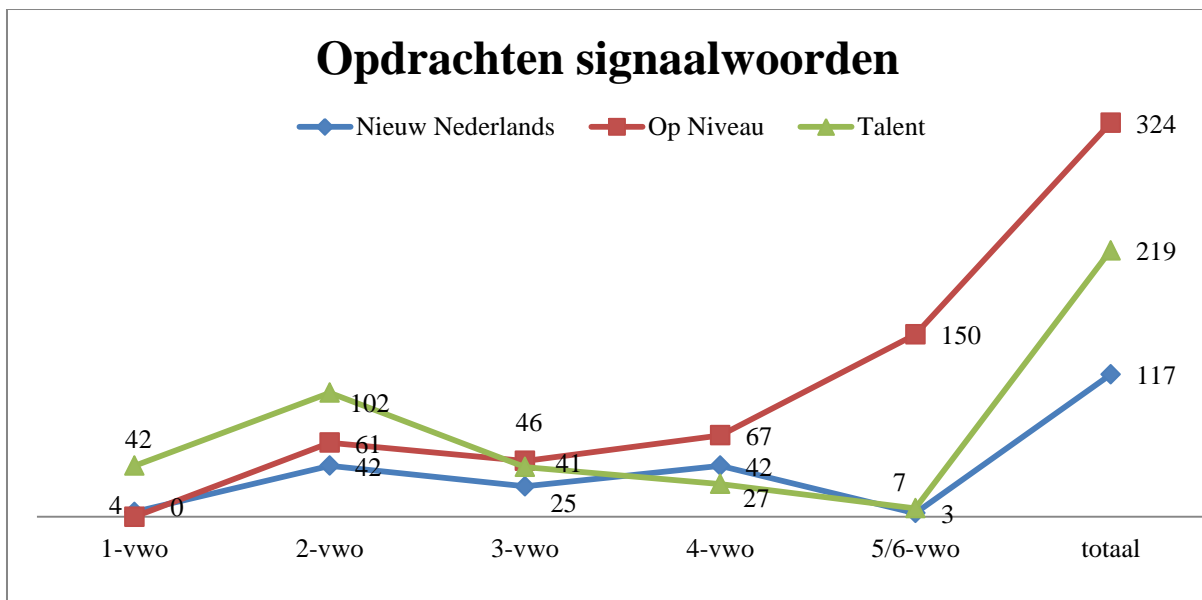
Na een uitleg in de methode *Talent* volgen (bijna) altijd eerst één of twee vragen over de theorie en daarna een toelichtingsopdracht. Leerlingen kunnen tijdens het maken van de opdrachten terugkijken naar de theorie, want er is sprake van deductie. Naar mijn mening hoeven leerlingen bij dit soort opdrachten alleen maar te zoeken naar signaalwoorden in de tekst en vervolgens in de tabel op dezelfde bladzijde om te lezen welk verband erbij hoort. De cognitieve belasting is op deze moment niet hoog en ik vraag me af of de leerlingen dit op deze manier voldoende opslaan in het geheugen.

In de docentenhandleiding van *Talent* wordt beschreven dat tekstverbanden er op drie niveaus zijn: macroniveau (de hele tekst, de tekstopbouw), mesoniveau (alinea's) en microniveau (zinnen). Er staat niet bij vermeld dat de docent dit aan leerlingen moet mededelen. In de methode is deze driedeling niet terug te vinden. Het is aan de docent of hij iets doet met deze informatie.

4.3.4. Vergelijking methodes

Opmerkelijk is dat de methodes *Nieuw Nederlands* en *Op Niveau* het eerste jaar niet of nauwelijks tekstverbanden en signaalwoorden aanbieden, zie figuur 3. *Nieuw Nederlands* vraagt minder vaak om het verband dat het signaalwoord geeft, vergeleken met *Op Niveau* en *Talent*.

Opdrachten over signaalwoorden bestaan voornamelijk uit het benoemen en het toelichten van signaalwoorden. Het toepassen van signaalwoorden wordt (minder) gevraagd. Dit veronderstelt dat de methodes ervan uitgaan dat leerlingen de kennis van signaalwoorden leren beheersen zonder ze zelf (vaak) toe te passen.

Figuur 2: Opdrachten signaalwoorden

Uit tabel 14 blijkt dat de methode *Op Niveau* en *Talent* de (meeste) verbanden elk jaar herhaalt. Het informatieboek van *Op Niveau* is het theorieboek in 4- en 5/6-vwo. *Nieuw Nederlands* besteedt voornamelijk aandacht in het tweede en vierde jaar aan tekstverbanden. In het derde jaar wordt er meer aandacht besteed aan het onderdeel argumenteren en het

opstellen van een betoog, maar hierbij wordt er geen link gelegd met de signaalwoorden en tekstverbanden.

Verband	<i>Nieuw Nederlands</i>	<i>Op Niveau</i>	<i>Talent</i>
Aanbevelen	5/6		
Concluderend	2, 4	2, 3, 4, 5/6	2, 3, 4, 5/6
Doel-middel	4	2, 3, 4, 5/6	2, 3, 4, 5/6
Oorzakelijk	2, 4	2, 3, 4, 5/6	2, 3, 4, 5/6
Opsommend	2, 3, 4	2, 3, 4, 5/6	1, 2, 3, 4, 5/6
Redengevend/verklarend	2, 4	2, 3, 4, 5/6	2, 3, 4, 5/6
Samenvattend	4	2, 3, 4, 5/6	2, 3, 4, 5/6
Tegenstellend	2, 4, 5/6	2, 3, 4, 5/6	1, 2, 3, 4, 5/6
Temporeel/chronologisch	2, 4		4, 5/6
Toegevend	4		
Uitleggend/toelichtend/voorbeeld	3, 4	2, 3, 4, 5/6	1, 2, 3, 4, 5/6
Vergelijkend	2, 4	2, 3, 4, 5/6	1, 2, 3, 4, 5/6
Voorwaarde gevend	2, 4, 5/6	3, 4, 5/6	2, 3, 4, 5/6

Tabel 14: Aanbod verbanden met betrekking tot signaalwoorden in de methodes

Het nadeel van een deductieve methode vind ik dat leerlingen voor even een trucje leren: ze maken de opdrachten (vaak) op dezelfde pagina waar ze de theorie hebben gelezen, waardoor ze bijna letterlijk het antwoord kunnen opzoeken in de theorie.

5. Conclusie

Onderzoeken van de afgelopen dertig jaar laten zien dat consistente instructie over tekststructuur een beter tekstbegrip geeft (Meyer & Poon, 2001, 147). In hoeverre sluiten de inhoud en didactiek van tekststructuur in methodes van het voortgezet onderwijs aan bij de inzichten vanuit eerder onderzoek?

De methodes *Nieuw Nederlands*, *Op Niveau* en *Talent* geven zowel onderwijs over globale structuurmarkeringen (titels en tussenkoppen, en de tekstopbouw inleiding-kern-slot) als over lokale structuurmarkeringen (signaalwoorden). De meeste aandacht gaat uit naar de driedeling inleiding-kern-slot. Aan titels en tussenkoppen wordt het minst aandacht besteed. Hieronder worden de resultaten kort samengevat.

Uit het theoretisch kader blijkt dat lezers teksten met titels beter begrijpen en onthouden dan teksten zonder titels. Dit wordt in de methodes onderwezen door de doelen (onderwerp bekendmaken en tekst aantrekkelijk maken) van de titels en tussenkoppen te expliciteren. *Nieuw Nederlands* en *Talent* besteden elk jaar ongeveer evenveel aandacht aan het onderdeel titels en tussenkoppen, maar *Op Niveau* besteedt voornamelijk in 1- en 2-vwo aandacht aan titels en tussenkoppen. *Nieuw Nederlands* herhaalt vaak de vraag “Welke kop past bij alinea ...”, terwijl *Op Niveau* en *Talent* meer afwisselen in hun vraagstelling. Wat het onderdeel titels en tussenkoppen betreft is *Talent* de meest deductieve methode, die leerlingen daarnaast meer transfer binnen de onderdelen van het vak aanbiedt. *Nieuw Nederlands* staat hier lijnrecht tegenover: leerlingen moeten verbanden tussen de verschillende onderdelen van het vak zelf leggen.

Wanneer leerlingen weten welke tekstsoort ze lezen, lezen ze de tekst gericht (Zwaan, 1994). In de methodes worden verschillende tekstsoorten onderwezen, maar *Talent* is de enige methode die per tekstsoort expliciteert welke inhoud er in de inleiding, de kern en het slot kan

staan. De andere twee methodes bieden een algemeen raamwerk, wat van toepassing is op alle tekstsoorten. Hierdoor kunnen leerlingen minder goed onderscheid maken tussen de verschillende tekstsoorten, waardoor ze minder gericht een tekst kunnen lezen.

Signaalwoorden helpen lezers tijdens het lezen verbanden leggen tussen de tekstgedeeltes. Uit de analyse blijkt dat *Nieuw Nederlands* en *Op Niveau* het eerste jaar geen onderwijs geven over het onderdeel signaalwoorden, terwijl leerlingen dan al wel teksten met signaalwoorden moeten lezen. Wanneer signaalwoorden in de drie methodes onderwezen worden, moeten leerlingen de signaalwoorden meer benoemen en toelichten dan dat leerlingen zelf signaalwoorden moeten toepassen in een tekst.

Uit het theoretisch kader blijkt dat de instructievorm expliciet-deductief goed onderwijs biedt. Uit dit onderzoek blijkt dat de drie methodes voornamelijk expliciet-deductief onderwijs bieden. De methode *Op Niveau* biedt de driedeling inleiding-kern-slot inductief aan en *Nieuw Nederlands* geeft geen uitleg over titels en tussenkoppen. *Talent* biedt als enige methode alle onderzochte onderdelen erg expliciet aan.

Over het algemeen wordt er alleen transfer geboden tussen lees- en schrijfvaardigheid binnen het vak Nederlands. De driedeling inleiding-kern-slot wordt in de methode *Talent* ook bij het onderdeel spreekvaardigheid onderwezen. Dit is de meest maximale transfer binnen het vak Nederlands bij de onderzochte delen van tekststructuur.

Samengevat passen de methodes de theorieën uit wetenschappelijke onderzoeken nog niet volledig toe. De methodes bieden wel voornamelijk expliciet-deductief onderwijs aan over globale en lokale structuurmarkeringen, maar daarbij is er nog te weinig transfer naar andere vakken. In het volgende hoofdstuk, de discussie, wordt dit onderzoek nog eens beschouwd: waar zitten de minder sterke punten in dit onderzoek? Daarbij worden suggesties voor vervolgonderzoek gegeven.

6. Discussie

Aan het begin van dit onderzoek is de vraag gesteld: “In hoeverre sluiten de inhoud en de didactiek van tekststructuur in methodes van het voortgezet aan bij de inzichten vanuit eerder onderzoek?” Deze vraag wordt in dit onderzoek niet volledig beantwoord, doordat er beperkingen zijn. Deze worden beschreven in dit hoofdstuk. In de volgende paragraaf 6.1. wordt een overzicht gegeven van de beperkingen van dit onderzoek en tot slot worden er aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek in 6.2 en voor de praktijk in 6.3.

6.1. Beperkingen

Er kan een aantal kanttekeningen bij dit onderzoek geplaatst worden. Ten eerste zijn de analyses van dit onderzoek uitgevoerd door één persoon in plaats van een aantal wetenschappers, docenten en vakdidactici. De vragen zijn wel consistent gecategoriseerd en bij twijfel is er overleg geweest met Dr. Evers-Vermeul, maar de vraag is of een volgende onderzoeker de vragen in dezelfde categorie zou plaatsen.

Ten tweede blijkt uit het theoretisch kader onvoldoende hoe het onderwijs over tekststructuur het effectiefst gegeven kan worden. Hierdoor is er geen referentie welk onderwijs beter of slechter is voor het overdragen van de kennis van tekststructuur.

Ten derde bepaalt een lesmethode gedeeltelijk hoe het onderwijs over tekststructuur gegeven wordt. De rol van een docent speelt een grotere rol, maar deze rol is niet onderzocht in dit onderzoek.

6.2. Vervolgonderzoek

Uit eerder onderzoek is gebleken dat leerlingen te weinig tekstbegrip hebben, waar kennis van tekststructuur een onderdeel van is. Welke methode met haar onderwijs over tekststructuur het meest effectief is, dat zal moeten blijken uit een vervolgonderzoek. Hierbij zou een onderscheid gemaakt kunnen worden tussen zwakke en sterke lezers, aangezien zwakke lezers structuurmarkeringen meer nodig hebben tijdens het lezen dan sterke lezers.

Nieuw Nederlands, *Op Niveau* en *Talent* bieden de lesstof over tekststructuur verdeeld over het hele jaar aan. De methodes bieden onderwerpen, zoals ‘tegenstelling’ niet aan in één hoofdstuk bij lezen, vervolgens bij schrijven en tot slot bij spreken. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de methodes meer afwisseling willen. Ik denk dat voorspelbaarheid in een methode beter is voor de ontwikkeling van leerlingen, maar hier zou verder onderzoek naar gedaan moeten worden.

De drie methodes bieden de leerstof meestal expliciet-deductief aan: de leerlingen lezen de theorie en vervolgens maken ze de vragen. Dit komt overeen met de manier waarop we al jarenlang leesonderwijs geven (Pearson & Dole, 1987), maar leren leerlingen meer van een inductieve of een deductieve werkwijze? Om antwoord op deze vraag te krijgen is meer onderzoek nodig.

In Nederland is nog weinig onderzoek gedaan naar het onderwijs over tekststructuur in lesmethodes van het voortgezet onderwijs. In dit onderzoek is de focus gelegd op de relationele coherentie, maar er zou ook nog verder onderzoek gedaan kunnen worden naar de referentiële coherentie. Tevens zou de theorie uit de wetenschappelijke onderzoeken vergeleken kunnen worden met de lessen op scholen die verschillende lesmethodes hanteren. Is er een significant verschil in de ontwikkeling van de kennis van tekststructuur tussen leerlingen die met *Nieuw Nederlands*, *Op Niveau* of *Talent* werken?

6.3. Aanbevelingen voor de praktijk

Uit dit onderzoek blijkt dat de methodes voornamelijk een expliciete-deductieve instructievorm bieden. De docent kan op verschillende manieren hiermee omgaan. De docent speelt namelijk een belangrijke rol bij de overdracht van de theorie uit de methodes. Een docent kan datgene wat impliciet in de methode wordt onderwezen expliciteren, maar ook andersom. Een docent kan leerlingen laten zoeken naar structuurmarkeringen, voordat deze onderwezen zijn door de methode. Op deze manier kan de docent de instructievormen beter aanpassen aan de leerbehoeftes van leerlingen.

Naar mijn mening is de transfer naar andere onderdelen binnen het vak Nederlands en naar andere vakken te minimaal, aangezien kennis van de tekststructuur van belang is voor het tekstbegrip van leerlingen. Docenten kunnen samen met collega's meer transfer bieden door meer koppeling te leggen met andere vakken. Wanneer leerlingen bij Nederlands geleerd hebben hoe ze structuurmarkeringen kunnen herkennen en zelf kunnen toepassen is het van belang dat leerlingen ook weten hoe ze dit bij teksten van andere vakken kunnen aanpakken. Een methode zou meer transfer kunnen bieden door leerlingen teksten uit zaakvakken laten

gebruiken voor de opdrachten bij Nederlands. Een nadeel hiervan zou kunnen zijn dat deze teksten niet voldoende structuurmarkeringen bevatten, voor een opdracht.

Literatuur

Primaire bronnen

Methode Nieuw Nederlands

Kooiman, M., Barends, T., Brunner, R., Grezel, E.J., Hoek, G. van, Jonkman, D., Maden, F. van der, Plasmans, N., Steenbergen, W., & Westra, A. (2006). *Nieuw Nederlands*, vierde editie. Deel 1 havo/vwo. Noordhoff Uitgevers, Groningen.

Kooiman, M., Grezel, E.J., Hoek, G. van, Jansen, I., Karman, F., Maden, F. van der, Scholman, M., & Steenbergen, W. (2008). *Nieuw Nederlands*, vierde editie. Deel 2 havo/vwo. Noordhoff Uitgevers, Groningen.

Steenbergen, W., Feenstra, H., Frank, H., Kooiman, M., & Muggen, W. (2008). *Nieuw Nederlands*, vierde editie. Deel 4 vwo. Noordhoff Uitgevers, Groningen/Houten.

Steenbergen, W., Feenstra, H., Frank, H., Hulst, M. van der, & Kooiman, M. (2008). *Nieuw Nederlands*, vierde editie. Deel 5/6 vwo. Noordhoff Uitgevers, Groningen/Houten.

Steenbergen, W., Grezel, E.J., Hoek, G. van, Jansen, I., Maden, F. van der, Scholman, M., & Veenstra, A. (2009). *Nieuw Nederlands*, vierde editie. Deel 3 vwo. Noordhoff Uitgevers, Groningen.

Methode Op Niveau

Jongsma, H., Flier, E., Merkx, P., Pol, J. van de. (2007). *Op Niveau tweede fase, verwerkingsboek 4 vwo*. Uitgever ThiemeMeulenhoff, Amersfoort.

Jongsma, H., Flier, E., Merkx, P., Pol, J. van de. (2007). *Op Niveau tweede fase, verwerkingsboek 4 vwo*. Uitgever ThiemeMeulenhoff, Amersfoort.

Jongsma, H., Flier, E., Merkx, P., Pol, J. van de. (2007). *Op Niveau tweede fase, informatieboek havo/vwo*. Uitgever ThiemeMeulenhoff, Amersfoort.

Kraaijeveld, R., Bakker, M., Pol, J. van de, Verseveld, M. van, & Wentzel, K. (2007). *Op Niveau onderbouw, basisboek 1 havo/vwo*. Uitgever ThiemeMeulenhoff, Utrecht/Zutphen.

Kraaijeveld, R., Bakker, M., Pol, J. van de, Verseveld, M. van, & Wentzel, K. (2007). *Op Niveau onderbouw, basisboek havo/vwo*. Uitgever ThiemeMeulenhoff, Utrecht/Zutphen.

Kraaijeveld, R., Bakker, M., Pol, J. van de, Verseveld, M. van, & Wentzel, K. (2007). *Op Niveau onderbouw, basisboek 3 vwo*. Uitgever ThiemeMeulenhoff, Utrecht/Zutphen.

Methode Ta!ent

Mulder, E., Tenter, P. den, Boer, T. de, Dirksen, J., Son, J. van. (2010) *Ta!ent Nederlands voor de onderbouw*, Handboek 1 Havo/vwo. Uitgever Malmberg, 's-Hertogenbosch.

Mulder, E., Tenter, P. den, Boer, T. de, Dirksen, J., Son, J. van. (2010) *Ta!ent Nederlands voor de onderbouw*, Handboek 2 Havo/vwo. Uitgever Malmberg, 's-Hertogenbosch.

Mulder, E., Tenter, P. den, Boer, T. de, Dirksen, J., Son, J. van. (2010) *Ta!ent Nederlands voor de onderbouw*, Handboek 3 vwo. Uitgever Malmberg, 's-Hertogenbosch.

Ravesloot, C., Mallant, I., Hart, F., 't, & Blik, A. (2008). *Ta!ent Nederlands voor de tweede fase*, Handboek 4 vwo. Uitgever Malmberg, 's-Hertogenbosch.

Ravesloot, C., Mallant, I., & Hart, F., 't. (2008). *Ta!ent Nederlands voor de tweede fase, Handboek 4 vwo*. Uitgever Malmberg, 's-Hertogenbosch.

Secundaire bronnen

- Akhondi, M., Malayeri, F.A., & Samad, A.A.** (2011). How to teach expository text structure to facilitate reading comprehension. *The reading teacher*, 64(5), 368 – 372.
- Bonset, H., & Braaksma, M.** (2008). *Het schoolvak Nederlands opnieuw onderzocht*. Een inventarisatie van onderzoek van 1997 tot en met 2007. Enschede: SLO.
- Bos-Aenen, J., Sanders, T.J.M., & Lentz, L. R.** (2001). *Tekst, begrip en waardering*. Wat vertelt onderzoek ons over het effect van tekstkenmerken op begrip en waardering van informerende teksten bij kinderen en tieners? Amsterdam: Stichting lezen.
- Broer, N. A., Aarnoutse, C. A. J., Kieviet, F. K., & Van Leeuwe, J. F. J.** (2002). The effect of instructing the structural aspect of texts. *Educational Studies* 28/2, 213–238.
- Degand, L., & Sanders, T.J.M.** (2002). The impact of relational markers on expository tekst comprehension in L1 en L2. *Reading and Writing*, 15, 739-757.
- Dooren, W. van, Evers-Vermeul, J. & Bergh, H. van den** (2012). Leesbare teksten? Over de invloed van structuurmarkeringen op het tekstbegrip en de tekstwaardering van zwakke en sterke lezers. *Levende Talen Tijdschrift*, 13, 31-38.
- Dymock, S.J.** (1997). *A comparison study of the effects of text structure training, reading practice, and guided reading on reading comprehension*. Unpublished doctoral dissertation, The University of Auckland, Auckland, New Zealand.
- Dymock, S.J., & Nicholson, T.** (1999). *Reading comprehension: What is it? How do you teach it?* Wellington, New Zealand: New Zealand Council for Educational Research
- Dymock, S.J.** (2005). Teaching expository tekst structure awareness. *Teaching tips*.59. 2, 177 – 181.
- Hacquebord, H., Linthorst, R., Stellingwerf, B., & Zeeuw, M. de.** (2004). Voortgezet taalvaardig. Een onderzoek naar tekstbegrip en woordkennis en naar de taalproblemen en taalbehoeften van brugklasleerlingen in het voortgezet onderwijs in het schooljaar 2002-2003. Groningen: *Expertisecentrum taal, onderwijs en communicatie*.
- Hall, K.M., Sabey, B.L., & McClellan, M.,** (2005). Expository text comprehension: Helping primary-grade teachers use expository texts to full advantage. *Reading Psychology*, 26, 211-234.
- Hartley, J., & Trueman, M.** (1985). *A research strategy for text designers: The role of headings*. *Instructional Science*, 14(2), 99-155.
- Heydari, M., & Mustapha, G.** (2009). Text structure awareness: another look at reading comprehension strategy in L2 classes. *The Journal of International Management Studies*, 4, 2, 254 -258.
- Heytze, I.** (2002) *Alle goeds*. Uitgeverij Podium, Amsterdam.
- Kintsch, W.** (1998). *Comprehension. A paradigm for cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Land, J., Sanders, T.J.M., Lentz, L.R., & Bergh, H. van den.** (2002). Coherentie en identificatie in studieboeken. Een empirisch onderzoek naar tekstbegrip en tekstwaardering op het vmbo. *Tijdschrift voor taalbeheersing*, 23, 281-301.
- Land, J. & Sanders, T.J.M.** (2007). Lezen. Leuk en leerzaam. Over tekstbegrip op het VMBO. In: D. Schram (ed.), *Lezen in het VMBO*, 125-130. Delft: Uitgeverij Eburon.

- Land, J. F. H., Sanders, T. J. M., & Bergh, H. van den,** (2008). Effectieve tekststructuur voor het vmbo. Een corpus-analytisch en experimenteel onderzoek naar tekstbegrip en tekstwaardering van vmbo-leerlingen voor studieteksten. *Pedagogische Studiën*, 85(2), 76-94.
- Land, J. F. H.** (2009). *Zwakke lezers, sterke teksten? Effecten van tekst- en lezerskenmerken op het tekstbegrip en de tekstwaardering van vmbo-leerlingen*. Delft: Eburon.
- Meyer, B. J. F., Brandt, D. M., & Bluth, G. J.** (1980). Use of the top-level structure in text: Key for reading comprehension of ninth-grade students. *Reading Research Quarterly*, 16, 72-103.
- Meyer, B.J.F., & Poon, L.W.** (2001). Effects of structure strategy training and signalling on recall of text. *Journal of Educational Psychology*, 93/1, 141-159.
- Meyer, B.J.F., & Ray, M.N.,** (2011). Structure strategy interventions: Increasing reading comprehension of expository text. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 4(1), 127-152.
- Meyer, B.J.F., & Rice, G.E.** (1984). The structure of text. In Barr, R., Kamil, M.L., Mosenthal, P., & Pearson, P.D. (Eds.), *Handbook of Reading Research 1*. Longman, New York.
- Mulder, H., Rijlaarsdam, G., Tholey, M., & Witte, T.** (1998). Leergangwegen: vergelijkende beschrijvingen nieuwe leergangen voor de talen in de tweede fase. *Levende Talen*, 536, 1, 2-12 & 90- 120.
- Noordman, L. G. M., & Maes, A.** (2000). Het verwerken van tekst. In A. Braet (Ed.), 29-60. Bussum: Coutinho.
- Oakhill, J. V.** (1994). Individual differences in children's text comprehension. In M. A. Gernsbacher (Red.), *Handbook of psycholinguistics*, 821-848. New York: Academic Press.
- OECD** (2010). PISA 2009 Results: What students know and can do: Student performance in reading, mathematics and science, 1.
- Geraadpleegd via: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264091450-en>.
- Overmaat, A.M.** (1996). *Schrijven en lezen met tekstschema's: effectief onderwijs in schriftelijke taalvaardigheid in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Pander Maat, H.L.W.** (2002). *Tekstanalyse: een pragmatische benadering*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Pearson, P.D., & Dole, J.A.** (1987). Explicit Comprehension instruction: A review of research and a new conceptualization of instruction. *The elementary school journal*, 88, 2, 151-165.
- Pearson, P.D., & Duke, N.K.** (2002). Comprehension instruction in the primary grades. In C.C. Block & M. Pressley (Eds.), *Comprehension instruction: Research-based best practice*, 247-258. New York: Guilford.
- Robinson, P.** (1996). Learning simple and complex second language rules under implicit, incidental, rule-search, and instructed conditions. *Studies in Second Language Acquisition*, 18, 27-67.
- Richgels, D. J., McGee, L. M., Lomax, R. G., & Sheard, C.** (1987). Awareness of four text structures: Effects on recall of expository text. *Reading Research Quarterly*, 22, 177-196.
- Sanders, T.J.M.** (2001). Structuursignalen in informerende teksten. Over leesonderzoek en tekstadviezen. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 23(1), 1-22.

- Sanders, T.J.M., Schilperoord, J. & Spooren, W.P.M.S.** (2001). *Text representation - Linguistic and psycholinguistic aspects*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- Sanders, T.J.M., & Noordman, L.** (2000). The role of coherence relations and their linguistic markers in text processing. *Discourse Processes*, 29 37-60.
- Sanders, T.J.M. & W. Spooren** (2007). Discourse and text structure. In D. Geeraerts & J. Cuykens (Red.), *Handbook of cognitive linguistics*, 916-941. Oxford: Oxford University Press.
- Silfhout, G. van, Evers-Vermeul, J. & Sanders, T.J.M.** (2013). Omdat leerlingen moeite hebben met die teksten. Daarom! Tekstbegrip verbeteren in het voortgezet onderwijs. Te verschijnen in: Schram, D. (ed.). *De aarzelende lezer over de streep*. Stichting Lezen.
- Staphorsius, M & Sanders, T.J.M.** (2008). Leesbaarheid en tekststructuur in basisschoolteksten. Een exploratief onderzoek. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 30(2), 174-197.
- Tompkins, G.E.** (1998). *Language arts: Content and teaching strategies*. Upper Saddle River, NJ: Merrill.
- Wright, R.E. & Rosenberg, S.** (1993). Knowledge of text coherence and expository writing: A developmental study. *Journal of Educational Psychology*, 85(1), 152-158. doi: 10.1037/0022-0663.85.1.152.
- Zwaan, R.A.,** (1994). Effect of genre expectations on text comprehension. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 20, 920-933.

Bijlagen

Bijlage 1 Analyse structuurmarkeringen *Nieuw Nederlands*

- a) Titels en tussenkoppen
- b) Inleiding-kern-slot
- c) Signaalwoorden

Bijlage 2 Analyse structuurmarkeringen *Op Niveau*

- a) Titels en tussenkoppen
- b) Inleiding-kern-slot
- c) Signaalwoorden

Bijlage 3 Analyse structuurmarkeringen *Talent*

- a) Titels en tussenkoppen
- b) Inleiding-kern-slot
- c) Signaalwoorden

Bijlage 1

Analyse

Nieuw Nederlands

Nieuw Nederlands 1-havo/vwo - Analyses titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 8	Uitleg	Het onderwerp van de tekst kan je vinden door de titel en de tussenkopjes (de 'titels' van tekstgedeeltes) te lezen.	
	Opdracht	Wat is de titel?	Benoemen
	Opdracht	3x Boven welke alinea moet kopje Komen?	Toelichten
	Opdracht	Haal uit een tekst de titel en de tussenkopjes weg. Bedenk de titel en de tussenkopjes van een andere 'lege' tekst.	Toepassen
	Opdracht	3x Verwachting van de inhoud van de alinea a.d.h.v. tussenkopjes.	Toelichten
	Opdracht	Waarom is de titel niet anders?	Toelichten
	Samenvatting	De titel en tussenkopjes helpen je om het onderwerp van de tekst snel te vinden.	
H3. 90	Opdracht	Welk kopje past het best boven alinea 3?	Toelichten
	Opdracht	Wat is de titel?	Benoemen
	Opdracht	Vertelt de titel je iets over het onderwerp van de tekst?	Toelichten
H4. 130	Uitleg	Zoekend lezen: kijk eerst naar titel (heb ik deze tekst nodig voor mijn antwoord?) Kijk vervolgens naar de (tussen)kopjes. (In welk deel kan ik mijn antwoord vinden?)	
	Opdracht	7x Welke informatie geven de tussenkopjes?	Toelichten
135	Samenvatting	Zoekend lezen: kijk naar titel en tussenkopjes.	
181	Uitleg	Schrijven: folder: bedenk een pakkende titel en zet boven elke alinea een tussenkopje.	
	Opdracht	4x Bedenk een titel en tussenkopjes voor je folder.	Toepassen
H6. 221	Uitleg	Schrijven: ingezonden brief: zet een titel boven je tekst.	

Nieuw Nederlands 2-havo/vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 8,46	Opdracht	8x Welk kopje past het best boven alinea	Toelichten
H4. 140	Opdracht	Schrijven: welke kop zou jij boven dit verslag zetten?	Toepassen
H5. 181	Opdracht	Schrijven: 2x welke paragraaftitels horen bij ...	Toelichten

Nieuw Nederlands 3-vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 10	Opdracht	3x Welk kopje past het best boven alinea	Toelichten
H6. 243	Opdracht	2x Bedenk een kopje boven alinea	Toepassen
245	Opdracht	3x Welk kopje past het best boven alinea	Toelichten
280	Opdracht	Bedenk een kopje boven alinea	Toepassen

Nieuw Nederlands 4-vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 13	Uitleg	Leesstrategie: oriënterend lezen: bekijk titel en tussenkoppen.	
	Opdracht	Uit welke stappen bestaat de leesstrategie?	Benoemen
19	Opdracht	Bekijk de titels. Noteer de functie van de titel. (abcd)	Benoemen
25	Uitleg	Tekstopbouw: typografische kenmerken: tekst bevat soms tussenkoppen boven deelonderwerpen.	
	Opdracht	2x Bedenk een passend tussenkopje.	Toepassen
38	Opdracht	4x Bij welke alinea begint het tekstgedeelte waar bij kopje .. past?	Toelichten
45	Opdracht	4x Bij welke alinea begint het tekstgedeelte waar bij kopje .. past?	Toelichten
60	Uitleg	Tussenkoppen: zet eventueel boven de deelonderwerpen een tussenkop, maar niet boven elke alinea. Informatieve tussenkoppen verhelderen de opbouw van een tekst.	
64	Uitleg	Titel: boven de tekst komt een titel. Een aantrekkelijke titel maakt de lezer nieuwsgierig naar de inhoud van de tekst. Er zijn twee	

		soorten titels: - informatief/motiverend. Tips: bedenk titel pas als je de kladversie af hebt. Zet nooit een punt achter de titel. Verwijs in de eerst zin van de tekst niet naar de titel.	
	Opdracht	2x Beoordeel de titel en de tussenkoppen in een tekst.	Toelichten
	Opdracht	Welke soorten titels zijn er?	Benoemen
74	Uitleg	Tekstopbouw nieuwsbericht: bevat een titel. Tips bij het schrijven: bedenk motiverende titel.	
	Opdracht	2x Is de titel van het bericht motiverend?	Toelichten
101	Uitleg	Tekstopbouw folder: bevat aantal duidelijke (tussen)koppen.	
	Opdracht	2x Welke tussenkoppen staan er in de folder?	Benoemen
	Opdracht	Worden er tussenkoppen gebruikt in de tekst?	Benoemen
226	Opdracht	Schematiseren: bepaal de deelonderwerpen. Maak gebruik van de tussenkoppen en structurerende zinnen.	Toelichten

Nieuw Nederlands 5/6-vwo - **Analyse titels en tussenkoppen**

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
14	Opdracht	Verklaar de titel	Toelichten
16-41	Opdracht	25x Bij welke alinea begint het tekstgedeelte waarbij kopje .. past?	Toelichten
51	Opdracht	3x Welke benaderingswijzen en tekststructuren verwacht je bij de volgende titels van een uiteenzetting?	Toelichten
52	Opdracht	5x Schrijf een tekst. (schrijfplan) p. 52, 59, 66, 73, 74)	Toepassen
	Opdracht	5x Reflecteren eigen tekst: de tekst heeft (motiverende) titel en tussenkoppen zijn informatief. (schrijfplan) p. 52, 59, 66, 73, 74)	Toelichten
Examenvoorbereiding			
266	Uitleg	Samenvatten: lees de tekst oriënterend (bekijk titel) Is de titel informerend of motiverend?	Toelichten
269	Uitleg	Samenvatten: bepaal de deelonderwerpen. Maak gebruik van tussenkopjes.	
	Opdracht	2x Welke alinea's vormen deelonderwerpen?	Toelichten
	Opdracht	Is de titel informerend of motiverend?	Toelichten
317	Uitleg	Examenaanpak: lees de tekst oriënterend (bekijk titel.) kijk of er een vraag is over de indeling van de tekst, waarin tussenkopjes genoemd worden.	
	Opdracht	6x Bij welke alinea begint het tekstgedeelte waarbij kopje .. past?	Toelichten
321	Uitleg	Tekst indelen: de tussenkoppen die gegeven zijn, staan in de juiste volgorde. Zo stel je vast waar een volgend tekstgedeelte begint: zoek structurerende zinnen.	
344	Uitleg	Hoofdgedachte: kijk naar titel. Aan een motiverende titel heb je niets, maar een informerende titel geeft soms aanwijzingen over de hoofdgedachte van de tekst.	

Nieuw Nederlands 1-havo/vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H3. 90	Uitleg	Hoofd- en bijzaken. Lees het einde van de tekst. Kijk goed naar de alinea-indeling van het middenstuk. In elke nieuwe alinea komt een ander aspect van het onderwerp aan de orde. Belangrijkste is de kernzin: meestal de eerste of de laatste zin van de alinea.	
	Opdracht	6x Wat is de kernzin van alinea ...?	Benoemen
	Opdracht	3x Zoek drie tekstjes met een kernzin aan het begin/eind/midden.	Benoemen
96	Uitleg	Spreken: spreekbeurt inleiding (onderwerp en aanleiding), middenstuk (informatie die je kwijt wilt), slot (afronding).	
	Opdracht	2x Spreken: Zet alles in goede volgorde (inleiding-middenstuk-slot)	Benoemen
99	Uitleg	Schrijven: Nieuwsbericht. Belangrijkste informatie komt in de eerste alinea (lead). Zet je belangrijkste informatie in de kernzin.	
	Opdracht	In welke alinea staat de belangrijkste informatie?	Benoemen
	Opdracht	Bedenk een kernzin.	Toepassen
	Opdracht	2x Reflecteren: staat de belangrijkste informatie in de eerste zin?	Toelichten
	Opdracht	Schrijf een lead.	Toepassen
H4. 134	Opdracht	Wat is de kernzin van alinea ...?	Benoemen
	Uitleg	Schrijven: E-mail: persoonlijke en zakelijk. Aanhef, tekst, groet, naam.	
	Opdracht	3x Schrijf een brief	Toepassen
	Opdracht	4x Reflecteren: klopt de aanhef en de groet?	Toelichten
H5. 181	Uitleg	Schrijven: Folder. Verschillende aspecten van het onderwerp behandelen in verschillende alinea's	
	Opdracht	Schrijf een folder.	Toepassen
H6. 221	Uitleg	Schrijven: Ingezonden brief. Geef aan op welk artikel je reageert, vertel kort wat de schrijver beweert. Geef je mening en argumenten.	
	Opdracht	2x Schrijf een ingezonden brief.	Toepassen

Nieuw Nederlands 2-havo/vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 8	Uitleg	Inleiding, middenstuk en slot van een tekst: Inleiding: staat onderwerp van de tekst, is een aandachtstrekker. Middenstuk: verschillende kanten(deelonderwerpen). Slot: hoofdgedachte van de tekst. Bij nieuwsbericht ontbreekt vaak een slot. Zo vind je inleiding, middenstuk en slot van een tekst: Bepaal tot en met welke alinea het onderwerp wordt geïntroduceerd. (vaak d.m.v. anekdote). Wordt de alinea afgesloten met een vraag/mening/aankondiging? Kijk naar de deelonderwerpen, nieuw onderwerp is nieuwe alinea. Samenvatting of hoofdgedachte is vaak het slot (herhaling doet onthouden!)	
	Opdracht	Wat is de bedoeling van de inleiding? (abc)	Benoemen
	Opdracht	4x Uit hoeveel alinea's bestaat de inleiding/slot?	Toelichten
	Samenvatting	Een tekst bestaat vaak uit drie delen: inleiding, middenstuk en slot. In middenstuk worden verschillende deelonderwerpen besproken. In het slot vind je vaak de hoofdgedachte van de tekst.	
17	Uitleg	Schrijven: recensie: inleiding (rijke informatie, titel+maker), middenstuk (kort de inhoud, gebruik voor elk deelonderwerp een aparte alinea), slot (jouw conclusie).	
	Opdracht	Schrijf een recensie	Toepassen
45	Opdracht	In welk deel van de tekst vind je meestal het onderwerp?	Benoemen
	Opdracht	Verdeel de tekst in inleiding-middenstuk en slot.	Toelichten
	Opdracht	In het slot wordt de hoofdgedachte herhaald. Wat is hiervan de bedoeling?	Benoemen
H2. 48	Uitleg	De opbouw van alinea's: de belangrijkste informatie staat vaak in	

		de eerste of soms ook in de laatste zin (kernzin). Het kan ook de tweede zin zijn.	
	Opdracht	In welke zin van alinea .. staat de belangrijkste informatie van die zin?	Benoemen
	Opdracht	12x Wat is de kernzin van alinea/tekst ..?	Benoemen
	Opdracht	2x Uit hoeveel alinea's bestaat de inleiding?	Toelichten
53	Samenvatting	In een kernzin staat de belangrijkste informatie van een alinea. De kernzin is meestal de eerste, tweede of laatste zin.	
57	Uitleg	Schrijven: zakelijke brief: inleiding (waarom je de brief schrijft), middenstuk (verzoek, klacht, mededeling uitwerken), slot (samenvatting, wat wil je bereiken).	
	Opdracht	In welke alinea staat het belangrijkste van de brief?	Benoemen
	Opdracht	Schrijf een zakelijke brief.	Toepassen
87	Opdracht	2x Bij welke alinea begint middenstuk/slot van de tekst?	Toelichten
	Opdracht	2x Welke zin is de kernzin van alinea ...?	Benoemen
H3. 97	Uitleg	Spreken: betogende spreekbeurt: inleiding om aandacht te trekken. Middenstuk geef je argumenten voor je standpunt. Slot herhaal je standpunt. Sluit af met pakkende uitspraak.	
	Opdracht	Schrijf een inleiding voor je spreekbeurt, waarin je de aandacht trekt van het publiek en je standpunt noemt.	Toepassen
	Opdracht	In het middenstuk vertel je je argumenten voor of tegen het onderwerp.	Toepassen
	Opdracht	Schrijf een slot waarmee je je standpunt herhaalt en afsluit met een uitsmijter.	Toepassen
	Opdracht	4x Reflecteren: beoordeel inleiding, middenstuk, slot van klasgenoot. Klopt het met theorie?	Toelichten
	Samenvatting	Een betogende spreekbeurt bestaat uit inleiding, middenstuk en slot.	
H4. 139	Uitleg	Schrijven: verslag. In inleiding vermeld je over welke gebeurtenis je verslag gaat. Vertel in chronologische volgorde.	
	Opdracht	2x Schrijf verslag (geen verwijzing naar inleiding/kern/slot)	Toepassen
H5. 172	Uitleg	Samenvatten: let op kernzinnen.	
181	Uitleg	Schrijven: werkstuk. Inleiding (aanleiding, hoofd en deelvragen, werkwijze), Slot (antwoord op je hoofdvraag, evt. samenvatting of aanbeveling).	
	Opdracht	Groepswork: een maakt inleiding en slot.	Toepassen
209	Opdracht	2x Wat is de kernzin van alinea ...?	Benoemen
	Opdracht	In welke zin vind je de belangrijkste informatie van alinea ...?	Benoemen
H6. 218	Uitleg	Spreken: maak een indeling van je presentatie: inleiding, middenstuk en slot.	
	Opdracht	Je presentatie bestaat uit een inleiding, middenstuk, slot. Bedenk welke informatie je in welk deel gaat vertellen.	Toepassen
	Samenvatting	Een presentatie bestaat uit inleiding, middenstuk en slot.	
248	Opdracht	In welke alinea vind je de belangrijkste informatie?	Benoemen

Nieuw Nederlands 3-vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 10 18	Uitleg	3x Uit hoeveel alinea's bestaat de inleiding/slot? Schrijven: bouwplan: voor je schrijft, denk je na over wat je wilt vertellen. Zet deelonderwerpen in goede volgorde. Schrijf kort hoe je in de inleiding het onderwerp gaat introduceren en hoe je in het slot de hoofdgedachte verwerkt.	Toelichten
	Samenvatting	3x Schrijf een bouwplan en schrijf de tekst. In je bouwplan leg je de inhoud van je tekst vast.	Toepassen
H2. 58 64	Uitleg	2x Uit welke alinea's bestaat de inleiding/het slot? Schrijven: inleiding en slot. Inleiding heeft twee functies: nieuwsgierig maken (anekdote, weetje, nieuwtje) en het onderwerp introduceren. Slot geeft de hoofdgedachte van een tekst weer (conclusie, aanbeveling, toekomstverwachting) en uitsmijter.	Toelichten
		2x Hoe wordt je aandacht getrokken door de tekst?	Benoemen
		4x Gebruikt de schrijver een anekdote, weetje of nieuwtje?	Benoemen
		4x Schrijf een inleiding met nieuwtje/anekdote/weetje.	Toepassen
		4x Wordt de hoofdgedachte in het slot weergegeven door conclusie, aanbeveling of toekomstverwachting?	Benoemen
67	Uitleg	4x Schrijf een slot met conclusie/advies/verwachting. Middenstuk levendig en duidelijk maken met voorbeelden. Bedenk welke delen van je tekst duidelijker worden door een voorbeeld. Kies voorbeelden die de lezer aanspreken.	Toepassen
	Samenvatting	7x Vul de zinnen aan met voorbeelden. Inleiding noem je het onderwerp en maak je de lezer nieuwsgierig. In het slot noem je de hoofdgedachte en sluit je af met uitsmijter. Met goede voorbeelden maak je jouw tekst duidelijker, levendiger en leuker.	Toepassen
H3. 102	Uitleg	7x Uit welke alinea's bestaat het middenstuk, inleiding, slot? Vaste tekststructuren 1: de meeste teksten hebben inleiding, middenstuk en slot. Argumentatiestructuur: stelling, (tegen)argument, herhaling stelling. Probleem/oplossingsstructuur: probleem, gevolgen/oorzaken/oplossingen, beste oplossing. Verklaringsstructuur: verschijnsel, kenmerken/voorbeelden, samenvatting. Vraag/antwoordstructuur: vraag, antwoord(en), samenvatting/conclusie.	Toelichten
		Welke structuur heeft tekst ...?	Toelichten
	Samenvatting	3x Welke structuur heeft deze tekst? (abcd) Teksten zijn vaak opgebouwd volgens vaste structuren.	Toelichten
H4. 148	Uitleg	Uit hoeveel alinea's bestaat de inleiding? 2x Uit welke alinea's bestaat de inleiding? Vaste tekststructuren 2: Aspectenstructuur: aankondiging onderwerp, diverse aspecten, samenvatting. Verleden/heden/toekomststructuur: introductie, situatie vroeger/nu/toekomst, conclusie. Voordelen-en nadelenstructuur: vraag/stelling, voor- en nadelen, afweging/conclusie.	Toelichten
		6x Wat staat er in de inleiding/slot?	Benoemen
		Welke structuur heeft tekst ...?	Toelichten
	Samenvatting	Teksten zijn vaak opgebouwd volgens vaste structuren. Wat is de kernzin van alinea ..?	Benoemen
H5. 206	Uitleg	Schrijven: betoog. Middenstuk (standpunt en argumenten), inleiding (introduceren onderwerp en standpunt), slot (herhaling standpunt in andere woorden)	

		Schrijf middenstuk, inleiding, slot/linea.	Toepassen
H6. 243		3x Uit hoeveel alinea's bestaat de inleiding?	Toelichten
		4x Wat is de functie van de inleiding/het slot? (abc)	Benoemen
		Welke structuur heeft deze tekst? (abcdef)	Benoemen
252	Uitleg	Schrijven: uiteenzetting, aan de hand van een vaste structuur (middenstuk). Inleiding (aandacht van lezer trekken en onderwerp introduceren). Slot (conclusie, samenvatting, toekomstverwachting)	
		7x Maak een bouwplan en schrijf een uiteenzetting. Schrijf inleiding/middenstuk/slot	Toepassen
		2x Welke structuur heeft deze tekst?	Toelichten

Nieuw Nederlands 4-vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 12	Uitleg	Leesstrategieën: Oriënterend lezen: lees eerste alinea. Globaal lezen: lees eerste en laatste alinea's en kernzinnen. Intensief lezen: inleiding (stel onderwerp vast), middenstuk (zoek kernzinnen), slot (bepaal hoofdgedachte).	
15		2x Welke alinea's vormen de inleiding/het slot?	Toelichten
H3. 24	Uitleg	Tekstopbouw: de indeling van een tekst. Inleiding (introduceert onderwerp op aantrekkelijke manier, onderwerp, opbouw van tekst.) zie p.53-55. Middenstuk (structurende zinnen. Ga na welke alinea bij welk onderwerp hoort). Zie p.58-59. Slot: (hoofdgedachte, samenvatting, aansporing, afweging, toekomstverwachting). Zie p.60.	
		3x Verdeel de tekst in inleiding, middenstuk, slot.	Toelichten
		Op welke manier trekt de auteur in de inleiding de aandacht van de lezer? (abcde)	Benoemen
		Waarmee sluit de auteur zijn tekst af? (abcde)	Benoemen
27	Uitleg	Vaste structuren: Vraag-antwoord, aspecten, verleden/heden/toekomst, verklaring, probleem-oplossing, voor- en nadelen, argumentatie. + indeling inleiding-middenstuk-slot.	
		2x Welke alinea's vormen de inleiding/het slot?	Toelichten
		Welke tekststructuur heeft de tekst? (abcdefg)	Toelichten
		Verdeel de tekst in inleiding, middenstuk, slot.	Toelichten
30	Uitleg	De alinea: is de kleinste eenheid van een tekst. Een goede alinea heeft een onderwerp en een hoofdgedachte. De zin die het belangrijkste van een alinea weergeeft, noem je de kernzin.	
		6x Welke alinea's vormen de inleiding/het slot?	Toelichten
		5x Wat is de kernzin van alinea ..?	Benoemen
		Waarmee sluit de auteur zijn tekst af?	Benoemen
		Welke tekststructuur heeft de tekst? (abcdefg)	Toelichten
40	Samenvatting	Uit welke drie delen bestaat een tekst? In welk deel vind je meestal de hoofdgedachte? Welke drie functies heeft de inleiding? Waaraan herken je deelonderwerpen in het middenstuk? Welke vaste structuren ken je? Op welke plaatsen in de alinea vind je de kernzin?	
45		2x Welke alinea's vormen de inleiding/het slot?	Toelichten
		Waarmee sluit de auteur zijn tekst af? (abcde)	Benoemen
53	Uitleg	Schrijven: Inleiding: een goed geschreven tekst heeft een inleiding van één of enkele alinea's. functies; aandacht trekken: voorbeeld, geschiedenis, actualiteit, belang voor de lezer. + voorbeeld inleiding per manier. óf onderwerp introduceren: meerdere vragenstellen, probleem, mening, opbouw tekst.	
		4x Zoek vier artikelen met inleiding die de aandacht trekt op verschillende manieren.	Benoemen
		2x Op welke manier trekt de schrijver de aandacht? (abcd)	Benoemen

		2x Op welke manier introduceert de schrijver de tekst? (abcd)	Benoemen
		4x Schrijf een inleiding.	Toepassen
		Reflecteren: is de inleiding aantrekkelijk?	Toelichten
58	Uitleg	Middenstuk: het middenstuk is het grootste gedeelte van de tekst. Hierin werk je het onderwerp uit door verschillende deelonderwerpen te bespreken. Deelonderwerpen, tekststructuren, bouwplan. (vb)	
		2x Maak een bouwplan. Inleiding, middenstuk.	Toepassen
60	Uitleg	Slot: Het slot is het derde en laatste gedeelte van de tekst. Het slot bevat in ieder geval de hoofdgedachte van de tekst. Zoals je in de inleiding het onderwerp introduceerde, zo rond je in het slot het onderwerp af. Welk soort afronding het best is, hangt af van tekstsoort, inleiding en middenstuk. Samenvatting, afweging, toekomstverwachting, aansporing. Tips voor het schrijven van slot.	
		2x Welke elementen bevat dit slot? (abcd)	Benoemen
		2x Maak bouwplan voor slot en schrijf slot.	Toepassen
65	Uitleg	Reflecteren: let op bij inleiding-middenstuk-slot op	Toelichten
	Samenvatting	Op welke manieren kun je in de inleiding de aandacht trekken/onderwerp introduceren? Op welke manieren kun je een tekst afronden?	
68	Uitleg	Instructie, nieuwsbericht, recensie, verslag, ingezonden brief, pamflet, flyer, folder,	
111-121	Uitleg	Spreken: Opbouw en hulpmiddelen: Inleiding: voorstellen, pakkende opening, onderwerp, belang, duur, structuur: Middenstuk: onderwerp bespreken stap voor stap. Slot: samenvatting, hoofdgedachte, pakkende afsluiting, bedanken, vragen.	
		2x Wat vind je van de opening/slot?	Toelichten
		2x Bedenk een binnenkomer/uitsmijter.	Toepassen
		2x Welke structuur heeft deze spreker?	Benoemen
		Wat voor soort uitsmijter?	Benoemen
		2x Schrijf een inleiding en een passend slot.	Toepassen
226	Uitleg	Schematiseren: lees inleiding /kern/slot intensief. Onderstreep kernzinnen.	
		Onderstreep kernzinnen.	Benoemen

Nieuw Nederlands 5/6-vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
13		14x Welke alinea's vormen de inleiding/het slot van de tekst? Welk soort aandachtstrekker heeft de auteur gekozen? (abcde)	Toelichten Benoemen
26		Welke structuur heeft de tekst? (abcdefg) 2x Schrijven: welke structuur heeft de schrijver gekozen? 3x Uit welke alinea's bestaat de inleiding/het slot? 6x Op welke manier binnenkomer/uitsmijter? Maak een bouwplan	Toelichten Toelichten Toelichten Benoemen Toepassen
52	Uitleg	Nakijkformulier schrijven.	
54	Uitleg	Beschouwing. (geen verwijzing inleiding, kern, slot) 4x Op welke manier trekt de schrijver in de inleiding de aandacht/introduceert hij het onderwerp? 2x Welke tekststructuur herken je? Op welke manier sluit de auteur zijn tekst af? 7x Maak een bouwplan. Schrijf een inleiding en een slot.	Benoemen Toelichten Benoemen Toepassen
60	Uitleg	Column (geen verwijzing inleiding, kern, slot)	
62	Uitleg	Essay (geen verwijzing inleiding, kern, slot) 2x Welke structuur heeft de auteur gekozen? 3x Uit welke alinea's bestaat het slot/inleiding? 2x Welke elementen bevat dit slot? Schrijf een essay en kies een goede structuur.	Toelichten Toelichten Benoemen Toepassen
67	Uitleg	Betoog standpunt van twijfel: inleiding (introduceer onderwerp en standpunt)middenstuk (argumenten), herhaal in slot het standpunt in iets andere bewoordingen. Tegenovergesteld standpunt: inleiding (introduceer onderwerp en standpunt), middenstuk (voor en tegen argumenten), slot (antwoord de hoofdvraag) 2x Welke manier van aandacht trekken is gekozen door de auteur?/onderwerp introduceren? Wat is de functie van het slot? (abcde) 2x Schrijf een inleiding. Een om aandacht te trekken, ander om onderwerp te introduceren. Schrijf een betoog. Kies geschikte structuur.	Benoemen Benoemen Toepassen Toepassen
76	Uitleg	Zakelijke brief: opbouw inleiding (aanleiding), middenstuk (toelichting), slot (welke verwachting). Is de inleiding van de brief duidelijk? Bestaat de brief uit inleiding-middenstuk-slot? Schrijf zakelijke brief.	Toelichten Toelichten Toepassen
82	Uitleg	Klachtenbrief: inleiding (aanleiding, klacht), middenstuk (oorzaak, voorafgaande), slot (gewenste maatregel, termijn). Is de brief duidelijk en compleet? Schrijf klachtenbrief.	Toelichten Toepassen
83	Uitleg	Sollicitatiebrief (geen verwijzing inleiding, kern, slot) Voldoet de brief aan de eisen? Schrijf sollicitatiebrief.	Toelichten Toepassen
Eindexamen			
316	uitleg	Leesstrategie oriënterend lezen: lees inleiding en slot.	

Nieuw Nederlands 1-havo/vwo - Analyse signaalwoorden

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
147	Uitleg	Nieuwe woorden kan je herkennen aan signaalwoorden: bijvoorbeeld, zoals, denk maar aan, neem nou, zo.	
	Opdracht	Noem de signaalwoorden. (dus denken aan, denk maar aan, zoals)	Benoemen
172	Uitleg	Mening: ik vind, volgens mij. Argument: want, omdat, namelijk, immers.	
	Opdracht	Door welk signaalwoord zie je de tegenstelling?	Benoemen
177	Samenvatting	Samenvatting blz. 172.	
	Opdracht	Plaats want/omdat tussen de zinnen.	Toepassen
221	Uitleg	Schrijven van meningen en argumenten in ingezonden brief.	
	Opdracht	Plaats want/omdat tussen de zinnen	Toepassen

Nieuw Nederlands 2-havo/vwo - Analyse signaalwoorden

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 8	Uitleg	Tekstopbouw d.m.v. signaalwoorden: een ander, nog een, tenslotte, kortom, al met al, dus.	
12	Opdracht	Aan welk signaalwoord herken je slot?	Benoemen
14	Uitleg	Opbouw spreker: ten eerste/tweede, ver volgens, daarna, bijvoorbeeld, gevolg, dus.	
24	Uitleg	Nieuwe woorden: bijvoorbeeld, zoals, denk aan. Tegenstelling: hoewel, maar, toch.	
H3. 90	Uitleg	Verbanden in de tekst (1). Chronologisch verband: vroeger, later, eerst, dadelijk. Opsommend verband: eerste/tweede, verder, maar ook. Tegenstellend verband: tegenover, daarentegen, echter, toch. Vergelijkend verband: net zoals, meer dan, even als.	
	Opdracht	2x Aan welk woord kan je tegenstelling/opsomming zien?	Benoemen
	Opdracht	10x Aan welk signaalwoord zie je het verband?	Benoemen
	Opdracht	Welk verband geeft hoewel?	Toelichten
	Opdracht	Noteer de signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	Welk verband wordt er gegeven.	Toelichten
95	Samenvatting	Samenhang in een tekst noem je ook wel het verband in de tekst. Je kunt verbanden vaak herkennen aan signaalwoorden.	
H4. 130	Uitleg	Verbanden in de tekst (2). Concluderend verband: dus, kortom, daarom. Voorwaardelijk verband: als, indien, mits, tenzij. Oorzakelijk verband: daarom, want. Redengevend verband: omdat, doordat, dat komt door.	
	Opdracht	19x Door welk woord worden de zinsdelen verbonden?	Benoemen
	Opdracht	Welk verband bestaat er tussen alinea ... en ..?	Toelichten
140	Uitleg	Schrijven: samenhangend verband: vandaag, gisteren. Schrijven: oorzaak/reden, tegenstelling.	
141	Uitleg	EXPLICIET: signaalwoorden helpen lezers om verbanden in zinnen en alinea's te begrijpen.	
	Opdracht	Vul signaalwoorden in.	Toepassen
167	Opdracht	4x Welk verband geeft signaalwoord aan?	Toelichten
H6. 215	Opdracht	Aan welk signaalwoord zie je dat?	
237	Uitleg	Voegwoorden kunnen onderschikkend en nevenschikkend zijn.	
248	Opdracht	Aan welk signaalwoord zie je dat?	Benoemen
	Opdracht	Welk verband geeft ... aan?	Toelichten

Nieuw Nederlands 3vwo

-

Analyse signaalwoorden

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 9	Uitleg	Verschillen tussen signaalwoord en functiewoord: Hoe meer inzicht je hebt in de functies (aanleiding, constatering, tegenwerping, afweging), hoe beter je een tekst begrijpen. Dit is makkelijk bij het maken van samenvatting/schema.	
20	Uitleg	Schrijven: verbanden maken. laat verbanden zien met signaalwoorden en structurerende zinnen.	
		plaats het ontbrekende signaalwoord. Al met al, net zoals, daarom, d.m.v., echter, immers, maar, ook.	Toepassen
	Opdracht	Aan welk signaalwoord herken je het slot?	Benoemen
	Samenvatting	De structuur van je tekst maak je zichtbaar door signaalwoorden te gebruiken.	
H2. 55	Uitleg	Argumenteren 1: Standpunt herkennen: volgens mij, ik vind. Argument herkennen: omdat, de reden is, want. Opsomming: ook.	
	Opdracht	Welk signaalwoord kondigt een argument aan?	Benoemen
	Opdracht	3x Kondigt dus/kennelijk/vervolgens een standpunt/argument aan?	
	Opdracht	Welk signaalwoord wordt er gebruikt voor een conclusie?	Benoemen
	Opdracht	2x Aan welk signaalwoord kan je een argument zien?	Benoemen
67	Uitleg	Schrijven: je kan geen twee signaalwoorden gebruiken. Voorbeelden: zoals, bijvoorbeeld, neem nou.	
96	Opdracht	Welk verband is er tussen alinea 2, 3 en 4?	
H3. 106	Opdracht	Welk verband geeft 'zo' aan?	Toelichten
	Opdracht	2x Aan welke signaalwoorden kan je argument/conclusie zien?	Benoemen
H4. 148	Opdracht	2x Welk verband is er tussen alinea .. en ..?	Toelichten
150	Opdracht	2x Wat is het signaalwoord in	Benoemen
	Opdracht	Aan welk signaalwoord zie je opsommend verband?	Benoemen
H5. 196	Uitleg	Argumenteren 2: Tegenargument: dat blijkt uit, namelijk, omdat. Weerlegging: tegenover, maar, hoewel.	
	Opdracht	8x Wat is het signaalwoord van tegenargument/weerlegging?	Benoemen
	Opdracht	Noteer signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	Welk verband is er tussen alinea .. en ..?	Toelichten
206	Uitleg	Schrijven: zo gebruik je signaalwoorden voor de structuur van een betoog. Standpunt, nieuw argument, onderbouwing en herhaling.	
	Opdracht	Schrijf een betoog, gebruik signaalwoorden.	Toepassen
	Opdracht	Schrijf het betoog zonder signaalwoorden opnieuw, maar dan met signaalwoorden.	Toepassen
	Samenvatting	Maak verbanden tussen zinnen en alinea's zichtbaar door middel van signaalwoorden.	

Nieuw Nederlands 4-vwo - Analyse signaalwoorden

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 12	Uitleg	Leesstrategie intensief lezen: signaalwoorden geven tekstverband aan.	
H3. 25	Uitleg	Tekstopbouw: verbanden tussen alinea's aangeven door middel van signaalwoorden	
	Opdracht	Onderstreep structurerende signaalwoorden.	Benoemen
H4. 34	Uitleg	Tekstverbanden + signaalwoorden: De zinnen in een tekst staan met elkaar in verband. samenvattend, redengevend, concluderend, doel-middel, toegevend, opsommend, tegenstellend, oorzakelijk, toelichtend, voorwaardelijk, vergelijkend, chronologisch.	
	Opdracht	17x Wat is het verband tussen deze twee zinnen/alinea's?	Toelichten
	Opdracht	13x Aan welk signaalwoord herken je dat verband?	Benoemen
	Opdracht	Welk verband geeft 'zo'?	Toelichten
113	Uitleg	Presenteren: onderstreep signaalwoorden op je spiekbriefje.	
123	Uitleg	Argumenteren: argument en standpunt herkennen aan de signaalwoorden.	
	Opdracht	8x Aan welk signaalwoord herken je het argument/standpunt?	Benoemen
	Opdracht	Welk signaalwoord wordt voor een argument gebruikt?	Benoemen
227	Uitleg	Schematiseren: structuur duidelijk maken d.m.v. het onderstrepen van signaalwoorden.	
	Opdracht	Markeer de signaalwoorden die verband aangeven.	Benoemen

Nieuw Nederlands 5/6-vwo - Analyse signaalwoorden

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
14	Opdracht	Welk verband is er tussen alinea .. en ..?	Toelichten
52	Uitleg	Schrijven: overgangen tussen deelonderwerpen kan je markeren d.m.v. signaalwoorden om de tekstopbouw te verduidelijken.	
269	Uitleg	Hoofdzaken vaststellen: markeer signaalwoorden die verbanden aangeven.	
269	Opdracht	2x Markeer de signaalwoorden die verbanden aangeven.	Benoemen
327	Uitleg	Functiewoorden en verbanden herkennen d.m.v. signaalwoorden: Aanbeveling: het beste... Tegenstelling: maar, echter, evenwel. Voorwaarde: als, indien, wanneer, voorwaarde is.	
350	Uitleg	Samenvatten: let op signaalwoorden. Zoek je argumenten, kijk dan naar een opsomming.	

Bijlage 2

Analyse

Op Niveau

Op Niveau 1-havo/vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 33	Uitleg	Oriënterend lezen: lees de eerste zinnen (inleiding).	
	Uitleg	De e-mail: begint met aanhef, inleidende zin en de inhoud in alinea's. afsluitende zin en slotformule.	
H2. 78	Uitleg	Alinea opbouw: bijna altijd staat in een alinea een kernzin. Daarin staat het belangrijkste van de hele alinea, meestal vooraan in de alinea.	
	Opdracht	2x Wat is de kernzin van alinea ...?	Benoemen
81	Uitleg	Herhaling: oriënterend lezen: eerste zinnen en laatste zinnen lezen. Globaal lezen: eerste alinea, kernzinnen en laatste alinea.	
	Opdracht	2x Noteer de kernzin van alinea ...	Benoemen
H3. 121	Uitleg	Inleiding-middenstuk-slot: Goed opgebouwde teksten bestaan uit drie onderdelen. De inleiding laat de lezer kennismaken met het onderwerp. De schrijver probeert hier belangstelling van de lezer te wekken. Middenstuk wordt onderwerp van de tekst uitvoerig besproken. Slot: afronding d.m.v. samenvatting/conclusie (bv. Een gevolg van wat verteld is)	
	Opdracht	6x Welk stuk van de tekst is de inleiding/middenstuk/slot?	Toelichten
123	Opdracht	2x Op welke manier probeert de schrijver in de inleiding je belangstelling te wekken? (abcd)	Benoemen
	Opdracht	Hoe rondt de schrijver de tekst af? (abcd)	Benoemen
133	Uitleg	Leesstrategie: vragen beantwoorden. Lees de tekst globaal: kernzinnen en eerste/laatste alinea.	
	Opdracht	3x Citeer de kernzin van alinea ..	Benoemen
H4. 170	Opdracht	3x Schrijven: schrijf een inleiding/slot/middenstuk.	Toepassen
	Opdracht	TRANSFER: Kun je wat je in deze paragraaf hebt geleerd ook bij opdrachten van andere vakken gebruiken?	Toelichten
H5. 206	Uitleg	Tekstsoorten: Nieuwsberichten en krantenartikelen. Nieuwsbericht: Eerste alinea met hoofdzaken (lead). Middenstuk verdeelt in alinea's. slot ontbreekt vaak. Artikel: subjectiever.	
	Opdracht	Bevat de eerste alinea de hoofdzaken van de tekst?	Benoemen
H6. 238	Uitleg	Samenvatten: hoofdgedachte staat vaak in de inleiding of in het slot.	
	Opdracht	3x Welk deel van de tekst is de inleiding/middenstuk/slot?	Toelichten
31	Opdracht	3x Schrijven: Schrijf de inleiding/4 alinea's/slot.	Toepassen
	Opdracht	3x Welk deel van de tekst is de inleiding/middenstuk/slot?	Toelichten
	Opdracht	Wat is de functie van het slot? (abcd)	Benoemen
	Opdracht	Schrijven: verdeel de tekst over de kern. Maak goede alinea's per deelonderwerp.	Toepassen
	Uitleg	Recensie: tekst heeft inleiding (nieuwsgierig)-middenstuk(inhoud, onderwerp, personen, publiek, mening)-slot(vergelijking, conclusie).	
	Opdracht	Schrijf een recensie.	Toepassen

Op Niveau 2-havo/vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 29	Uitleg	Alinea opbouw: bijna altijd staat in een alinea een kernzin. Daarin staat het belangrijkste van de hele alinea, meestal vooraan in de alinea.	
	Opdracht	2x Wat is de kernzin van ..?	Benoemen
31	Uitleg	Tekstopbouw en hoofdgedachte: HERHALING: inleiding (kennismaking onderwerp)- middenstuk (bespreking onderwerp)- slot(samenvatting of conclusie). Hoofdgedachte: staat soms in inleiding of slot.	

	Opdracht	Wat is de inleiding? (abcd)	Benoemen
	Opdracht	Wat is de kernzin?	Benoemen
	Opdracht	Welk deel van de tekst is het slot?	Benoemen
	Opdracht	Wat is de functie van het slot? Samenvatting/conclusie?	Benoemen
	Uitleg	Kernzin: bevat de belangrijkste informatie van een alinea en staat voorin of achterin de alinea. Kan ook niet bestaan/kan ook in tweede zin staan/ kan ook én aan het begin én aan het eind staan/ kan ook in het midden van de alinea staan.	
	Opdracht	5x Waar staat de kernzin in tekst ..? (abcd)	Benoemen
	Opdracht	Welke alinea's vormen samen het middenstuk?	Toelichten
38	Uitleg	Schrijven: voorbereiden en schrijven van een tekst: Inleiding, middenstuk (deelonderwerp, antwoord, toelichting per alinea), slot.	
	Opdracht	2x Bedenk wat je in de inleiding en slot gaat schrijven.	Toepassen
	Opdracht	3x Schrijf inleiding, kern, slot.	Toepassen
	Opdracht	Reflecteer: onderstreep kernzinnen in andermans tekst.	Toelichten
H2. 82	Uitleg	Inleidingen van teksten: aandacht vragen door: Anekdote, vraag, hoofdgedachte, aanleiding, tekstopbouw, deskundige voorstellen, samenvatting, opvallend detail, uitkomst, voorbeeld van probleem. combinaties kunnen ook.	
	Opdracht	4x Wat is de bedoeling van deze inleiding? (abcd)	Toelichten
	Opdracht	Zoek 3 verschillende inleidingen in teksten op internet.	Benoemen
	Opdracht	Wat is de kernzin van alinea ..? (abcd)	Benoemen
87	Uitleg	Schrijven: een handleiding begint met inleiding,	
	Opdracht	5x Schrijf handleiding (inleiding/slot/middenstuk)	Toepassen
H3. 123	Uitleg	Samenvatten: lees kernzinnen.	
	Opdracht	Op welke manier wordt de tekst ingeleid? (abcd)	Benoemen
	Opdracht	Wat is de kernzin?	Benoemen
130	Uitleg	Schrijven: zakelijke brief: De brief bouw je volgens vaste regels op. Inleidende zin, aanleiding, middenstuk in alinea's, afsluitende zin.	
	Opdracht	3x Schrijf zakelijke brief. Denk aan inleiding-kern-slot.	Toepassen
H4.	Uitleg	Tekstvormen. Alleen beschrijvend	
171	Opdracht	Hoe wordt tekst 5 ingeleid?	Benoemen
	Opdracht	2x Schrijven: uit welke tekstgedeeltes bestaat de inleiding, middenstuk?	Toelichten
H5. 208	Uitleg	Tekstvorm interview beschrijvend	
212	Opdracht	Hoe wordt de tekst ingeleid?	Benoemen
	Opdracht	Welke alinea's vormen samen het middenstuk?	Toelichten
	Opdracht	Wat is de functie van het slot? (abcd)	Benoemen
H6. 242	Opdracht	Hoe wordt de tekst ingeleid? (abcd)	Benoemen
245	Uitleg	Schrijven: de tekst die gaat schrijven bestaat uit een inleiding, middenstuk, slot. Inleiding: situatie beschrijven + ow van de tekst Middenstuk: i.i.g. drie alinea's Slot: conclusie en een advies.	

Op Niveau 3-vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 32	Opdracht	2x Wat is de kernzin van alinea ..?	Benoemen
37	Opdracht	2x Welk middel gebruikt de schrijver om de aandacht van de lezer in de inleiding te trekken? (abcd)	Benoemen
44	Uitleg	Schrijven: Folder. Activerende en informatieve teksten bevatten: inleiding: zet de lezer aan tot lezen en past bij het middenstuk van de tekst. Middenstuk bestaat uit minimaal 3 alinea's. slot (samenvatting).	
	Opdracht	Schrijf folder (geen verwijzing naar inleiding/kern/slot	Toepassen
H2. 86	Opdracht	Welk middel gebruikt de schrijver om de aandacht van de lezer in de inleiding te trekken? (abcd)	Benoemen
	Opdracht	Wat is functie van slot? (abcd)	Benoemen
H3. 141	Opdracht	Schrijven: Schrijf een betogende tekst. Eerste alinea: uitzetting van probleem. tweede alinea: beschrijving. Derde alinea: je eigen mening. Vierde/vijfde alinea: conclusie.	Toepassen
H4. 171	Uitleg	Samenvatten: om de opbouw te doorzien ga je nauwkeurig na wat inleiding, middenstuk en slot zijn. Hoe het middenstuk is opgebouwd. Ga per alinea na wat de kernzinnen zijn.	
	Opdracht	Maak samenvatting. (geen verwijzing naar inleiding/kern/slot	Toepassen
183	Uitleg	Schrijven van een klachtenbrief. Inleiding (aanleiding), middenstuk (beschrijving van klacht en oorzaak), slot (eventuele oplossing en welke reactie je verwacht).	
	Opdracht	Schrijf een klachtenbrief. Houd je aan de regels voor de opbouw van de brief.	Toepassen
H5. 211	Uitleg	Structuurmodellen van een tekst Voor-en-nadelen: probleem/verschijnsel-voor/nadelen-conclusie Vroeger-en-nustructuur: verandering- vroeger/nu- conclusie van verandering. Probleem-en-oplossingstructuur: probleem-mogelijke oplossingen-meest logische oplossing. Verschijnsel-en-verklaringstructuur: verschijnsel-verklaringen-samenvatting. Verschijnsel-en-besprekingstructuur: verschijnsel-verschillende gezichtspunten-samenvatting/conclusie. Stelling-en-argumentstructuur: stelling-/standpunt-argumenten-conclusie.	
	Opdracht	5x Welke structuur heeft tekst ...?	Toelichten
	Opdracht	2x Welk middel gebruikt de schrijver om de aandacht van de lezer in de inleiding te trekken? (abcd)	Benoemen
	Opdracht	Wat is de kernzin van ...?	Benoemen
222	Uitleg	Schrijven: het schrijven van een beschouwende tekst.	
	Opdracht	Schrijf een zakelijke tekst, aan de hand van een van de structuurmodellen.	Toepassen
H6.	Opdracht	Op welke manier wordt de tekst ingeleid? (abcd)	Benoemen
	Opdracht	Welke structuur heeft deze tekst? (abcd)	Toelichten
	Opdracht	Schrijven: schrijf een inleiding, middenstuk en slot.	Toepassen

Op Niveau 4-vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 12	Opdracht	3x Wat zal de functie zijn van het slot dat begint met ...?	Benoemen
	Opdracht	Veel teksten bestaan uit drie delen: inleiding-kern-slot. Hoe is dat bij tekst 1?	Benoemen
	Opdracht	2x Welke alinea('s) zou je tot de inleiding van deze tekst rekenen?	Toelichten
	Opdracht	3x Wijs de inleiding/middenstuk/slot aan.	Toelichten
	Opdracht	5x Wat is de functie van de inleiding/slot?	Benoemen
	Opdracht	Verdeel deze tekst in inleiding-kern-slot.	Toelichten
19	Opdracht	Schrijven: Uit welke driedelen bestaat een schrijfplan?	Benoemen
	Opdracht	Wat hebben de schrijvers gebruikt om de inleiding pakkend te maken?	Benoemen
	Opdracht	Maak een schema voor het schrijfplan van het middenstuk.	Toepassen
27	Opdracht	Herschrijf tekst en let op tekstopbouw.	Toepassen
	Opdracht	Schrijf schrijfplan voor inleiding-kern-slot.	Toepassen
	Opdracht	Schrijf een pakkende inleiding bij het schrijfplan.	Toepassen
H2. 34	Opdracht	5x Waar/niet waar: theorie herhaling over kernzin	Benoemen
	Opdracht	40x Maak/citeer een kernzin uit alinea ...	Benoemen
H3. 77	Opdracht	3x Schrijven: noem de functies van de inleiding, middenstuk, slot van zakelijke brief.	Benoemen
	Opdracht	2x Schrijf een informatieve/zakelijke brief,	Toepassen
	Opdracht	Schrijf een schrijfplan voor sollicitatiebrief.	Toepassen
	Opdracht	Schrijf een middenstuk uit.	Toepassen
H4. 90	Opdracht	3x Waar/niet waar: vragen over kernzin.	Benoemen
	Opdracht	21x wat is de kernzin?	Benoemen
	Opdracht	4x Wat is de functie van het inleiding/slot?	Benoemen
	Opdracht	3x Bij welke alinea begint het middenstuk/slot?	Toelichten
	Opdracht	Waarom is er hier geen inleiding?	Toelichten
H5. 138	Opdracht	3x Welke functies vind je in de inleiding, middenstuk en slot van een betoog?	Benoemen
	Opdracht	2x Maak een schrijfplan, inleiding, middenstuk, slot.	Toepassen
	Opdracht	2x Schrijf betoog.	Toepassen
	Opdracht	10x Vragen over betoog/beschouwing en tekstopbouw	Benoemen
H6. 152	Opdracht	6x Bij welke alinea begint het middendeel/slot van deze tekst?	Toelichten
	Opdracht	6x Wat is de belangrijkste functie van de inleiding/slot?	Benoemen
161	Opdracht	2x Noem 3 manieren om in te leiden / af te sluiten.	Benoemen
	Opdracht	3x Hoe wordt het slot aangekondigd?	Benoemen

Op Niveau 5/6-vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 12	Opdracht	24x Citeer/formuleer de kernzin van alinea ...	Benoemen
	Opdracht	2x Wat is de functie van de inleiding/slot?	Benoemen
	Opdracht	2x Schrijven: schrijf en schrijfplan	Toepassen
	Opdracht	Schrijf betogende tekst	Toepassen
	Opdracht	3x Beoordeel inleiding, middenstuk en slot.	Toelichten
H2. 37	Opdracht	4x Waar/niet waar: vragen a.d.h.v. theorie over kernzinnen.	Benoemen
	Opdracht	44x Citeer/formuleer de kernzin van alinea ...	Benoemen
	Opdracht	12x Verdeel de tekst in inleiding/middenstuk/slot.	Toelichten
H3. 66	Opdracht	28x Citeer/formuleer de kernzin van alinea ...	Benoemen
	Opdracht	7x Wat is de belangrijkste functie van deze inleiding/dit slot?	Benoemen
	Opdracht	8x Welke alinea's vormen samen de inleiding/het slot/middenstuk?	Toelichten
	Opdracht	3x Schrijf een slot.	Toepassen
	Opdracht	2x Schrijven: beoordeel de inleiding.	Toelichten
	Opdracht	3x Bepaal de inleiding/middenstuk/slot van de tekst.	Toelichten
	Opdracht	3x Schrijf schrijfplan en schrijf een tekst. Besteed aandacht aan de hoofdstructuur, alinea-verdeling, alinea-opbouw, alinea-verbanden en duidelijkheid.	Toepassen
	Opdracht	3x Op welke wijze probeert de schrijver de inleiding pakkend te maken?	Benoemen
	Opdracht	Vind je de inleiding pakkend?	Toelichten
	H4. 94	Opdracht	6x Bepaal de inleiding/middenstuk/slot van de tekst.
Opdracht		24x Noem de kernzin van alinea ...	Benoemen
Opdracht		5x Welke alinea's vormen samen de inleiding/het slot/middenstuk?	Toelichten
111	Opdracht	Beoordeel een presentatie op hoofdstructuur (inleiding, middenstuk), deelonderwerpen, en duidelijkheid.	Toelichten
H5. 127	Opdracht	4x Bij welke alinea begint het middenstuk/slot?	Toelichten
	Opdracht	5x Welke structuur heeft deze tekst?	Toelichten
	Opdracht	4x Wat is de belangrijkste functie van inleiding/slot?	Benoemen
	Opdracht	3x Wijs inleiding-kern-slot aan.	Toelichten
	Opdracht	4x Op welke wijze probeert de schrijver de inleiding pakkend te maken?	Benoemen
H6. 154	Opdracht	2x Schrijf een pakkende inleiding/slot	Toepassen
	Opdracht	Wat zie je voornamelijk in een inleiding/middenstuk/slot?	Benoemen
	Opdracht	42x Wat is de kernzin?	Benoemen
	Opdracht	4x Waar/niet waar? Theorievragen over kernzin.	Benoemen
H7. 184	Opdracht	Uit welke drie onderdelen bestaat een betoog?	Benoemen
	Opdracht	Welke tekststructuur zal je bij een betoog niet aantreffen?	Benoemen
	Opdracht	Welke alinea's reken je tot de inleiding?	Toelichten
	Opdracht	2x Begrens (door de alinea's te noemen) inleiding en slot.	Toelichten
	Opdracht	Verdeel het middenstuk	Toelichten
	Opdracht	3x Welke onderdelen komen er in een zakelijke brief/sollicitatiebrief?	Benoemen
	Opdracht	Uitnodigingsbrief schrijven: let op aantrekkelijke opening.	Toepassen
	Opdracht	2x Schrijf een zakelijke brief/sollicitatiebrief (geen verwijzing naar tekstopbouw, maar wel in beoordeling)	Toepassen
H8. 210	Opdracht	3x Begrens, door de alinea's te noemen, inleiding, middenstuk en slot van deze tekst.	Toelichten
	Opdracht	15x Benoem de kernzinnen.	Benoemen
	Opdracht	3x Noem drie manieren om je inleiding pakkend te maken.	Benoemen
	Opdracht	Herschrijf de inleiding.	Toepassen
	Opdracht	Welke functie kan een slot hebben?	Benoemen
H9. 243	Opdracht	Schrijven: Welke functie kan een slot hebben?	Benoemen
	Opdracht	4x Herschrijf het slot, zodat ze activerend zijn.	Toepassen
	Opdracht	2x Zijn de kernzinnen duidelijk?	Toelichten
H10. 261	Opdracht	11x Benoem de kernzinnen.	Benoemen
272	Opdracht	2x Waarom heb je kernzinnen nodig voor je samenvatting?	Benoemen

H11. 278	Opricht	Wat is de functie van de inleiding?	Benoemen
Informatieboek 4/5/6-vwo			
H1. 13	Uitleg	Leesstrategie oriënterend lezen: lees inleiding en slot. Globaal lezen: lees kernzinnen.	
26		Schrijfplan: raadzaam om de opbouw van de tekst in een schema te zetten, voordat je die gaat uitschrijven. Neem de tijd voor het bedenken van een logisch samenhangende structuur. Beoordelvragen om te controleren of je werkstuk alle onderdelen bevat en logisch is opgebouwd. Inleiding, alinea indeling, slot. Commentaarformulier schrijven: klopt je tekst? Tekstopbouw, inleiding, middenstuk, slot.	
H3. 52		Tekstsoorten en opbouw: inleiding-middenstuk-slot + vb Nieuwsbericht, verslag, uiteenzetting → overzicht p.55 Betoog, beschouwing → overzicht p. 59 Activerende teksten. Zakelijke brief: informerend, uiteenzettend, betogend, beschouwend, activerend. Emailtips, sollicitatiebrief, recensie, samenvattend schema.	
H4. 74		Tekstopbouw: alinea en kernzin.	
79-89		Hoofdstructuur: inleiding-middenstuk-slot.	
H5. 97		Tekststructuren: structuurmodellen Voor-en-nadelen: probleem/verschijnsel-voor/nadelen-conclusie Vroeger-en-nustructuur: verandering- vroeger/nu- conclusie van verandering. Probleem-en-oplossingstructuur: probleem-mogelijke oplossingen-meest logische oplossing. Verschijnsel-en-verklaringstructuur: verschijnsel-verklaringen-samenvatting. Verschijnsel-en-besprekingstructuur: verschijnsel-verschillende gezichtspunten-samenvatting/conclusie. Stelling-en-argumentstructuur: stelling-/standpunt-argumenten-conclusie.	
H7. 142		Structuurschema, met kernzinnen.	

Op Niveau 1-havo/vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
	Opdracht	Hoe luidt de titel?	Benoemen
	Opdracht	Kun je aan de titel al zien waar de tekst over gaat?	Benoemen
	Opdracht	Waarom past hier geen andere titel? (abcd)	Toelichten
	Opdracht	2x Juist/onjuist? Het tussenkopje ... past bij alinea..	Toelichten
29	Uitleg	Titel geeft aan waar een tekst over gaat/maakt lezer nieuwsgierig. Tussenkopjes geven aan waar de volgende alinea's over gaan. Het nut van tussenkopjes is de tekst overzichtelijker maken voor de lezer.	
	Opdracht	Maak je met de titel de lezer nieuwsgierig?	Benoemen
	Opdracht	Zet een passende titel boven de tekst.	Toepassen
	Opdracht	2x Juist/onjuist? Het tussenkopje Geeft heel goed aan waar alinea .. over gaat.	Toelichten
	Opdracht	Een ander tussenkopje zou goed passen bij alinea .., welke? (abcd)	Toelichten
33	Uitleg	Leesstrategie: oriënterend lezen: je leest titel en tussenkopjes. Zo krijg je een indruk waar de tekst over gaat.	
	Opdracht	Wat zou een geschikt kopje zijn voor alinea? (abcd)	Toelichten
39	Uitleg	Schrijven: Je hebt iets geleerd over titels. Deze kennis heb je nodig bij lezen, maar ook bij schrijven.	
	Opdracht	2x Zet passende titel boven de tekst.	Toepassen
	Opdracht	5x Schrijf een tussenkopje.	Toepassen
81	Uitleg	Leesstrategieën: bekijk de titel en tussenkopjes om informatie over de tekst te krijgen.	
	Opdracht	Waar slaat de titel op? (abcd)	Toelichten
	Opdracht	2x Past het kopje goed bij alinea?	Toelichten
	Opdracht	Past de titel goed bij het onderwerp?	Toelichten
	Opdracht	3x Welk kopje geeft de inhoud het beste weer? (abcd)	Toelichten
123	Uitleg	Leesstrategieën: oriënterend lezen: bekijk de titel en tussenkopjes om informatie over de tekst te krijgen.	
	Opdracht	Past de titel bij de tekst?	Toelichten
	Opdracht	Welk kopje geeft de inhoud het beste weer?	Toelichten
133	Opdracht	Bedenk een titel voor de tekst.	Toepassen
151	Opdracht	4x Geef een tussenkop.	Toepassen
170	Uitleg	Opbouw van de tekst begint met een titel.	Toepassen
	Opdracht	Bedenk een titel voor je tekst.	Toepassen
212	Opdracht	Welk kopje geeft het beste de inhoud weer?	Toelichten
216	Opdracht	Bedenk een kopje voor alinea ...	Toepassen

Op Niveau 2-havo/vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
29	Uitleg	Herhaling: Titel geeft ow aan/maakt de lezer nieuwsgierig. Tussenkop is een soort titel en geeft kernachtig de inhoud van de alinea('s) weer waar het boven staat.	
	Opdracht	Geeft de titel het onderwerp aan?	Toelichten
	Opdracht	3x Welk kopje geeft de inhoud het beste weer?	Toelichten
	Opdracht	Boven welke alinea past het kopje ... het best?	Toelichten
	Opdracht	Geeft de titel aan waarover het gaat?	Toelichten
38	Opdracht	Schrijven: Zet een leuke titel boven je tekst.	Toepassen
	Opdracht	2x Bedenk een tussenkopje.	Toepassen
55	Opdracht	Past de titel bij het verhaal?	Toepassen
	Opdracht	Kun je aan de titel zien waar de tekst over gaat?	Toelichten
84	Opdracht	2x Boven welke alinea past het kopje .. het best?	Toelichten
128	Opdracht	Welk kopje geeft het best de inhoud weer?	Toelichten
101	Opdracht	Past de titel bij de tekst?	Toelichten
	Opdracht	Bedenk een betere titel.	Toepassen
171	Opdracht	Past de titel goed bij tekst ...?	Toelichten
242	Opdracht	3x Welk kopje geeft het best de inhoud weer?	Toelichten

Op Niveau 3-vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
32	Opdracht	2x Wat is een passend kopje boven alinea ...?	Toelichten
60	Opdracht	Verklaar de titel. Komt het overeen met het onderwerp?	Toelichten
87	Opdracht	Welk kopje past het best boven alinea ...?	Toelichten
211	Uitleg	Vaak kun je aan de hand van titel en onderwerp al redelijk voorspellen welke structuur een tekst zal hebben, maar mengvormen komen ook voor.	

Op Niveau 4-vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
96	Opdracht	5x Maak een tussenkopje voor alinea ...	Toepassen

Op Niveau 5/6-vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
73	Opdracht	Welk kopje geeft de inhoud het beste weer?	Toelichten
	Examen voorbeeld	Hoe kan de titel het beste geïnterpreteerd worden?	Toelichten
	Opdracht	Welk kopje geeft de inhoud het best weer?	
Informatieboek 4/5/6-vwo			
13	Uitleg	Hoofdgedachte: bekijk titel.	
	Uitleg	Leesstrategieën: oriënterend lezen: bekijk titel en tussenkopjes.	
30	Uitleg	Beoordelvragen: dekt de titel de inhoud? Passende titels bij de inhoud?	
41	Uitleg	Tussenkopjes: een lange geschreven tekst wordt overzichtelijker en aantrekkelijker door het gebruik van tussenkopjes.	

Op Niveau 1-havo/vwo - Analyse signaalwoorden

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
--------	--------------------	---------------	-----------

Op Niveau 2-havo/vwo - Analyse signaalwoorden

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H3. 123	Uitleg	Zins- en alineaverbanden en signaalwoorden + zinvb. Voorbeeld: bijvoorbeeld, als zo, voorbeeld. Opsomming: ook, verder, bovendien, ook nog. Tegenstelling: maar, daarentegen, echter, enerzijds-anderzijds. Middel-doel: waarmee, daarmee, d.m.v., om. Zinnen en alinea's staan niet zomaar achter elkaar. Vaak hebben ze een verband met elkaar, dit is zin/alineaverband. Dit verband kun je bepalen door naar de inhoud of signaalwoorden te kijken. Een signaalwoord geeft een seintje aan de lezer: let op nu komt er een verband.	
124	Opdracht	12x Waar/nietwaar: het verband tussen.. en .. is voorbeeld/opsomming/middel-doel/tegenstelling.	Benoemen
125	Uitleg	Verbindingsmanieren: signaalwoord staat in begin van de alinea en geeft lezer een seintje over het verband.	
	Opdracht	5x Hoe zijn de zinnen verbonden? Welke signaalwoorden?	Benoemen
	Opdracht	Ga na welke verbanden en signaalwoorden je kent.	Benoemen
	Opdracht	Waar/nietwaar: het verband tussen .. en .. is tegenstellend/middel-doel.	Benoemen
	Opdracht	Wat is het verband tussen?	Toelichten
130	Opdracht	2x Schrijven: voeg een passend signaalwoord toe.	Toepassen
	Uitleg	Schrijf een tekst: maar gebruik van juiste signaalwoorden tussen de delen van de zinnen en alinea's.	
		Gebruik passende signaalwoorden.	Toepassen
H4. 163	Uitleg	OVERZICHT verbanden (uitleg) + signaalwoorden + vbzin Oorzaak-gevolg: daardoor, hierdoor, zodat. Uitspraak-vergelijking: zoals, hetzelfde, in vergelijking met. Overeenkomst-verschil: net zoals, hetzelfde, maar, echter. Uitspraak-reden: daarom, want, omdat.	
	Opdracht	15x Waar/nietwaar: klopt ..verband bij alinea .. en ...?	Toelichten
171	Opdracht	Schrijven: noteer het verband.	Toelichten
	Opdracht	3x Noteer het signaalwoord dat je gaat gebruiken.	Toepassen
	Opdracht	Herschrijf de tekst zonder signaalwoorden nu met signaalwoorden.	Toepassen
175	Uitleg	Voor signaalwoord komt een komma. (voorbeeld) Schrijf een tekst: gebruik passende signaalwoorden.	Toepassen
205	Uitleg	Vijf nieuwe verbanden en signaalwoorden: Uitleg: dat wil zeggen, met andere woorden. Verklarend: dit komt door, hiervoor is. Argument: omdat, daarom, want. Conclusie: dus, concluderend. Samenvatten: kortom, om kort te gaan.	
	Opdracht	6x Waar/nietwaar: alinea 1 bevat ... signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	5x Hoe zijn alinea .. en .. verbonden? Welk signaalwoord?	Benoemen
	Opdracht	2x Welke signaalwoorden geven een voorbeeld aan?	Benoemen
	Opdracht	2x Wat is het verband tussen ...?	Toelichten
242	Opdracht	3x Wat is het verband?	Toelichten

Op Niveau 3-vwo - Analyse signaalwoorden

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 35	Uitleg	Verbanden en signaalwoorden + voorbeeldzinnen Tegenstellend: maar, daarentegen, echter, integendeel. Opsommend: en, ook, verder, bovendien, nog.	

		Oorzakelijk: daardoor, hierdoor, doordat, zodat. Redengevend: daarom, want, omdat. Uitleggend: namelijk, dat wil zeggen, met andere woorden. Concluderend: dus, alles overzend, concluderend. Samenvattend: kortom, samenvattend, om kort te gaan. Voorwaardelijk: op voorwaarde dat, mits, als, indien, tenzij. Vergelijkend: zoals, hetzelfde, vergeleken met. Middel-doel: waarmee, daarmee, met doel dat, door middel van.	
	Opdracht	8x Welk verband wordt hier weergegeven?	Toelichten
	Opdracht	3x Waar/niet waar: de... alinea hebben een ... verband met de voorafgaande zin.	Toelichten
	Opdracht	3x Welk signaalwoord wordt er gebruikt?	Benoemen
49	Uitleg	Vorig jaar heb je bij Schrijven <i>Op Niveau</i> geleerd dat je juiste signaalwoorden en verwijswoorden moet gebruiken.	
	Opdracht	Verbeter de signaalwoorden.	Toepassen
H2. 79	Uitleg	Verbindingsmanieren: Signaalwoord(groep): signaalwoorden staan meestal aan het begin van een alinea. Ze geven niet alleen aan dat er een verband is, maar ook wat voor een soort verband. (vbzin)	
	Opdracht	5x Op welke manier zijn alinea .. en .. met elkaar verbonden?	Benoemen
	Opdracht	7x Wat is het verband?	Toelichten
	Opdracht	Wat is het signaalwoord?	Benoemen
H3. 132	Opdracht	9x Wat is het verband?	Toelichten
	Opdracht	2x Hoe zijn alinea .. en .. met elkaar verbonden?	Benoemen
H4. 172	Uitleg	Samenvatten: omcirkel de signaalwoorden.	
H5. 214	Opdracht	2x Hoe zijn alinea .. en .. met elkaar verbonden?	Benoemen
	Opdracht	Welk verband staat er tussen alinea .. en ..?	Toelichten
H6. 254	Opdracht	4x Wat is het verband tussen alinea .. en ..?	Toelichten

Op Niveau 4-vwo

-

Analyse signaalwoorden

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 13	Opdracht	6x Op welke manier zijn de alinea's verbonden?	Benoemen
	Opdracht	2x Noteer de signaalwoorden van opsommend en tegenstellend verband.	Benoemen
	Opdracht	12x Wat is het verband?	Toelichten
25	Opdracht	Schrijven: onderstreep alle signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	2x Vul de signaalwoorden in.	Toepassen
31	Opdracht	3x Vul de signaalwoorden in.	Toepassen
	Opdracht	2x op welke manier zijn de alinea's verbonden?	Benoemen
H3. 65	Opdracht	3x noem de signaalwoorden die je vaak ziet aan het begin van een slot/ bij oorzakelijke verbanden.	Benoemen
	Opdracht	6x Welke manieren zijn er om alinea's te verbinden?	Benoemen
	Opdracht	11x Wat voor soort verband vind je tussen alinea .. en alinea ..?	Toelichten
79	Opdracht	Plaats signaalwoorden.	Toepassen
86	Opdracht	5x Welk signaalwoord wordt er gebruikt voor redengevend/oorzakelijk verband?	Benoemen
H4. 112	Opdracht	Noem 3 verklarende signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	3x Hoe zijn de alinea's verbonden?	Benoemen
	Opdracht	Welk verband is er tussen ...?	Toelichten
H5. 137	Opdracht	Schrijven: markeer de signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	Verbeter de signaalwoorden.	Toepassen
	Opdracht	3x Welke signaalwoorden gebruik je voor een redengevend verband?	Benoemen
145	Opdracht	3x Maak de zinnen af, gebruik signaalwoorden.	Toepassen

Op Niveau 5/6-vwo - Analyse signaalwoorden

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 11	Opdracht	28x Welk verband wordt hier weergegeven?	Toelichten
	Opdracht	28x Welk signaalwoord vind je hier?	Benoemen
	Opdracht	Welke alinea's word door signaalwoord .. verband gegeven?	Benoemen
26	Opdracht	Schrijven: onderstreep de signaalwoorden.	Toepassen
	Opdracht	Schrijf een tekst. Denk aan de verbanden.	Toepassen
	Opdracht	Noteer de signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	2x. Noem 3 verbanden.	Benoemen
H3. 65	Opdracht	Wat zijn de manieren om een alinea met elkaar te verbinden?	Benoemen
	Opdracht	13x Alinea .. en .. zijn verbonden d.m.v. ...?	Benoemen
	Opdracht	2x Hoe heet dat verband?	Toelichten
		Welk signaalwoord zou je kunnen plaatsen aan het begin van alinea..?	Benoemen
	Opdracht	Noem drie manieren om het verband tussen alinea's aan te geven?	Benoemen
78	Opdracht	2x Schrijven: noteer signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	Schrijf de notities in het schema uit tot goedlopende zinnen. Gebruik signaalwoorden die passen bij de functies van de zinnen, zodat deze logisch samenhangen en een begrijpelijk geheel vormen.	Toepassen
	Opdracht	Maak een uiteenzetting: maak het verband tussen de alinea's duidelijk m.b.v. signaalwoorden.	Toepassen
88	Opdracht	Hoe is alinea .. verbonden met de voorgaande alinea?	Benoemen
	Opdracht	2x Wat voor soort verband bestaat er tussen .. en ..?	Toelichten
H4. 111	Uitleg	Heb je het verband tussen de deelonderwerpen duidelijk gemaakt met behulp van signaalwoorden?	
H5. 127	Opdracht	2x Noem twee signaalwoorden die je heel goed kunt gebruiken aan het begin van empirisch argument/redenering.	Benoemen
	Opdracht	17x Op welke manier zijn alinea .. en .. verbonden? Hoe is alinea ... met .. verbonden ?	Benoemen
142	Opdracht	3x Schrijven: noteer de signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	Schrijf een samenvattende alinea. Gebruik signaalwoorden.	Toepassen
	Opdracht	Vul de signaalwoorden in.	Toepassen
149	Opdracht	Noem twee signaalwoorden die je goed kunt gebruiken om de delen van een tekst met een voordelen-en-nadelenstructuur te scheiden.	Benoemen
	Opdracht	Hoe zijn alinea .. en .. verbonden?	Benoemen
	Opdracht	4x Noteer welk zinsverband centraal staat. Let op signaalwoorden.	Toelichten
H6. 167	Opdracht	Formuleer een standpunt. Gebruik daarbij signaalformuleringen.	Toepassen
	Opdracht	2x Onderbouw het standpunt/tegenargument. Gebruik daarbij signaalwoorden.	Toepassen
	Opdracht	Er bestaan twee hoofdtypen redeneringen. Noteer bij beiden welke soort(en) tekstverband met signaalwoorden kan/kunnen worden aangeduid.	Benoemen
H7. 184	Opdracht	Hoe zijn de alinea's verbonden?	Benoemen
193	Opdracht	Schrijven: 5x Welk signaalwoord kun je hier invullen?	Toepassen
	Opdracht	5x Welk verband wordt ermee aangeduid?	Toelichten
	Opdracht	Schrijf een uitnodigingsbrief. Verbind de alinea's m.b.v. signaalwoorden/formuleringen.	Toepassen
H8. 220	Opdracht	2x Noteer de signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	Geef aan welk verband ze geven.	Toelichten
H9. 234	Opdracht	2x Noem 3 signaalwoorden die typerend zijn voor het oorzakelijk/redengevend verband.	Benoemen
	Opdracht	7x Op welke manier zijn alinea .. en .. verbonden? / welk verband bestaat er?	Benoemen
	Opdracht	Schrijven: Schrijf een korte tekst.	Toepassen
250	Opdracht	Reflecteer: zijn de alinea's goed met elkaar verbonden d.m.v. signaalwoorden?	Toelichten
H10. 266	Opdracht	Neem het schema over. Maak standpunt en redenering. Gebruik daarbij signaalwoorden.	Toepassen

	Opricht	Reflecteer: zijn de verbanden in de redenering duidelijk aangegeven d.m.v. signaalwoorden?	Toelichten
H11. 282	Uitleg	2x Let goed op de signaalwoorden.	
Informatieboek 4/5/6-vwo			
62	Uitleg	Gebruik signaalwoorden voor een vloeiende overgang tussen zinnen en alinea's (zie paragraaf 5.2, p.91).	
91	Uitleg	Tekststructuren: alineaverbanden de alinea's van een tekst staan uiteraard niet zomaar los onder elkaar. Tussen de alinea's bestaat een logisch verband. Signaalwoorden: zijn woordgroepen die alinea's verbinden. Ze geven niet alleen aan dat er een verband is, uit het gebruikte signaalwoord kun je ook opmaken om welk verband het gaat. Soorten verbanden + voorbeelden en vb. zinnen: Tegenstelling, opsomming, oorzaak-gevolg, doel-middel, uitspraak-voorbeeld, voorwaarde, argumenten-conclusie.	
97	Uitleg	Samenvattend schema.	
120	Uitleg	Argumenteren: opbouw van redeneringen: Want-type: redengevend of oorzakelijk verband. dus-type: concluderend verband. Verwijzing andere signaalwoorden p.91.	
150	Uitleg	Gebruik een logisch opgebouwd spreekplan. Maak daarbij gebruik van signaalwoorden en signaalzinnen.	

Bijlage 3

Analyse *Talent*

Talent 1-havo/vwo		- Analyse inleiding-kern-slot	
Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
69	Uitleg	Verkendend lezen: Duidelijk beeld krijgen om een tekst beter te begrijpen. Is er een duidelijke inleiding en slot?	
70	Opdracht	Kun je een duidelijke inleiding zien in deze tekst?	Benoemen
	Uitleg	Tekstopbouw inleiding-kern-slot. Genre: bij krantenberichten geen slot	
	Opdracht	3x Heeft de tekst inleiding-kern-slot?	Benoemen
	Opdracht	Wat kan je zeggen over de tekstopbouw?	Toelichten
	Opdracht	3x De .. en .. alinea vormen de ... van de tekst. En heeft geen ...	Benoemen
75	Uitleg	Schrijven tekstopbouw inleiding-kern-slot	
	Opdracht	Waarom is de kern het grootst?	Benoemen
	Opdracht	Hoe bepaal je de lengte van de kern?	Benoemen
	Opdracht	Wat moet je doen als een alinea schrijft? (abc)	Benoemen
	Opdracht	2x Schrijf een inleiding met drie alinea's	Toepassen
	Opdracht	Reflecteer je eigen gemaakte tekst.	Toelichten
78	Uitleg	Spreken: Opbouw van een spreektaak: inleiding (binnenkomer + overzicht), kern (deelonderwerpen bespreken), slot (vragen, samenvatting)	
	Opdracht	Welke driedeling moet een spreektaak hebben?	Benoemen
	Opdracht	Noteer de twee onderdelen van een inleiding.	Benoemen
	Opdracht	Waarom gebruik je een binnenkomer?	Benoemen
	Opdracht	Geef een voorbeeld van een binnenkomer?	Toepassen
94	Samenvatting	Lezen en schrijven: tekstopbouw inleiding-kern-slot	
	Opdracht	Wat kan je zeggen over de opbouw?	Toelichten
	Opdracht	2x Schrijf inleiding en kern.	Toepassen
119	Uitleg	Hoofdgedachte: let op inleiding-kern-slot Kernzinnen en alinea's: alinea's hebben vaak een bepaalde opbouw. Ze bestaan uit een hoofdedeling en een uitleg of uitwerking ervan. Die hoofdedeling staat in de kernzin van de alinea.	
H3. 125	Opdracht	Welke alinea's vormen de kern?	Toelichten
	Uitleg	Schrijven: opbouw kern begint met een kernzin	
	Opdracht	Waar plaats je de kernzin?	Benoemen
	Opdracht	Wat schrijf je in een alinea?	Benoemen
	Opdracht	Uit welke driedeling bestaat een tekst?	Benoemen
	Opdracht	Welk deel is het langst?	Benoemen
126	Opdracht	3x Bedenk een kernzin.	Toepassen
142	Samenvatting	Kernzin en opbouw van een alinea.	
	Opdracht	Wat is een kernzin?	Benoemen
	Opdracht	2x Wat is de kernzin van alinea 1 en 2?	Benoemen
	Opdracht	Bedenk een kernzin	Toepassen
H4. 172	Uitleg	Studerend lezen: zoek de kernzin van de alinea	
	Opdracht	Wat is een kernzin?	Benoemen
	Opdracht	Op welke plaatsen van een alinea vind je de kernzin?	Benoemen
	Opdracht	2x Wat is de kernzin van de .. alinea?	Benoemen
180	Uitleg	Schrijven: Inleiding-binnenkomer, slot-uitsmijter	
	Opdracht	4x Welke elementen bevat een inleiding/slot?	Benoemen
	Opdracht	Spreken: 3x Welke binnenkomer wordt gebruikt?	Benoemen
	Opdracht	Wat wordt het vervolg van de inleiding? (schrijf eerste zin)	Toelichten
	Opdracht	7x Schrijf een inleiding/kern/slot.	Toepassen
198	Samenvatting	Kernzinnen, inleiding en slot schrijven	
H5. 225	Opdracht	2x Wat is de kernzin van alinea ?	Benoemen
	Opdracht	Hoe zorg je voor een goede opbouw?	Benoemen
	Opdracht	Hoe bouw je een alinea?	Benoemen
H6. 264	Opdracht	Voorspel de opbouw. (abc)	Toelichten
	Opdracht	Wat staat er in een kernzin?	Benoemen
	Opdracht	Waar vind je een kernzin?	Benoemen
	Opdracht	Wat is de kernzin van alinea ...	Benoemen

272	Opdracht	Schrijven: Hoe kan je een inleiding/slot leuk maken?	Benoemen
	Uitleg	Betoog: opbouw en inhoud van inleiding-kern-slot	
292	Opdracht	3x Schrijf inleiding-kern-slot.	Toepassen
	Samenvatting	Inleiding-kern-slot herkennen en schrijven. Betoog: inleiding bevat mening, elke alinea bevat één argument, slot bevat conclusie.	
	Opdracht	Wat is een goede opbouw?	Benoemen

Talent 2-havo/vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie	
27	Uitleg	Hoofdgedachte: Let op inleiding-kern-slot en kernzinnen		
	Opdracht	Waar/niet waar? Bij een hoofdgedachte kijk je naar titel + inleiding-kern-slot.	Benoemen	
	Opdracht	Wat is een alinea?	Benoemen	
	Opdracht	Wat wordt er bedoeld met kernzin?	Benoemen	
	Uitleg	Wat is een alinea? Wat is een kernzin?		
	Opdracht	2x Wat is de inleiding/kernzin van ...?	Benoemen	
	Opdracht	Hoe is .. opgebouwd? Verschil persoonlijke en zakelijke brief.	Benoemen	
	Opdracht	3x Wat is de inleiding-kern-slot?	Toelichten	
	35	Uitleg	Schrijven: Wat is de inleiding(aanleiding+ow)/kern/slot van persoonlijke en zakelijke brief?	
		Opdracht	2x Wat is de inleiding/slot?	Toelichten
Opdracht		2x Past de inleiding/slot bij deze zakelijke brief?	Toelichten	
Opdracht		Schrijf een korte brief (denk aan alinea en opbouw).	Toepassen	
Opdracht		3x Schrijfplan: wat zet je in inleiding-kern-slot?	Toepassen	
Opdracht		3x Klopt inleiding-kern-slot van je brief met theorie?	Toelichten	
52		Samenvatting	Kern/alinea/kernzin. Schrijven: opbouw brief	
	Opdracht	Wat kun je zeggen over de opbouw van de tekst?	Toelichten	
	Opdracht	Waar let je op bij het vaststellen van de hoofdgedachte?	Benoemen	
	Opdracht	3x Schrijf een zakelijke brief. (denk aan inleiding-kern-slot).	Toepassen	
	H2. 75	Uitleg	Tekstopbouw: de functies van de inleiding en aanleiding. EXPLICIET	
Opdracht		Welke indeling van een tekst ken je?	Benoemen	
Opdracht		2x Noem een tekstvorm die dat heeft. (twee/driedeling)	Benoemen	
Opdracht		7x vragen over nut van alinea opbouw.	Benoemen	
76		Opdracht	Als je weet wat voor tekstvorm het is, kan je de tekststructuur dan ook voorspellen. Doe dat eens. EXPLICIET	Toelichten
	Opdracht	2x Voorspel de kern	Toelichten	
	Opdracht	3x Wat is de functie van de inleiding?	Benoemen	
	Opdracht	Aan welke kenmerken kan je zien dat het een krantenbericht is?	Benoemen	
	82	Opdracht	2x Wat is een binnenkomer/uitsmijter?	Benoemen
Uitleg		Schrijven: In reisverhaal wordt in de inleiding het ow duidelijk.		
Opdracht		Wat is het verschil met andere inleidingen/genres?	Toelichten	
Uitleg		Schrijven: In reisverhaal wordt in slot advies gegeven.		
Opdracht		6x Schrijf inleiding-kern-slot.	Toepassen	
Opdracht		Waarom wordt er in slot van reisverslag advies gegeven?	Benoemen	
Opdracht		2x Wat is het advies in het slot?	Benoemen	
Opdracht		3x Reflecteren eigen plan en reisverslag. Let op inleiding-kern-slot.	Toelichten	
102		Samenvatting	Tekststructuur inleiding-kern-slot. Functies van inleiding herkennen en schrijven.	
		Opdracht	2x Welke functies heeft een inleiding?	Benoemen
	Opdracht	Welke functie is het belangrijkste?	Benoemen	
	Opdracht	2x Welke onderdelen bevat de tekst?	Benoemen	
	Opdracht	2x Hoe sluit je een reisverslag af?	Benoemen	
	Opdracht	Schrijf een kern.	Toepassen	
H3. 127	Opdracht	De opbouw bestaat uit ... de rest uit ... en ..	Toelichten	
	Opdracht	2x Schrijven: korte inleiding van interview. Welke informatie is zinvol om te noemen?	Toepassen	

	Uitleg	Schrijven: inleiding van interview verslag bevat ow en wat de reden van het interview is.	
	Opdracht	2x Welke informatie geef je in inleiding?	Benoemen
	Opdracht	2x Vind je dit een goede inleiding?	Toelichten
	Opdracht	Schrijf een korte inleiding van een interviewverslag.	Toepassen
153	Samenvatting	Informatie uit tekst herkennen en een inleiding schrijven.	
H4. 183	Uitleg	Betoog: inleiding (mening en ow)-kern (argumenten en tegenargument) –slot (samenvatting en conclusie)	
	Opdracht	2x Wat is de functie van de inleiding of kern van betoog?	Benoemen
191	Opdracht	Schrijven: waaruit bestaat de opbouw van betoog?	Benoemen
	Opdracht	Welke binnenkomer wordt er gebruikt?	Benoemen
	Opdracht	Welke binnenkomer is het beste?	Toelichten
	Opdracht	3x Schrijf betoog. Denk aan inleiding-kern-slot	Toepassen
	Opdracht	3x Reflecteren: klopt inleiding-kern-slot	Toelichten
211	Samenvatting	Betoog inleiding-kern-slot herkennen en schrijven.	
	Opdracht	Waaruit bestaat opbouw van een betoog?	Benoemen
H5. 234	Uitleg	Schrijven: opbouw inleiding (voorblad, ow) –kern (binnenblad, info ow) –slot (achterblad, nadruk info) folder.	
	Opdracht	2x Klopt de opbouw van de folder? Denk aan inleiding-kern-slot.	Toelichten
	Opdracht	3x Maakt een folder.	Toepassen
	Opdracht	3x Reflecteren eigen werk: klopt inleiding-kern-slot?	Toelichten
	Samenvatting	Opbouw inleiding-kern-slot van folder.	
H6. 279	Opdracht	4x Wat zijn de functies van de inleiding?	Benoemen
284	Uitleg	Schrijven: opbouw inleiding (aanleiding) –kern (argumenten) –slot (conclusie) ingezonden brief.	
	Opdracht	2x Wat moet er in een inleiding van ingezonden brief?	Benoemen
	Opdracht	2x Wat is de inleiding?	Toelichten
	Opdracht	Laat de opbouw van tekst 1 en 2 zien.	Toelichten
	Opdracht	Maak een inleiding van een ingezonden brief.	Toepassen
	Opdracht	3x Schrijfplan: inleiding-kern-slot van ingezonden brief.	Toepassen
	Opdracht	3x Reflecteren ander werk: klopt inleiding-kern-slot?	Toelichten
	Samenvatting	Tekstopbouw ingezonden brief herkennen. Functies inleiding.	

Talent 3-vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 22	Uitleg	Uiteenzetting: Inleiding (intro ow) –kern (info ow) –slot (conclusie/samenvatting)	
	Opdracht	3x Wat is de functie van de inleiding?	Benoemen
	Opdracht	Wat is de relatie tussen de inleiding en het slot?	Benoemen
	Opdracht	6x Wat is de kernzin?	Benoemen
	Opdracht	2x Welke tekststructuur verwacht je (twee/driedelig)?	Benoemen
24	Uitleg	De kernzin staat aan het begin of eind van de alinea.	
	Opdracht	Maak het schema af. Tekstvorm (uiteenzetting, nieuws, interview) –tekstsoort – opbouw.	Benoemen
	Uitleg	Schrijven: Inleiding (intro ow) –kern (info ow)-slot (conclusie/samenvatting) van uiteenzetting.	
	Opdracht	2x Wat moet in de inleiding?	Benoemen
	Opdracht	2x Waarvoor gebruikt een schrijver inleiding of kern in tekst ...?	Benoemen
	Opdracht	2x Leg de opbouw van tekst ... uit.	Toelichten
	Opdracht	3x Maak Inleiding-kern-slot.	Toepassen
	Opdracht	4x Reflecteren: klopt Inleiding-kern-slot en opbouw?	Toelichten
	Samenvatting	Uiteenzetting herkennen en schrijven.	
H2. 65	Uitleg	Inleiding (belangrijkste info) – kern (details) van nieuwsbericht.	
	Opdracht	Welke opbouw verwacht je bij een nieuwsbericht?	Toelichten
	Opdracht	Laat zien dat de inleiding typisch is voor een nieuwsbericht.	Toelichten
	Opdracht	2x Wat zijn de kenmerken van een nieuwsbericht?	Benoemen
	Opdracht	2x Wat is de belangrijkste functie van een de inleiding?	Benoemen
73	Opdracht	3x Schrijven: schrijf de inleiding (formuleren standpunt) –kern (rationeel of emotioneel argument) –slot (conclusie) van betoog.	Toepassen

	Opdracht	3x Reflecteren van andermans werk. Klopt inleiding-kern-slot?	Toelichten
	Opdracht	3x Bewering over slot van betoog.	Benoemen
	Samenvatting	Nieuwsbericht herkennen.	
H3. 105	Opdracht	2x Wat is de kernzin?	Benoemen
110	Uitleg	Schrijven: Inleiding (ow intro en mening) – kern (beschrijving en beoordeling) – slot (beoordeling en eendoordeel) van beoordeling.	
	Opdracht	2x Wat is functie van inleiding/slot?	Benoemen
	Opdracht	2x Maak een inleiding en kern.	Toepassen
	Opdracht	3x Schrijf een beoordeling. Denk aan inleiding-kern-slot.	Toepassen
	Opdracht	3x Reflecteren andermans werk. Klopt inleiding-kern-slot?	Toelichten
	Samenvatting	Beoordeling schrijven.	
h4. 152	Uitleg	Tekstopbouw betoog: Inleiding (ow+mening) –kern (argumenten) – slot (conclusie/samenvatting).	
	Uitleg	Tekstopbouw beoordeling: Inleiding (beschrijving) –kern (beoordeling)	
157	Opdracht	Welke functies heeft een inleiding?	Benoemen
159	Uitleg	Schrijven: tekstopbouw interview Inleiding (ow en persoon intro)-kern	
	Opdracht	3x wat is de inleiding?	Toelichten
	Opdracht	Schrijf een inleiding van een interviewverslag.	Toepassen
	Opdracht	Reflecteren eigen werk. Klopt de alinea?	Toelichten
174	Samenvatting	Opbouw betoog herkennen. Samenvattend interviewverslag schrijven.	
	Opdracht	Hoe is de kern opgebouwd?	Toelichten
	Opdracht	Reflecteren: klopt het slot?	Toelichten
H5. 195	Uitleg	Opbouw beschouwing: Inleiding (ow in vraag/probleemstelling) - kern(standpunt van anderen) -slot (conclusie/mening)	
	Opdracht	2x Waar vind je de mening van schrijver in betoog/beschouwing?	Benoemen
	Opdracht	2x Wat is een functie van de inleiding/slot?	Benoemen
	Opdracht	Wat is de kernzin?	Benoemen
202	Uitleg	Schrijven: Tekstopbouw beschouwing. Structuren: vroeger-nu, voordeel-nadeel, probleem-oplossing. Slot geeft voorkeur aan.	
	Opdracht	Reflecteren: Klopt de inleiding?	Toelichten
	Opdracht	5x Schrijf inleiding/alinea van beschouwing.	Toepassen
	Opdracht	3x Reflecteren andermans werk. Klopt Inleiding-kern-slot?	Toelichten
218	Samenvatting	Tekstopbouw beschouwing herkennen en schrijven.	
	Opdracht	Wat is een functie van een inleiding?	Benoemen
H6.	Opdracht	Reflecteren: klopt de opbouw van dit nieuwsbericht?	Toelichten
	Opdracht		
	Samenvatting	Tekstopbouw betoog en beschouwing herkennen.	

Talent 4-vwo - Analyse inleiding-kern-slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 22	Uitleg	Tekstopbouw Uiteenzetting: inleiding (ow intro) –kern (uitwerking)-slot (conclusie/samenvatting)	
	Uitleg	Tekstopbouw beschouwing: inleiding(ow) – kern (verschillende gezichtspunten) - slot(conclusie)	
	Uitleg	Tekstopbouw betoog: inleiding (standpunt) –kern ((tegen)argumenten) –slot (slotstandpunt/aansporing)	
	Uitleg	In de alinea staat een kernzin.	
	Uitleg	Een tekst bestaat uit inleiding-kern-slot.	
	Uitleg	Hoofddedachte: bekijk inleiding.	
	Uitleg	Vaste structuren: vraag-antwoord, verklaring, probleem-oplossing, indeling, voordelen-nadelen, tijdsstructuur, onderzoeksverslag.	
	Opdracht	8x Welke alinea's zijn inleiding/slot?	Toelichten
	Opdracht	3x maak schema van de structuren van uiteenzetting/beschouwing/betoog.	Toepassen
	Opdracht	Reflecteren: klopt het slot?	Toelichten
35	Uitleg	Tekstopbouw populair wetenschappelijk artikel: inleiding (intro	

		ow/definitie) – kern (uitwerking) – slot (conclusie/samenvatting).	
	Uitleg	Tekstopbouw column: kort, vrij en opbouw naar een climax.	
	Uitleg	Tekstopbouw recensie: inleiding (ow beschrijving) – kern (interpretatie) – slot (eindoordeel).	
	Uitleg	Tekstopbouw verslag: inleiding (intro ow) – kern (waarnemen ervaringen) – slot (conclusie/eindoordeel).	
	Opdracht	Wat is de kernzin?	Benoemen
	Opdracht	Maak een schema van de vaste structuren (p.28).	Toepassen
	Opdracht	Voorspel de structuur.	Toelichten
62	Uitleg	Schrijven: vaste structuur inleiding-kern-slot bij uiteenzetting, onderzoeksverslag, beschouwing, betoog, populair wetenschappelijk artikel, verslag, zakelijke brief en column.	
73	Uitleg	Tekstopbouw indeling: inleiding (aandacht, ow intro, structuur aan geven) – kern (uitwerking ow in alinea's) – slot (samenvatting, conclusie, uitsmijter).	
	Opdracht	3x Wat zijn de functies van inleiding-kern-slot?	Benoemen
108	Opdracht	4x Hoe is de inleiding/het slot ingevuld?	Toelichten
	Opdracht	8x Bedenk inleiding/kern/slot.	Toepassen
	Opdracht	2x Wat is de kernzin?	Benoemen
	Opdracht	6x Markeer inleiding-kern-slot.	Toelichten
	Opdracht	8x Wat voor inleiding/slot wordt er gegeven?	Toelichten
	Opdracht	15x schrijf beschouwing/uiteenzetting/betoog/persoonlijke brief/column.	Toepassen

Talent 5/6- vwo - Analyse inleiding/kern/slot

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
28	Uitleg	Studerend lezen: onderstreep de kernzinnen. Verkennd lezen: haal de hoofdgedachte uit inleiding en slot.	
44	Uitleg	Tekstopbouw Uiteenzetting: inleiding (ow intro) –kern (uitwerking)-slot (conclusie/samenvatting) Tekstopbouw beschouwing: inleiding(ow) – kern (verschillende gezichtspunten) - slot(conclusie) Tekstopbouw betoog: inleiding (standpunt) –kern ((tegen)argumenten) –slot (slotstandpunt/aansporing)	
46	Uitleg	In de alinea staat een kernzin.	
	Uitleg	Een tekst bestaat uit inleiding-kern-slot.	
56	Uitleg	Vaste structuren: vraag-antwoord, verklaring, probleem-oplossing, indeling, voordelen-nadelen, tijdsstructuur, onderzoeksverslag.	
80	Opdracht	3x Geef in de marges aan wat inleiding-kern-slot is.	Toelichten
	Opdracht	3x Geef in de marges aan wat inleiding-kern-slot is.	Toelichten
	Opdracht	Waarom ligt de scheiding tussen de tekstdelen daar?	Toelichten
	Opdracht	Markeer de kernzinnen.	Benoemen
80	Uitleg	Schrijven: schrijfplan is een schematisch overzicht van de onderverdeling van inleiding-kern-slot. Het kerngedeelte is het omvangrijkste deel, ook in het schrijfplan. Noteer bij kern bij elk deelonderwerp een aantal steekwoorden/halve zinnen.	
85	Uitleg	Afstemmen op je publiek. Bouw je kern logisch op: pakkende inleiding en mooie slotalinea zijn belangrijke elementen in een tekst die rekening houden met de doelgroep.	
86	Uitleg	Schrijven: vaste structuur inleiding-kern-slot bij uiteenzetting, onderzoeksverslag, beschouwing, betoog, populair wetenschappelijk artikel, verslag, zakelijke brief en column. (pagina per onderdeel)	
99	Uitleg	Indeling van teksten: driedeling: inleiding kern en slot.	
101	Uitleg	Tekstopbouw indeling + voorbeeld. : inleiding (aandacht, ow intro, structuur aan geven) – kern (uitwerking ow in alinea's) – slot (samenvatting, conclusie, uitsmijter). (pagina per onderdeel)	
120	Opdracht	Leg uit waardoor het tekstdoel, de tekstsoort en de tekstvorm de	Benoemen

	keuze voor een soort opening bepalen?	
	Opdracht In hoeverre is het soort publiek medebepalend voor de inleiding?	Benoemen
	Opdracht 5x Geef van de elke inleiding aan welke soort opening is gebruikt.	Benoemen
	Opdracht 5x Beoordeel of je de inleiding aantrekkelijk vindt voor de doelgroep.	Toelichten
	Opdracht 3x Schrijf drie soorten inleidingen voor de gekozen tekst.	Toepassen
	Opdracht Welke inleiding vind jij het best?	Toelichten
	Opdracht Beoordeel de inleiding van een klasgenoot.	Toelichten
	Opdracht 9x Schrijf een beschouwing/betoog/uiteenzetting. De tekst geeft passende inleiding, alinea's en een slot.	Toepassen
	Opdracht Onderstreep de kernzinnen.	Benoemen
123	Opdracht Bepaal van elke tekst, de soort opening en het soort slot.	Benoemen
	Opdracht 2x Er is een duidelijk verband tussen opening en slot. Geef aan hoe de schrijfster dat verband legt.	Toelichten
	Opdracht 4x Geef bij de vier slotalinea's aan wat voor slot je herkent.	Benoemen
	Opdracht Beoordeel de slotalinea's van een ander.	Toelichten
124	Opdracht 4x Schrijf bij beide teksten twee inleidingen en twee afsluitingen.	Toepassen
	Opdracht 2x Noteer bij elke alinea en afsluiting welk type je herkent (bij een klasgenoot).	Benoemen
	Opdracht Geef van elke tekst aan welke alinea en afsluiting je het beste vindt en waarom.	Toelichten
127	Opdracht Een onderzoeksrapport en een artikel beginnen meestal met een samenvatting. wat is het doel van zo'n samenvatting aan het begin?	Benoemen
130	Opdracht 2x Reflecteren: beoordeel andermans werk: Staat er in de inleiding een (vraag) stelling? Staat er in het slot een conclusie?	Toelichten
	Opdracht 3x Markeer inleiding-kern-slot	Toelichten
137	Opdracht Markeer kernzinnen.	Benoemen
	Opdracht 2x Welke opening/slot heeft de schrijfster gebruikt?	Benoemen
	Opdracht Herschrijf inleiding nu volgens probleem-oplossingsstructuur.	Toepassen

Talent 1- havo/vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
23	Uitleg	Leesstrategie verkennend lezen: lees de titel.	
	Uitleg	Titel en deeltitel geven het onderwerp van de tekst aan. Hierdoor kun je makkelijk het onderwerp bepalen. Tussenkop geeft aan waar het tekstgedeelte over gaat.	
	Opdracht	3x Wat is de titel?	Benoemen
	Opdracht	Wat wordt er waarschijnlijk behandeld?	Toelichten
	Opdracht	Transfer: zou je deze leesstrategieën ook kunnen toepassen op teksten in bijvoorbeeld je geschiedenisboek?	Benoemen
28	Uitleg	Schrijven: titel maken. Je benoemt het onderwerp/belangrijke informatie over het onderwerp → hiermee trek je de aandacht.	
	Opdracht	Welke titel is het duidelijkste?	Toelichten
	Opdracht	3x Bedenk een titel met het onderwerp en met belangrijke informatie over het onderwerp.	Toepassen
48	Samenvatting	Titel herkennen en schrijven. Je weet het doel van een titel en hoe je dit kunt bereiken.	
	Opdracht	Wat is de titel?	Benoemen
	Opdracht	2x Bedenk een titel.	Toepassen
77	Opdracht	Schrijven: bedenk een goede titel (schrijfplan).	Toepassen
119	Uitleg	Hoofdgedachte: let op de titel.	
123	Opdracht	Tussenkop: waarom heeft de titel deze deeltitel gekozen?	Toelichten
124	Opdracht	Verklaar de titel	Toelichten
142	Samenvatting	Hoofdgedachte kan je bepalen d.m.v. de titel.	
182	Opdracht	Schrijven: bedenk een goede titel (schrijfplan).	Toepassen
	Opdracht	Reflecteren eigen werk: is het een goede titel?	Toepassen
228	Opdracht	Schrijven: bedenk een goede titel (schrijfplan).	Toepassen
271	Opdracht	Schrijven: bedenk een goede titel (schrijfplan).	Toepassen

Talent 2-havo/vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 27	Uitleg	Hoofdgedachte: Let op de titel. Onderwerp: Kijk naar de titel.	
	Opdracht	Waar/niet waar? Bij het zoeken naar de hoofdgedachte let je op de titel en inleiding-kern-slot.	Benoemen
	Opdracht	Bij welke alinea past de tussenkop. (abc)	Toelichten
	Opdracht	Waar moet je op letten bij het bepalen van de hoofdgedachte?	Benoemen
87	Opdracht	Bedenk een goede titel. (schrijfplan)	Toepassen
H3. 132	Opdracht	Schrijven: maak een titel voor een interview.	Toepassen
	Opdracht	Kies een citaat uit het interview als titel. (schrijfplan)	Toepassen
H4. 194	Opdracht	Schrijven: Bedenk een goede titel. (schrijfplan)	Toepassen
H6. 285	Uitleg	Schrijven: de titel bij een ingezonden brief geeft het onderwerp aan.	
	Opdracht	Wie maakt de titel?	Benoemen
	Opdracht	Bedenk een goede titel die het onderwerp aan geeft. (schrijfplan)	Toepassen

Talent 3-vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
24	Opdracht	2x Bedenk een deeltitel boven alinea ...	Toepassen
	Opdracht	2x Welke titel past bij een uiteenzetting?	Toelichten
	Opdracht	9x bedenk een goede titel (schrijfplan) p.31, 73, 113, 162, 166, 205, 247, 254.	Toepassen
46	Opdracht	4x Maak een tussentitel. P. 205, 242, 254, 262.	Toepassen
	Opdracht	Leg uit dat de titel aanwijzingen geeft over de tekstsoort en tekstvorm.	Benoemen
105	Opdracht	Leg uit dat de titel aandacht trekt.	Toelichten
	Opdracht	De titel geeft het onderwerp aan. Wat is het onderwerp?	Benoemen
	Opdracht	Verklaar de titel van tekst 3.	Toelichten
110	Uitleg	Schrijven: in de tussentitel benoem je het deelonderwerp of belangrijke informatie over het onderwerp.	
	Opdracht	Leg uit dat je de tekstopbouw van tekst 1 uit de tussentitels kunt afleiden.	Benoemen
	Opdracht	Bedenk een deeltitel.	Toepassen
	Opdracht	Welke titel past bij deze tekst? (abcd)	Toelichten
155	Samenvatting	Tussentitels herkennen en maken. Tussentitels verhogen de leesbaarheid van een tekst.	
	Opdracht	3x Leg uit dat de titel aanwijzingen geeft over de tekstsoort.	Toelichten
	Opdracht	Leg de deeltitel uit.	Toelichten
200	Opdracht	Helpt de titel om de tekstvorm vast te stellen?	Benoemen
	Opdracht	2x Welk kopje geeft de inhoud het beste weer?	Toelichten
	Samenvatting	In een beschouwing is de titel vaak een vraag.	

Talent 4-vwo - Analyse titels en tussenkoppen

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
13	Uitleg	Leesstrategie nauwkeurig lezen: maak tussenkopjes om overzicht van de tekst te krijgen.	
	Opdracht	Tekstopbouw: zet een titel boven aan de tekst.	Toepassen
	Uitleg	Koppensnellen: lees de titel om een globaal beeld te krijgen.	
	Opdracht	Welke leesmanier kan je gebruiken voor welke informatie?	Benoemen
	Opdracht	Pas koppensnellen toe.	Toepassen
	Opdracht	Noteer alle tussenkoppen.	Toepassen
	Opdracht	Verklaar de tussenkoppen.	Toelichten
40	Opdracht	3x Bedenk een tussenkop.	Toepassen
	Opdracht	Bedenk een titel waaruit de structuur blijkt.	Toepassen
42	Opdracht	Leg de tussenkop uit.	Toelichten
	Opdracht	2x Op welke plek kan je een tussenkop plaatsen?	Toelichten
	Opdracht	Wat lijkt op basis van de titel het onderwerp?	Benoemen
	Opdracht	Formuleer aan de hand van de titel een stelling over het onderwerp.	Toepassen
62	Uitleg	Aan een titel kan je zien of het een betoog (statement) of beschouwing (vraag) is.	
68	Uitleg	Populair wetenschappelijk artikel heeft een heldere opbouw met tussenkoppen.	
77	Uitleg	Titels en tussenkoppen zijn richtingwijzers in de tekst. De tekstopbouw kan je verstevigen door titels en tussenkopjes. Deze kunnen de aandacht trekken of het onderwerp aangeven. De titels en koppen moeten kort en krachtig zijn (ow+pv+lv). Maximaal bestaan uit drie woorden. De tussenkoppen kunnen lange teksten breken, wanneer er teveel tussenkoppen zijn dan verbreekt de tekst. Ze moeten op plaatsen staan waar de tekst een wending krijgt. Een brief bevat geen tussenkoppen, een artikel wel.	
93	Opdracht	Aan welke eisen moet een titel voldoen?	Benoemen
	Opdracht	12x Beoordeel de titel a.d.h.v. de theorie.	Toelichten
	Opdracht	4x Noem 3 functies van tussenkoppen/titel.	Benoemen

Uitleg	Gebruik geen algemene titels, maar korte, aantrekkelijke, originele en klinkende titels.	
Opdracht	3x Welk onderwerp verwacht je?	Toelichten
Opdracht	10x Maak een titel/tussenkop	Toepassen

Talent 5/6-vwo - **Analyse titels en tussenkoppen**

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
27	Uitleg	Leesstrategie: nauwkeurig lezen: deelonderwerp kan je bepalen d.m.v. tussenkoppen in de tekst.	
28	Uitleg	Herhaling p.28	
29	Uitleg	Tekstopbouw: zet de titel boven aan.	
56	Uitleg	Hoe vraagt cito? Tussenkoppen formuleren: welk tussenkopje past het beste? (abcd) Bedenk eerst een eigen antwoord, vaak staat je eigen antwoord overeen met een van de keuzes.	
	Opdracht	3x Waar past de volgende tussenkop?	Toelichten
83	Uitleg	Beschouwing: de titel kan een vraag zijn.	
99	Uitleg	Tekstopbouw: een extra hulpmiddel bij het overzicht krijgen van een grotere tekst is het maken van tussenkoppen.	
103	Uitleg	Titels en tussenkopjes zijn richtingwijzers. De tekstopbouw kan je verstevigen door titels en tussenkopjes. Deze kunnen de aandacht trekken of het onderwerp aangeven. De titels en koppen moeten kort en krachtig zijn (ow+pv+lv). Maximaal bestaan uit drie woorden. De tussenkoppen kunnen lange teksten breken en de structuur aangeven. Wanneer er teveel tussenkoppen zijn dan verbreekt de tekst. Ze moeten op plaatsen staan waar de tekst een wending krijgt. Een brief bevat geen tussenkoppen, een journalistiek artikel wel.	
118	Uitleg	Koppen van een nieuwsbericht staan in een lopende zin. Het belangrijkste trefwoord is hierin verwerkt. De zin staat in tegenwoordige tijd en er wordt geen ontkenning gebruikt.	
	Opdracht	2x Wat zijn de eisen aan nieuwskoppen?	Benoemen
	Opdracht	Wat is het verschil tussen een nieuwskop en een titel?	Benoemen
	Opdracht	2x Wat is het belangrijkste doel van een kop?	Benoemen
	Opdracht	5x Beoordeel de nieuwskop a.d.h.v. de theorie.	Toelichten
	Opdracht	4x Maak een passende kop.	Toepassen
	Opdracht	Wat verwacht je van de tekst?	Toelichten
	Opdracht	2x Maak een titel/tussenkop.	Toepassen
	Opdracht	Noteer de titels.	Benoemen

Talent 1-havo/vwo -		Analyse signaalwoorden	
Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H3. 118	Uitleg	Leesstrategie: nauwkeurig lezen: welke tekstverbanden zie je? Let op de signaalwoorden.	
	Opdracht	Echter is een dat een Aangeeft.	Benoemen
	Opdracht	Welke tegenstelling geeft <i>echter</i> aan?	Benoemen
	Opdracht	6x Welk signaalwoord zie je?	Benoemen
	Opdracht	2x Welkverband geeft dat aan (a/b)	Toelichten
120	Uitleg	Tekstverbanden en signaalwoorden (1). Een schrijven gebruikt signaalwoorden om tekstverbanden aan te geven. Signaalwoorden helpen de lezer dus. Opsommend verband: op de eerste plaats, boven dien , en ook nog. Tegenstellend verband: maar, daarentegen, toch, in tegendeel.	
	Opdracht	2x wat is het tekstverband?	Toelichten
125	Uitleg	Schrijven: signaalwoorden formuleren: Signaalwoorden zijn belangrijk, want ze helpen je. Als je schrijft zijn ze ook belangrijk. Hierbij staat een voorbeeld met en zonder signaalwoorden.	
	Opdracht	Leg uit waarom signaalwoorden belangrijk zijn als je schrijft?	Benoemen
	Opdracht	Vervang bovendien door een ander signaalwoord met dezelfde functie.	Toepassen
	Opdracht	5x Voeg signaalwoorden toe.	Toepassen
	Opdracht	Welk tekstverband geeft dit aan.	Toelichten
142	Opdracht	Reflecteren in elkaars werk: kloppen de signaalwoorden?	Toelichten
	Samenvatting	Nauwkeurig lezen: tekstverbanden opsomming en tegenstelling herkennen en schrijven.	
	Opdracht	Welke verbanden heb je geleerd? En welke signaalwoorden horen hierbij.	Benoemen
H4. 174	Uitleg	Tekstverbanden en signaalwoorden (2). Voorbeeld/uitleg: bijvoorbeeld, met andere woorden, d.w.z. Vergelijkend verband: net zoals, net als, evenals.	
	Opdracht	6x Welke signaalwoorden zie je?	Benoemen
	Opdracht	6x Welke verband geeft dit aan?	Toelichten
	Opdracht	Waarom worden er in schoolboeken vaak uitleggende tekstverbanden gebruikt?	Toelichten
	Opdracht	Tekstverbanden voorbeeld gevend en vergelijkend herkennen.	Toepassen
189	Opdracht	Plaats de signaalwoorden op de juiste plek.	Toepassen
	Opdracht	2x Welke signaalwoorden hoort hierbij?	Benoemen
H5. 224	Opdracht	2x Welke signaalwoorden hoort hierbij?	Benoemen
	Opdracht	2x Welk verband hoort hierbij?	Toelichten
H6. 268	Opdracht	Welk signaalwoord hoort hierbij?	Benoemen
	Opdracht	Welk verband hoort hierbij?	Toelichten
272	Uitleg	Schrijven: formuleertips: gebruik signaalwoorden om tekstverband duidelijk te maken.	
293	Samenvatting	Tekstverband achterhalen d.m.v. signaalwoorden.	
	Opdracht	Welke signaalwoord geeft hier .. aan	Benoemen

Talent-2 havo/vwo -		Analyse signaalwoorden	
Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 29	Uitleg	Tekstverbanden en signaalwoorden. Wat is tekstverband en wat zijn signaalwoorden? Herhaling uit 1-vwo. Opsommend, tegenstellend, vergelijkend, uitleggend.	
	Opdracht	Hoe noem je inzicht in verband? (tekstverband)	Benoemen
	Opdracht	Vul het schema in (verbanden-sigtaalwoorden-voorbeeldzin).	Benoemen
	Opdracht	10x Welk signaalwoord zie je staan in ...?	Benoemen
	Opdracht	3x Welk verband geeft dit signaalwoord aan?	Toelichten
	Samenvatting	Tekstverbanden en signaalwoorden herkennen.	
H2. 77	Uitleg	Signaalwoorden (1). Samenvattend: kortom, samengevat, om kort te gaan. Concluderend: dus, concluderend.	
	Opdracht	13x Welk signaalwoord staat er in alinea ..?	Benoemen
	Opdracht	9x Welk verband geeft dit signaalwoord?	Toelichten
	Opdracht	2x Leg uit wat het verschil is tussen verwijs en signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	2x Welke verbanden ken je?	Benoemen
	Samenvatting	Tekstverbanden concluderend en samenvattend (+vb) herkennen en gebruiken.	
H3. 124	Uitleg	Signaalwoorden (2). Oorzakelijk: doordat, daardoor, zodat, waardoor, ten gevolge van. Doel-middel: om te, om, waarmee.	
	Opdracht	13x Welke signaalwoorden worden gegeven?	Benoemen
	Opdracht	7x Welk verband geeft dit signaalwoord?	Toelichten
135	Opdracht	Reflecteren op eigen werk: heb je signaalwoorden gebruikt voor verduidelijking?	Toelichten
152	Samenvatting	Tekstverbanden oorzaak-gevolg en doel-middel herkennen en gebruiken.	
	Opdracht	Doordat, zodat, ten gevolge horen bij welk verband?	Benoemen
	Opdracht	Signaalwoorden bij doel-middelverband zijn..?	Benoemen
H4. 184	Uitleg	Signaalwoorden (3). Redengevend: want, immers, omdat, daarom.	
	Opdracht	10x Welk signaalwoord wordt er gegeven?	Benoemen
	Opdracht	6x Welk verband geeft dit signaalwoord aan?	Toelichten
	Opdracht	Gebruik signaalwoord in je tekst.	Toepassen
210	Samenvatting	Tekstverband redengevend herkennen en gebruiken.	
H5. 236	Uitleg	Signaalwoorden (4). Voorwaardelijk: mits, wanneer, als indien, tenzij, op voorwaarde dat.	
	Opdracht	7x Welk signaalwoord staat er in?	Benoemen
	Opdracht	3x Welk verband is er tussen?	Toelichten
	Opdracht	Maak een zin met een signaalwoord.	Toepassen
281	Opdracht	6x Welk signaalwoord wordt er gebruikt?	Benoemen
	Opdracht	3x Welk verband is er tussen ...?	Toelichten
	Opdracht	Toon aan welk signaalwoord juist is.	Toelichten
303	Samenvatting	Tekstverbanden + signaalwoorden	
313	Opdracht	OVERZICHT van alle geleerde verbanden en bijbehorende signaalwoorden.	

<i>Talent 3- vwo -</i>		Analyse signaalwoorden	
Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
H1. 23	Opdracht	Noteer signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	Leg uit dat dit signaalwoord hier juist past.	Toelichten
	Opdracht	4x Welk signaalwoord wordt er gebruikt?	Benoemen
	Opdracht	2x Welk verband hoort hierbij?	Toelichten
H2. 69	Opdracht	2x Welk signaalwoord wordt er gebruikt voor?	Benoemen
H3. 104	Uitleg	Tekstverbanden (herhaling) + signaalwoorden: Redengeven, samenvattend, tegenstellend, voorwaardelijk, vergelijkend, voorbeeld, concluderend, doel-middel, oorzakelijk, opsommend.	
	Opdracht	Leg uit dat signaalwoorden een tekst verduidelijken.	Toelichten
	Opdracht	Verduidelijkt elk signaalwoord de tekstopbouw?	Benoemen
	Opdracht	3x Noteer opsommend/tegenstellend signaalwoord.	Benoemen
	Opdracht	4x Welk verband is er tussen ...?	Toelichten
	Opdracht	2x Welk signaalwoord hoort hierbij?	Benoemen
124	Samenvatting	Je kent signaalwoorden. Je kent het verband met de signaalwoorden en je kunt deze herkennen.	
H4. 155	Opdracht	4x Welk signaalwoord hielp je om het verband te vinden?	Benoemen
	Opdracht	3x Welk verband is er?	Toelichten
H5. 196	Opdracht	2x Welk signaalwoord hielp je om het verband te zoeken?	Benoemen
	Opdracht	3x Welk verband is er tussen ...?	Toelichten
H6. 239	Opdracht	Leg het verschil uit tussen functie en signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	3x Welk signaalwoord wordt gebruikt?	Benoemen
	Opdracht	4x Welk verband is er tussen ...?	Toelichten
258	Samenvatting	Je kent signaalwoorden en welk verband dit aangeeft. Je kunt belangrijke signaalwoorden aanwijzen in een tekst.	
269		OVERZICHT alle geleerde verbanden en bijbehorende signaalwoorden.	

<i>Talent 4-vwo -</i>		Analyse signaalwoorden	
Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
10	Uitleg	Leesstrategieën: nauwkeurig lezen: let op signaalwoorden. Omcirkel deze, zodat je ze snel kan terugvinden.	
13	Uitleg	Samenvatten: gebruik signaalwoorden om kernzinnen te vinden.	
14	Uitleg	Samenvatten: maak verbanden tussen zinnen en alinea's duidelijk door middel van signaalwoorden.	
26	Uitleg	Tekstverbanden en verbindingswoorden, het beter metselwerk. Signaalwoorden geven een signaal dat er een bepaald verband bestaat tussen zinnen/tekstgedeeltes. Uit het signaalwoord kan je verband al opmaken. Signaalwoorden helpen de lezer dus. OVERZICHT alle geleerde verbanden en signaalwoorden tot 3vwo. En temporeel: toen, wanneer, terwijl.	
27	Uitleg	Vaste structuren: tijdstructuren herkennen aan vele signaalwoorden van temporele verbanden (10jaar later, daarna, in de volgende eeuw). bij chronologisch verband sluit je af met een toekomstverwachting.	
36	Opdracht	Geef van de verbindingswoorden aan of het een signaalwoord is.	Benoemen
	Opdracht	2x Welk signaalwoord zie je?	Benoemen
	Opdracht	8x Welk verband geeft dit?	Toelichten
48	Opdracht	2x Welke signaalwoorden helpen je om argumenten te vinden?	Benoemen
73	Uitleg	Schrijven: met signaalwoorden kun je zorgen voor een goede opbouw en samenhang.	
95	Opdracht	Voeg signaalwoorden toe op de juiste plaatsen.	Toepassen
	Opdracht	Welk verband is er tussen ...?	Toelichten
95	Uitleg	Soorten verbindingswoorden: verwijst(die, dat, deze), inhouds (zvw, ww, bvnw) en signaalwoorden (maar, dus, want).	
	Opdracht	Markeer de verbanden in de tekst.	Benoemen

	Opdracht	3x Schrijf een beschouwing/betoog/uiteenzetting. Gebruik signaalwoorden.	Toepassen
	Opdracht	Reflecteer elkaars werk: heeft het een heldere en logische tekstverbanden?	Toelichten
164	Opdracht	Omcirkel signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	Noteer welk verband erbij hoort.	Toelichten
	Opdracht	5x Vul signaalwoorden in voor het juiste verband.	Toepassen

Talent 5/6-vwo - **Analyse signaalwoorden**

Pagina	Opdracht of uitleg	Vraagstelling	Categorie
24	Uitleg	(Herhaling) leesstrategieën: nauwkeurig lezen: let op signaalwoorden. Omcirkel deze, zodat je ze snel kan terugvinden.	
27	Uitleg	(Herhaling) Samenvatten: gebruik signaalwoorden om kernzinnen te vinden.	
29	Uitleg	(Herhaling) Samenvatten: maak verbanden tussen zinnen en alinea's duidelijk door middel van signaalwoorden.	
49	Uitleg	(Herhaling) Tekstverbanden en verbindingswoorden, het beter metselwerk. Signaalwoorden geven een signaal dat er een bepaald verband bestaat tussen zinnen/tekstgedeeltes. Uit het signaalwoord kan je verband al opmaken. Signaalwoorden helpen de lezer dus. OVERZICHT alle geleerde verbanden en signaalwoorden tot 4vwo.	
52	Uitleg	(Herhaling) Vaste structuren: tijdstructuren herkennen aan vele signaalwoorden van temporele verbanden (10jaar later, daarna, in de volgende eeuw). bij chronologisch verband sluit je af met een toekomstverwachting.	
56	Uitleg	Soorten tekstvragen: bij het zoeken naar een antwoord kan je het beste signaalwoorden onderstrepen. functiewoorden bepalen: let op signaalwoorden in de alinea.	
60	Opdracht	Welke signaalwoorden hebben je geholpen om functies van de alinea te bepalen?	Benoemen
	Opdracht	Lees de tekst en omcirkel de signaalwoorden.	Benoemen
	Opdracht	Kloppen de tekstverbanden?	Toelichten
99	Uitleg	Schrijven: zorg d.m.v. signaalwoorden voor opbouw en samenhang.	
	Opdracht	3x Schrijfplan: schrijf een uiteenzetting/beschouwing/betoog. zorg voor passende en duidelijke verbindingswoorden tussen de alinea's.	Toepassen
137	Opdracht	Onderstreep de verbindingswoorden.	Benoemen

